

ВЕЧНИТЕ ДЕТСКИ РОМАНИ

Малкият моряк

◆
ХЕКТОР МАЛО

ПАИ

ЕКТОР МАЛО МАЛКИЯТ МОРЯК

Превод: Пенка Петрова, Драгомир Петров

chitanka.info

Малкият Ромен Калбри е син на моряк. Често слуша от баща си вълнуващи истории за приключения в далечни земи и мечтае да тръгне на път по море. Иска да стане като чичо си Жан, издигнал се от обикновен войник до генерал в индийско царство. Но за малкия моряк истинските приключения тепърва предстоят...

Хектор Мало (1830–1907) е юрист по образование. Автор е на няколко романа, от които най-известни са „Малкият моряк“ (1869) и „Без дом“ (1876). Увлекателният им сюжет и незабравимите герои ги превръщат в любимо четиво на децата от цял свят.

I

Не бива от настоящия ми живот да се заключава, че щастието е било моя орисница. Наистина моите прадеди, ако това не звучи самомнително, са били моряци. Баща ми беше последният от всичките единадесет деца и дядо ми не много лесно е отгледал семейството си, защото при този занаят още повече, отколкото при другите, печалбата никак не съответства на труда: умората и опасността са сигурни, но малкото пари — случайност.

На осемнадесетгодишна възраст баща ми бил взет на морска служба с един от онези набори, които дават възможност на всички моряци да служат на държавата в продължение на тридесет и две години — от осемнадесет до петдесетгодишна възраст. Той заминал, без да знае нито да чете, нито да пише. Станал първи боцман — най-високата степен, до която стигат тези, които никак не са посещавали училище.

Нашето село Порт Дийо е в близост с английските острови и държавата постоянно държи там един военен катер, чиято задача е да пречи на хората от Жерсей да идват и да ни взимат рибата като същевременно задължава нашите моряци да съблюдават правилата за риболов. Именно на този катер бил изпратен баща ми да продължи службата си. Това било един вид благоволение, защото човек винаги е щастлив да се завърне в родното място, колкото и силно да е привикнал с мисълта, че корабът е неговото отечество.

Петнадесет месеца след завръщането му аз съм се появил на бял свят и тъй като това се случило през март, в петък, при новолуние, било предсказано, че ще имам приключения, че ще пътувам по море и че бих бил много нещастен, ако влиянието на луната не противодейства на петъка. Приключения съм имал и точно за тях искам да ви разкажа. Пътувания по море също съм правил, а колкото до борбата на двете влияния, тя беше оспорвана и вие ще кажете в края на моя разказ кое от тях е надделяло.

Да ми се предскажат приключения и пътешествия, значеше да бъде признато, че наистина съм потомък на рода си, защото всички Калбри, от баща на син, са били моряци и дори ако преданието казва истината, те са били такива още по времето на Троянската война. Разбира се, не ние си приписваме този произход, а учени, които твърдят, че в Порт Дийо има стотина семейства, именно моряшките, произхождащи от една колония финикийци.

Така или иначе, сигурно е, че с нашите черни очи, тъмен цвят и тънък нос ние нямаме нищо от нормандския или бретонския тип, че нашите лодки за риболов възпроизвеждат точно кораба на Одисей, такъв, какъвто ни го рисува Омир: само една мачта с четириъгълно платно. Това корабно снаряжение, срещано много често в Архипелага, е единствено в Ламанша.

Собствените ни спомени обаче не стигаха толкова далеч, а разнообразието им ги правеше доста объркани. Когато се говореше за някой роднина, историята никак не се променяше: още от дете тръгнал по море и по море или отвъд морета, при народи, чиито имена мъчно се помнят, той загинал при корабкрушение, в битка или на английските понтони. В гробището често се срещаха кръстове с имена на момичета или на вдовици и рядко с име на момче или на мъж. Мъжете не умираха на село. Впрочем, както всички семейства, и ние си имахме герои: един от тях беше дядо ми по майка, който бил другар на Сюркуф, а другият беше големият ми чичо Флои. Едва почнал да разбирам какво се говори около мене, аз чувах името му по десет пъти на ден. Той служил при един индийски цар, който притежавал слонове, командвал войски срещу англичаните и имал сребърна ръка. Слонове, сребърна ръка — това не беше сън.

Вродената у всички Калбри нужда от приключения накарала баща ми да предприеме ново пътуване по море няколко години след женитбата му. Той можел да остане като помощник-капитан на едно от тези двустожерни корабчета, които тръгват всяка пролет на риболов в Исландия, но татко беше роден за държавна служба и я обичаше.

Не си спомням заминаването му. Единствените ми спомени от това време са свързани с дните, в които имаше буря, с неспокойните нощи и с часовете, които прекарвах пред пощенската станция.

Колко пъти нощем майка ми ме е карала да се моля пред запалената от нея свещ! Бурята в Порт Дийо беше за нас буря навред и

ни се струваше, че вятърът, който клати нашата къща, разтърсва същевременно и кораба на баща ми. Понякога той духаше така силно, че трябваше да ставаме и да завързваме прозорците, защото нашата къща беше къща на бедни хора. Макар да бе заслонена от една издигнатина на стръмния морски бряг и от един руф, който някога бил салон на тримачтов кораб, претърпял крушение, тя едва устояваше на бурите при равноденствие. През една октомврийска нощ майка ми ме събуди: ураганът беше страшен, вятърът виеше, къщата стенеше, силни повеи нахлуваха вътре, люлееха пламъка на свещта до угасване, а в минути на успокоение се чуваше борбата на вълните срещу морските скали и прилични на гърмежи, ударите на морето в дупките на стръмния бряг. Въпреки ужасния шум аз не закъснях да заспя отново, както бях коленичил, но внезапно прозорецът бе изтръгнат от железата си и захвърлен в стаята, където се счупи на хиляди парчета, а на мен ми се стори, че бях понесен от вихър.

— Боже мой — извика майка ми, — баща ти е загубен!

Тя вярваше на предчувствия и предзнаменования. Писмото, което получи от баща ми няколко месеца след тази бурна нощ, засили още повече тази нейна вяра. По странно съвпадение точно през същия октомври той бил достигнат от силен вятър и бил в голяма опасност. Сънят на моряшката жена е тъжен сън: да сънува корабкрушения и да чака писма, които не идват. Животът ѝ минава между тези две мъки.

По времето, за което говоря, писмата не се получаваха, както днес. Раздаваха ги в самата поща. Денят, в който идваше куриерът от Нова земя, тя биваше обсадена. Жените с деца в ръце чакаха да извикат името им. Едни се смееха, четейки, други плачеха. Тези, които нямаха писма, разпитваха другите, които бяха получили. Когато моряците са по море, не може да се каже: „Никакви новини — добри новини“.

Имаше една стара жена, която идваше всекидневно от шест години насам и която шест години не бе получила писмо. Наричаха я леля Жуан и разказваха, че ладията, карана от мъжа ѝ и четирите им момчета, била изчезнала в един въртоп и не били намерени повече нито ладията, нито хората. Откакто се беше пръснал този слух, тя идваше всяка сутрин на пощата.

— Още няма нищо за вас — казваше чиновникът. — Вероятно утре ще има.

— Да, утре — отговаряше тъжно тя и си тръгваше, за да се върне отново на другия ден. Казаха, че не била съвсем добре с ума си. Ако е била луда, трябва да кажа, че никога след това не съм виждал лудост, тъжна и кротка като нейната.

Почти всеки път, когато отивах на пощата, сварвах я вече там. Тъй като чиновникът беше едновременно и бакалин, и началник на пощата, естествено започваше с тези, които му искаха сол или кафе, и така ни даваше възможност да разговаряме. Като бакалин той носеше синя престилка и каскет, а като началник на пощата — жакет от сукно и кадифена фуражка. За нищо на света той не би подал горчица с шапка на главата си; знаейки, че държи в ръцете си писмо, от което зависи животът на десет мъже — той не би го връчил, без да свали престилката си.

Всяка сутрин леля Жуан започваше отново да ми разказва:

— Те бяха на риболов. Появил се толкова силен водовъртеж, че вместо да се върнат на „Любими“, били принудени да бягат с попътен вятър. Минали край „Предпазливи“, ала не могли да се доберат до него. Но ти разбираш, нали, че с моряк като Жуан човек не бива да се бои. Все трябва да са намерили някой кораб в открито море, който да ги е отвел. Случвало се е толкова пъти. Така се върна момчето на Мелания. Може да са слезли в Америка. Колко ще е пораснал Жером, когато се върнат. Беше на четиринадесет години. Четиринадесет и още шест, колко стават? Двадесет. Двадесет години — та това е вече цял мъж.

Тя никога не допусна, че са загинали, и умря, без да повярва в това. Три дни преди смъртта си беше поверила на пастора три луидора, които да предаде на Жером, щом се върне. Въпреки нуждата и сиромашията си, тя непрекъснато ги беше скътвала за най-малкото си момче.

II

Пътуването на баща ми, което трябваше да трае три години, продължи шест. Когато се върна на село, аз бях на десет години. Беше неделя, след черковната служба. Стоях на вълнолома, за да видя влизането на митническото корабче. До кормчията се съзираше един държавен моряк. Виждаше се добре, защото беше в униформа, а митничарите бяха с работни моряшки блузи.

— Ромен — каза ми капитан Уел, снишавайки далекогледа си, — ето баща ти. Тичай на кея, ако искаш да го изпревариш.

Да тичам беше и моето желание, но краката ми бяха като пречупени. Когато стигнах на кея, корабчето беше приближило брега, а баща ми слязъл. Бяха го обкръжили и се ръкуваха с него. Искаха да го заведат в кафенето, за да го почерпят.

— Довечера! — каза той. — Сега бързам да прегърна жена си и моето малко моряче.

— Твоето моряче! Та то е тук!

Вечерта времето се влоши, но никой не стана да запали свещ.

През време на шестгодишното си пътуване баща ми беше видял много неща и аз бях винаги разположен да го слушам. На вид нетърпелив и суров, той беше всъщност най-търпеливият човек и с неизменна благосклонност ми разказваше не само онова, което харесваше нему, а предимно това, което се харесваше на моето детско въображение.

Измежду разказите му имаше един, който не ми омръзваше и винаги исках да чуя отново: именно този, в който ставаше дума за чичо ми Жан. През време на едно отбиване в Калкута баща ми чул да се говори за някой си генерал Флои, който бил пратеник на английския губернатор. Ставало дума за някакъв французин, който постъпил като доброволец на служба при царя на Берара. В една битка срещу англичаните той със смел удар спасил индийската армия, заради което бил произведен генерал. В друга битка едно гюлле му отнесло ръката, той я заменил със сребърна и когато се връщал в столицата, държейки

с тази ръка юздите на коня си, жреците паднали пред краката му в знак на обожание. В свещените им книги било писано, че царството Берара ще стигне най-голямо могъщество, когато войските му бъдат поведени от чужденец, дошъл от запад, който ще бъде разпознат по сребърната си ръка. Баща ми се представил на този генерал Флои и бил приет с отворени обятия. В продължение на осем дни чичо ми се отнасял към него като към княз и пожелал да го заведе в своята столица, но службата била неумолима и той трябвало да остане в Калкута.

Тази история направи много силно впечатление на моето въображение. Чичо ми изпълни всичките ми мисли, сънувах само слонове и носилки, виждах непрестанно двама войници със сребърни ръце, които го придружаваха. Преди това изпитвах известно възхищение към клисаря на нашата черква, но тези двама войници, които бяха роби на чичо ми, ме накараха да гледам със съжаление към алебарда и шапката с галони.

Баща ми се радваше на моя ентузиазъм, но майка ми страдаше.

— Всичко това — казваше тя — ще го накара да обикне пътешествията и морето.

— Е, добре, после той ще стане като мен, а защо не и като чичо си.

Да бъда като чичо си! Бедният ми баща не знаеше какъв огън подпалваше.

Майка ми трябваше да се примири с мисълта, че ще стана моряк, но с изобретателната си нежност пожела поне да смекчи началото на този труден занаят. Така тя успя да склони баща ми да напусне държавната служба, та получавайки назначение за Исландия, да започна своето обучение при него.

Тъй мама се надяваше да ни задържи на сушата зиме, когато риболовните кораби се връщат в пристанището за разтоварване.

Но какво могат да сторят човешките желания и предвиждания срещу съдбата?

III

Баща ми се беше върнал през август. През септември времето, което в продължение на повече от три месеца беше хубаво, се развали. Имаше редица урагани, както беше имало редица хубави дни. Чувах да се говори само за корабокрушения, станали по нашите брегове.

Всички живееха в страх, защото беше време да се завърнат хората от Нова Земя.

Така продължи около три седмици, после една вечер изведнъж всичко утихна и на сушата, и в морето. Помислих, че бурята е отминала, но на вечеря баща ми ми се присмя, щом го попитах дали на следния ден ще отидем да вдигнем мрежите, опънати още преди лошото време.

— Утре — каза той — бурята ще се развихри на запад. Слънцето залезе в тъмночервена мъгла, на небето има много звезди, морето стене, земята е топла. Ще видиш нещо, което още не си виждал.

На другия ден, вместо да отидем на морето, ние започнахме да пренасяме камъни върху покрива на руфа.

Западният вятър задуха от сутринта. Нямахме слънце, небето беше мрачно, осветено тук-там от дълги зелени ивици, и въпреки че морето бе тихо, в далечината се чуваше глух шум, подобен на вой.

Изведнъж баща ми, който беше върху покрива на руфа, престана да работи. Качих се при него. В далечината, върху мрачното небе на хоризонта, се забелязваше малка бяла точка. Беше кораб.

— Ако нямат никаква повреда, просто сами искат да се погубят — каза баща ми.

Действително при западен вятър Порт Дийо е недостъпен.

Една светкавица очерта кораба, но той изчезна от очите ни почти веднага. Облаците се трупаха на черни маси, изкачваха се бързо, смесваха се, подвижни като димна вихрушка, излизаща от пожар. Крайната крива на хоризонта беше огнището, откъдето те буйно се втурваха.

Слязохме в селото. Хората тичаха към вълнолома, защото вече знаеха, че има кораб в опасност.

Надалеч, както и пред краката ни, надясно, наляво, навсякъде около нас, морето беше само пяна или подвижен сняг. То се издигаше по-бързо от обикновено, с глух шум, който, примесен с бурята, парализираше слуха. Облаците, макар и тласкани от бесен вятър, бяха така ниско и така тежки, като че ли се опираха с цялото си тяло върху тази сапунена пяна. Корабът нарасна, вече се виждаше, че е двумачтов, че е останал почти без платна.

— Ето че вдигна сигналното знаме — каза капитан Уел, който имаше далекоглед. — Това е корабът на братя Лейо.

Братя Лейо бяха най-богатите притежатели на кораби в нашия край.

— Искат кормчия.

— О, да, кормчия! Но ако може да се излезе! Това бе казано от чичо Узар, който беше именно кормчия. Там бяха само хора от занаята и затова никой не възрази. Всички знаеха добре, че той има право и че беше невъзможно да се излезе в морето.

В същия миг видяхме да идва откъм селото по-старият от братята Лейо. Сигурно не знаеше каква е силата на вятъра, защото, едва отминал ъгъла на последната къща, той се завъртя около себе си и беше отхвърлен на улицата като вързоп дрипи. Залитайки, въртейки се, като се бореше с вятъра, той стигна до мястото, дето се бяхме подслонили.

Веднага се разбра, че корабът е негов. Пътувал за първи път и не бил застрахован.

— Двадесет су на тон, ако отидете — каза господин Лейо, дърпайки чичо Узар за дрехата.

— За да отидем да го търсим, би трябвало първо да излезем в морето — отговори той.

Вълните прескачаха вълнолома, вятърът беше станал като огромна метла, която отнасяше със себе си пяната на вълните, водораслите, пясъка, керемидите от караулната. Изтърбушените облаци се свличаха чак в морето, сапунената му белота ги правеше още по-черни. Когато от двумачтовия кораб видяха, че кормчия не излиза, обърнаха кораба настрани, та докато чакат, да избегнат вълните, ако това беше възможно.

Но ако стояха все така или влезеха в пристанището без кормчия, корабокрушението ставаше неизбежно.

От селото прииждаха хора.

Господин Лейо не преставаше да вика:

— Двадесет су на тон, четиридесет су!

— Всички сте едни и същи! Плувайте, когато няма нужда.

Никой не отговори. Той се разяри.

— Не сте способни за нищо! Това са триста хиляди франка загуба. Страхливци!

Баща ми излезе напред:

— Дайте ми кораб, аз отивам.

— Калбри, ти си смел човек.

— Щом отива Калбри, аз също ще отида — каза чичо Узар.

— Двадесет су на тон, не се отричам — извика господин Лейо.

— Нищо — каза чичо Узар, — не го правя за вас, но ако аз остана там и моята бабичка ви поиска две су в неделя, не й отказвайте.

— Калбри — каза господин Лейо, — ще осиновя момчето ти.

— Остави това, трябва ни лодката на Госом. Тази лодка, която наричаха „Сен Жан“, беше прочута по целия бряг с това, че платната й издържаха при всякакво време.

— Добре — каза Госом, — давам я на Калбри и той трябва да ми я върне обратно.

Освен баща ми и кормчията, необходим беше и трети моряк. Яви се един наш братовчед. Тогава баща ми ме прегърна и с глас, който още помня, каза, целувайки ме:

— Нищо не се знае, ще кажеш на майка си, че я прегръщам.

„Сен Жан“ заобикаляше насипа. Щом го видя, двумачтовият кораб промени пътя си и се отправи с пълен ход към фара. След няколко минути те се срещнаха. Лодката мина под стожера на големия кораб и почти веднага се завъртя около себе си. Бяха вече един до друг.

— Въжето няма да издържи — каза нечий глас. — И да издържи, никога не ще могат да стигнат брега покрай двумачтовия кораб.

Наистина изглеждаше невъзможно „Сен Жан“ да приближи достатъчно кораба, та да позволи на чичо Узар да се покачи. Или „Сен Жан“ трябваше да бъде смазана, или чичо Узар трябваше да падне в морето.

Застанали един до друг, понесени от бурята, тласкани от една и съща вълна, корабът и лодката се приближаваха. Когато предният стожер се потапяше, виждаше се как палубата се изправя и екипажът, неспособен да се държи на крака, се вкопчваше, където може.

— Качвай се, качвай се! — викаше господин Лейо.

Три или четири пъти вече чичо Узар се беше опитал да се прехвърли. Най-после корабът рязко зави към „Сен Жан“ и когато вълната, която го беше повдигнала, се сниши, кормчията вече се вкопчваше за борда му върху стожерното въже.

Корабът се движеше бързо, като самата буря, а от платната му беше останало толкова, колкото да може да се управлява. Въпреки че морето изглеждаше утихнало, той се клатеше нашир и надлъж, бясно се спускаше от една страна на друга, като че ли щеше да се обърне. При едно такова сътресение се видя, че от платната бяха останали само дрипи. Марсовото платно беше отнесено и тъй като нямаше вече опорна точка за управление, корабът тръгна обратно, а беше едва на двеста или триста метра от входа. Един и същ вик се изтръгна от всички гърла.

„Сен Жан“, на борда, на който бяха останали баща ми и братовчед ми, следваше двумачтовия кораб на кратко разстояние и аз гледах по-скоро лодката, отколкото кораба. Когато я потърсих след влизането на кораба в пристанището, не я видях. После веднага я забелязах извън вълнолома. Притисната от маневрирането на големия кораб, тя беше пропуснала твърде тесния проход и сега бягаше към един малък залив надясно от вълнолома, където обикновено в дни на буря морето биваше малко по-спокойно. Но този ден и там, както навсякъде, догдето стигаше погледът, то беснееше и беше съвършено невъзможно да се преодолее вятърът, за да се доближи брегът. Платното беше отвлечено. Тогава от лодката пуснаха котва и обърнаха нос срещу вълните, които се нахвърлиха стремително от морската шир. Между нея и брега се изправяше цяла редица скали, които водата щеше да покрие не по-рано от половин час. Дали щеше да издържи котвата?

Аз бях още дете, но имах достатъчно опит в морските работи, за да преценя ужаса на това продължително очакване.

Чувах около мен да се отправят същите въпроси:

— Ако издържат още, ще могат да заседнат, но ако „Сен Жан“ излезе в открито море, ще се разбие на трохи.

— Калбри е здрав плувец.

— О, да, но ако можеше да се плува.

Дори дъска не би останала непогълната в този вятър от вода, трева, камъни и пяна.

Стойки задъхан все там, усетих прегръдката на две ръце. Беше майка ми. Обезумяла от ужас, тя бе дотичала при мен.

Капитан Уел и някои други ни заобиколиха, говореха ни, опитваха се да ни успокоят. Без да отвърне на когото и да било, бедната ми майка гледаше в простора.

Внезапно силен вик надви шума на бурята:

— Котвата се откъсна!

Майка ми падна на колене и ме повлече със себе си.

Когато вдигнах отново очи, видях „Сен Жан“ да приближава върху гребена на една огромна вълна: повдигнат, носен от нея, той мина над преградата на скалите, но вълната започна да се разбива и спада, лодката се изправи цяла, като се въртеше, и аз видях след това само широк водопад от пяна.

Два дни по-късно намериха тялото на баща ми ужасно осакатено. Братовчедът ми не бе намерен изобщо.

IV

В течение на шест години мястото на баща ми стоеше незаето край масата, ала не в това се състоеше страшната и мрачна празнота, която последва това злощастие. Неговата смърт не ни доведе до пълна нищета, защото имахме къща и малко земя, макар че майка ми трябваше да работи, за да живеем.

Някога тя беше най-добрата гладачка в селото и тъй като бонетата на Порт Дийо са едни от най-хубавите шапки по крайбрежието, тя отново намери препитание.

Господата Лейо сметнаха, че трябва да ни помогнат.

— Брат ми ще ви взема един път на всеки петнадесет дни, и аз също веднъж на петнадесет дни. Един ден от седмицата, все е нещо.

И това беше всичко. Не се заплащаше скъпо човешкият живот.

Работният ден по времето, за което говоря, се определяше от слънцето, така че аз имах сутрин и вечер, както преди — така и след училище — свободни часове, в които при отсъствието на майка ми можех да правя каквото си искам.

Все пак най-много ми харесваше да скитам по вълнолома или по пясъчния бряг в зависимост от това дали имаше прилив или отлив.

През такъв един ден на голям прилив, когато бях избягал от училище, се случи срещата, която се отрази на целия ми живот. Беше в края на септември и петъчният отлив трябваше да открие едни канари, които отдавна не се виждаха. В петък сутринта, вместо да отида на училище, аз се скрих в скалите край брега и докато чаках да се оттегли морето, започнах да закусвам. Трябваше да чакам повече от два часа.

Морето остана дълго време неподвижно, въпреки моето нетърпение, но най-после започна да се оттегля със същата бързина, с която беше придошло. Аз го следях. Бях скрил в една дупка кошничката и дървените си обувки и крачех по пясъка бос.

Нашите брегове са обикновено пясъчни, но тук-там се срещат и купчини скали, които при отлив образуват възчерни островчета. Както си търсех на едно от тези островчета раци, чух, че някой ме вика.

Когато се чувстваме виновни, не сме много смели. В първия миг се уплаших, но като вдигнах очи, видях, че нямаше от какво да се боя. Човекът, който ме беше повикал, нямаше да ме накара да се върна на училище. Беше старец с бяла брада. В село, където всички го познавахме, бяхме го кръстили Господин Неделя, защото имаше прислужник, когото наричаше Съботан.

Всъщност той се казваше господин дьо Биорел и обитаваше малък остров на четвърт час от Порт Дийо. Имаше славата на най-големия чудак, който съществува на двадесет мили околоръст. Тази си слава той дължеше на огромния чадър, който носеше винаги разтворен над главата си, на пълната усамотеност, в която живееше, и особено на смесицата от суровост и добрина, които употребяваше в отношенията си с хората от нашия край.

— Ей, малкият — викаше той, — какво правиш там?

— Както виждате, търся раци.

— Хайде, остави твоите раци и ела с мен, ще ми носиш мрежата и няма да съжаляваш. Само ми кажи името си.

— Ромен Калбри.

— А, ти си синът на Калбри, който загина миналата година, за да спаси един бриг. Баща ти беше мъж.

Аз се гордеех с баща си и тези думи ме накараха да погледна малко по-открито господин дьо Биорел.

— Ти си на девет години — продължи той, като постави ръката си на главата ми, — днес е петък, обед е, значи си избягал от училище.

Сведох очи и се изчервих.

— Сега ще ти кажа защо бягаш от училище — продължи той. — Не трепери, малък глупчо, не съм магьосник. Хайде, погледни ме. Искаш да използваш отлива, за да ловиш, нали?

— Да, господине, и за да видя Кучешката глава. Кучешката глава е скала, която се открива много рядко.

— Е, добре! Аз също отивам към Кучешката глава. Вземи мрежата ми и тръгвай след мен.

Последвах го, без да промълвя.

Въпреки че нямах желание, трябваше да отговарям на въпросите, които не преставаше да ми задава господин дьо Биорел. Не беше минало повече от половин час, откакто вървах подире му, но той знаеше вече всичко, което можеше да узнае за мен, за баща ми, за

майка ми, за семейството. Това, което му разказах за моя чичо индиеца, изглежда го заинтересува.

— Странно — казваше той. — Приключенски дух, норманска кръв, смесена с финикийска... откъде би могло да произлиза името Калбри?

Този разпит не му пречеше да изследва пясъка, по който напредвахме, и да събира от време на време раковини и треви, които трябваше да поставям в мрежата.

— Как наричаш ти това? — ме питаше за всяко нещо той.

Аз почти винаги мълчах, защото, колкото и добре да познавах на вид тези треви и черупки, не знаех имената им.

— Ти си истинско чедо на своя край — каза нетърпеливо господин дьо Биорел. — За вас морето е способно само да граби и опустошава, то е вечният неприятел, срещу който трябва да се борите. Нима никога няма да видите, че то също е майка и покровител, както земята?

— Ела тук — продължи той, като ми показваше една пукнатина на скала, от която водата не се беше изтеглила. — Ще те накарам да разбереш поне отчасти какво нещо е морето. Какво е това?

И той ми посочи с пръст някакво жълто-червеникаво стебълце, прилепено в основата за един камък и завършващо с нещо като жълто венче, чиито краища, нарязани на дълги ивици, бяха снежнобели.

— Трева ли е това или животно? Не знаеш, нали? Е, добре, това е животно. Ако имахме време да останем тук повече, може би щеше да видиш, че то се движи, а ти знаеш, че цветята не ходят. Погледни отблизо и ще забележиш как това, което прилича на цвят, се удължава, скъсява и люлее. Именно него учените наричат морска актиния. Но за да се убедиш, че наистина е животно, опитай се да ми уловиш една скарида. Знаеш, че цветята не ядат, нали?

Като каза това, той взе скаридата и я пусна във венчето на актинията. То се затвори и скаридата изчезна погълната.

В една дупка, пълна с вода, намерих малък калкан, който беше заровил перките си в пясъка, за да се скрие, но кафявите му и бели петна ме накараха да го забележа. Занесох го на господин дьо Биорел.

— Ти видя този калкан, защото е изпъстрен като мрамор. Това, което ти помогна да го откриеш, го издава и на хищните риби. И тъй като на дъното на морето кипи всеобща война, в която се избиват едни

други просто за удоволствие и за слава, както това се случва често и на земята, тези бедни калкани щяха да бъдат изтребени, ако природата не се беше погрижила за тях. Погледни опашката! Виж как е настръхнала от бодли и шипове. Когато бяга, той не може да бъде нападнат от тази страна, а неприятелите му, привлечени от петната, трябва да се спрат пред бронята му. Съществува закон за всеобщо равновесие. Днес ти го забеляза, а по-късно ще го разбереш.

Бях учуден и страхът, който първоначално беше сковал устата ми, бързо се разсея.

Следвайки отлива, ние стигнахме до Кучешката глава. Колко останахме там, не зная. Бях загубил представа за времето. Тичах от скала на скала и донасях на господин дьо Биорел черупките или растенията, които виждах за първи път. Пълнех джобовете си с куп неща, които ми изглеждаха любопитни в мига, когато ги намирах, и които скоро захвърлях, за да ги заменя с други, имащи неоспоримото превъзходство да бъдат нови.

Внезапно, вдигайки очи, забелязах, че брегът вече не се вижда. Беше изчезнал в лека мъгла. Небето изглеждаше еднообразно, бледосиво, а морето така спокойно, че едва се чуваше зад нас.

Да бях сам, щях да се прибера, защото знаех колко трудно е да си намериш пътя по време на мъгла, ако си се озовал сред пясъците, но тъй като господин дьо Биорел не казваше нищо, аз също не се осмелих да продумам.

Междувременно мъглата, която обгръщаше целия бряг, се приближи към нас като облак от дим, който се изкачва от земята към небето.

— Аха! Ето мъглата — каза господин дьо Биорел. — Ако не искаме да играем на сляпа баба, и то не съвсем на шега, трябва да се връщаме. Взemi мрежата.

Но облакът ни настигна почти веднага, обгърна ни и ние не виждахме вече нито брега, нито морето, което беше на петдесет стъпки зад нас.

— Морето е там — каза господин дьо Биорел, без да се разтревожи. — Трябва само да вървим право напред.

Да се върви право напред по пясъка, без нищо да ни води? Та ние имахме най-малко половин миля път, преди да стигнем до скалите!

Бяха минали не повече от десет минути, когато купчина канари препречи пътя ни.

— Това са Зелените камъни — казах аз.

— Това е Пулдю — каза господин дьо Биорел.

— Зелените камъни са, господине.

Той ме шляпна леко по бузата.

— Аха! Изглежда, че имаме малко дебела главичка — каза той.

Ако това бяха Зелените камъни, ние трябваше да минем надясно край тях и така да се приближим до Порт Дийо. Но ако беше Пулдю, трябваше да тръгнем наляво, с опасност да обърнем гръб на селото.

На светлина няма нищо по-лесно от това да се различат двете скали. Дори нощем, на лунна светлина, бих ги разпознал без колебание. Но в мъглата ние виждахме камъни, покрити с водорасли, и това бе всичко.

— Да се послушаме — каза господин дьо Биорел. — Шумът откъм брега ще ни води.

Но нищо не се чуваше — нито шумът откъм брега, нито плискането на морето. Дори вятър не полъхваше. Сякаш бяхме потънали в бял памук, който запушваше ушите ни така добре, както и очите.

— Това е Пулдю — каза господин дьо Биорел.

Не смеех да му противореча повече и го последвах, завивайки като него наляво.

— Ела до мен, детето ми — каза той меко, — дай ми ръка, не трябва да се отделяме един от друг. Едно, две, да вървим в крак.

Вървахме тъй около десет минути, после усетих ръката му да стиска моята. Чуваше се слабо плискане. Бяхме се излъгали. Зад нас бяха Зелените камъни и ние се отправяхме към морето.

— Ти имаше право — каза той. — Трябваше да тръгнем надясно. Ела да се върнем!

Да се върнем, но къде? И как да се ориентираме?

Тъмнината ставаше все по-голяма. Не беше само гъстата мъгла.

Започваше да се мръква. Постепенно ние престанахме да виждаме дори краката си и господин дьо Биорел едва можа да различи на часовника си колко е часът.

— Трябва да побързаме — рече той. — Ако приливът ни настигне, бързо ще ни изпревари, защото има бързоходни ботушки.

По треперенето на ръката ми разбра, че ме е страх.

— Не се страхувай, детето ми, вятърът ще се вдигне от сушата и ще разпръсне мъглата. А ще видим и фара, който скоро ще светне.

Но той не можеше да ме успокои. Знаех много добре, че няма да видим светлината на фара. А аз мислех вече за трите жени, които миналата година като нас били изненадани от мъглата върху този бряг и се удавили. Започнах да плача. Без да се сърди, господин дьо Биорел се опита да ме успокои с добри думи.

— Хайде да викаме — каза той. — Ако на скалите има митничар, ще ни чуе и ще ни отговори.

Викахме. Той силно, аз задавен от хлипане. Никой не ни отговори. Дори ехото.

— Да вървим — каза господин дьо Биорел. — Можеш ли да вървиш?

Той ме теглеше за ръката и напредвахме наслуки. Усещах, че беше неспокоен и че не вярва на собствените си думи.

След повече от половин час уморително ходене отчаянието ме обхвана изцяло и пускайки ръката му, аз се строполих на пясъка.

— Оставете ме тук да умра, господине! — казах му, плачейки.

— Умира ли се, когато човек има майка? Хайде, ставай, ела! — отвърна той.

Но аз стоях, без да мога да се поместя. Внезапно нададох вик.

— Господине!

— Какво, дете мое?

— Тук, тук, наведете се!

И като взех ръката му, поставих я с длан до моята.

— Усещате ли? Ето водата.

Нашите плажове имат много ситен, дълбок и порест пясък. При отлив, напоен като гъба, той се изцежда и водата, оттичайки се, образува тънки, почти невидими струйки, които следват наклона на почвата чак до морето. Ръката ми беше заприцила една такава струйка.

— Брегът е там — казах аз и протегнах ръка в посоката, откъдето идваше водата.

Станах. Надеждата ми беше дала сили.

Крачех напред. От време на време се навеждах, за да опипам с ръка пясъка, и от посоката на водата се ориентирах. Трябваше да вървя срещу течението.

— Ти си храбро момче — каза господин дьо Биорел. — Без теб, струва ми се, бяхме загубени.

Не бяха минали и пет минути, откакто страхът ни напусна, когато ми се стори, че не намирам вече вода. Направих още няколко крачки. Поставих ръката си върху сухия пясък.

— Няма вече вода.

Той се наведе и също опипа с две ръце земята. Усетихме само влажния пясък, който се беше полепил по пръстите ни.

В същото време ми се стори, че чувам нещо като лек писък.

— Изглежда, че си се заблудил — каза моят спътник, — ние вървим към морето.

— Не, господине, ако вървахме към морето, пясъкът щеше да бъде по-мокър.

Той не отвърна нищо и се изправи. Останахме така, нерешителни, загубени повторно. Господин дьо Биорел извади часовника си. Беше много тъмно, за да види стрелките, но той го нагласи за звънене. Часовникът отмери шест часа и три четвърти.

— Приливът е почнал преди повече от половин час.

— Тогава, господине, виждате добре, че сме се приближили към брега.

— Навярно това пред нас е поток.

— Така мисля и аз, господине.

Образувани от подвижен пясък, тези плажове не остават съвсем равни, а създават тук-там малки височинки, разделени една от друга чрез падинки. При прилив те първи се изпълват с вода, а хълмчетата остават на сухо, като образуват островчета, блискани от прииждащите вълни и заобиколени отвсякъде с водата, която тече в падинките като в корито на река. Ние бяхме пред една такава река. Дали беше дълбока? Всичко зависеше от това.

— Трябва да преминем — каза господин дьо Биорел. — Дръж се здраво за мен.

И тъй като аз се колебаех, добави:

— От какво те е страх повече: да си намокриш краката или главата? Избирай, аз предпочитам краката!

— Недейте, господине, ще се загубим във водата.

— Значи искаш да останеш тук, за да бъдеш погълнат от морето?

Влязох във водата. Аз нямах ръста на господин дьо Биорел и скоро престанах да усещам дъното под нозете си, но това не означаваше нищо за мене, защото плувах като риба. Скоро излязохме от водата и отново се намерихме на пясъка.

Той въздъхна със задоволство, което ми показва колко много се беше безпокоил...

— Да смръкнем малко — каза господин дьо Биорел, — заслужихме си го.

Но едва пипнал табакерата, той възкликна като си изтръскваше пръстите.

— Тютюнът ми се е превърнал на утайка от изпито кафе, а часовникът ми сигурно се върти като воденично колело във вода. Какво ли ще каже Съботан.

Не знам на какво се дължеше това, но вече никак не ме беше страх. Струваше ми се, че опасността е преминала.

Ала не беше така. Оставаше ни повече път, отколкото бяхме изминали, и бяхме заобиколени от същите опасности.

Изглеждаше, че мъглата се бе сгъстила още повече. Вече беше нощ. Отпреде ни лежеше тежко мълчание. Отзад — глухото и продължително бучене на морето, което прииждаше. Сега то оставаше нашият единствен, но много несигурен и много коварен компас.

Надеждата, която ни бе обзела след преминаването на потока, вече ни напускаше, когато в миг и двамата спряхме. Звън на камбана раздра въздуха.

След промеждутък от две-три секунди чухме втори, а скоро след това трети удар.

Камбаната в Порт Дийо биеше за вечерня. Оставаше само да вървим в посоката, откъдето идеше звукът. Бяхме спасени. Започнахме да тичаме.

— Да бързаме — каза господин дьо Биорел. — Вечернята не ще продължи дълго. Би трябвало да прибавят и литаниите, за да стигнем.

С какво вълнение, тичайки, без да си поемем дъх, ние отброявахме ударите на камбаната! Ако тя престанеше да се чува, преди да сме стигнали брега, нашето спасение щеше да продължи само няколко мига и отново щяхме да се загубим.

Тя спря. Бяхме все още върху пясъка. Преживяхме мигове на ужасна тревога. Единствената ни надежда отсега нататък можеше да

бъде внезапният вятър, който би могъл да разсее мъглата и да ни позволи да видим фара. Но мъглата оставаше толкова гъста, че да се надяваме на морския вятър беше все едно да очакваме чудо.

И това чудо стана. Камбаната, която беше престанала да бие, заби отново, бързо, бързо.

Имаше кръщене и този път ние бяхме сигурни, че ще стигнем, защото звънът в такива случаи продължава често до половин час, а понякога и повече, ако кръстникът е подкрепил достатъчно звънаря.

За по-малко от десет минути ние стигнахме каменния бряг и излязохме на пътя, който съединява острова на господин дьо Биорел със сушата. Бяхме спасени...

Той пожела да ме заведе у тях, но аз отказах. Бързах да се върна вкъщи, където майка ми можеше вече да се е прибрала.

— Е, добре, кажи й, че утре вечер ще я посетя.

Аз бих предпочел той да не ни прави това посещение, защото тя щеше да научи къде съм прекарал деня.

Майка ми не се беше прибрала и когато пристигна ме намери със сухи дрехи пред огъня, който бях запалил.

Все пак изпълних поръчката на господин дьо Биорел.

На другия ден вечерта той дойде, както беше обещал. Аз се ослушах. Когато чух стъпките му, поиска ми се да избягам.

— Разказа ли ви това момче какво е правило вчера? — попита той майка ми, след като седна.

— Не, господине.

— Е, добре, целия ден той беше избягал от училище!

Бедната ми майка ме погледна с мъчително безпокойство.

— Ах, Ромен! — каза тя тъжно.

— Не му се карайте много — прекъсна я господин дьо Биорел, — защото в същото време той ми спаси живота. Вие имате храбро дете, госпожо Калбри, можете да се гордеете с него.

И той разказа как вчера ме беше намерил и как бяхме изненадани от мъглата.

— Вие виждате, че без него — продължи той — аз бях загубен, нали, госпожо? Сутринта се бях разсърдил на невежеството му, защото не знаеше името на една актиния. Но когато дойде опасността, моята наука не ми послужи за нищо. И ако няхах на помощ инстинкта на

това дете, сега актиниите и раците щяха да изучават моята анатомия. Значи имам дълг към вашия син и искам да се издължа.

Мама махна с ръка.

— Успокойте се — каза той. — Не искам да ви предложа нещо недостойно за вашата гордост. Аз накарах детето да приказва. То е любопитно да види и да знае. Дайте ми го. Аз се нагърбвам с неговото възпитание. Нямам деца, а ги обичам. То няма да се чувства нещастно при мене.

Майка ми посрещна предложението както подобава, но не прие.

— Позволете — каза тогава господин дьо Биорел, протягайки ръка към нея. — Ще ви кажа защо ми отказвате. Вие обичате това дете. Обичате го заради него и заради баща му, който сте загубили. Занапред той ще бъде всичко за вас и вие искате да го задържите, нали? А сега ще ви кажа защо трябва въпреки всичко да ми го дадете. У него има заложиби, които трябва само да се развият. В Порт Дийо това не е възможно. Помислете, разсъдете спокойно. Утре вечер ще дойда отново.

Щом той си отиде, ние седнахме да вечеряме, но майка ми не яде. Тя ме гледаше продължително и когато моите очи срещаха нейните, тя се обръщаше към огъня.

Когато ѝ казах лека нощ, преди да си легна, усетих сълзите ѝ да мокрят бузите ми.

— Не плачи, мамо — казах ѝ аз, като я прегърнах. — Няма да те напусна.

— Да, детето ми, господин дьо Биорел има право, трябва да приемем.

V

Начинът, по който бях приет у господин дьо Биорел, оправда неговата слава на чудак.

— Ела тук — каза той, без да ми остави време да се опомня. — Писал ли си някога писмо? Не. Е, добре, ще напишеш писмо на майка си, за да ѝ кажеш, че си пристигнал и че Съботан утре ще отиде, за да ти вземе бельото.

Накара ме да вляза в един голям салон, пълен с книжа, и ме остави.

Имах по-голямо желание да плача, отколкото да пиша, защото нещо бе свило сърцето ми след вълнението от раздялата и ме задушаваше. При все това се постарах да се подчиня. Но зацапах листа повече със сълзи, отколкото с мастило, защото макар че това беше първото ми писмо, чувствах, че „Пристигнах и Съботан ще отиде утре да вземе бельото ми“ беше малко късо, ала не ми беше възможно да измисля друго.

От четвърт час стоях смазан от тази нещастна фраза, която не искаше да се удължи, когато вниманието ми беше отвлечено от разговора, който се водеше в съседната стая между господин дьо Биорел и слугата му.

— Засега — казваше последният — детето пристигна.

— Мислеше, че няма да дойда ли?

— Мислех, че всичко тук трябва да се промени. Господинът закусва към обед, а аз пийвам нещо сутринта. Детето ще чака ли до обед, за да яде, или ще пие с мен?

— Ти си луд с твоето пийване.

— Аз никога не съм отглеждал деца.

— Но си бил дете, нали? Е, добре, отнасяй се с него, както са се отнасяли с теб.

— Аз бях отгледан сурово. Ако искате да го гледате така, по-добре е да си го върнете у тях. Не забравяйте, че дължите нещо на малкия.

— Не го забравяй ти. Ще му даваш това, което си обичал, когато си бил на неговата възраст, а може и да го питаш какво иска.

— Виж, ако наредите така, ще върви добре.

— Съботане, знаеш ли за какво служат децата?

— Служат само за да опустошат всичко и да те накарат да прокълнеш света.

— Служат, за да започне отново нашият живот, когато се е отклонил от правия път. Служат да постигнем това, което сме пропуснали.

Почти веднага след това той влезе в стаята.

— Ти нищо не знаеш — каза, четейки писмото ми, — но толкова по-добре. Няма да има нужда да изкореняваме, преди да засаждаме. А сега върви да се разходиш.

Наистина странно място беше този остров, наричан скалата Гант.

От крайбрежието той се виждаше като амфитеатър във форма на удължен триъгълник, чиито най-дълъг и най-нисък край беше отделен от сушата само чрез един ръкав вода, широк едва четиристотин метра. Целият наклон към сушата бе покрит със зеленина, трева и храсти, които само тук-там пропускаха някоя сива ивица гранит. Откъм морето всичко беше оголено, обрулено, изгорено от ветровете и от солта.

Къщата беше разположена на върха на острова, където склоновете се съединяваха, за да образуват малко плато, и ако със своето положение тя се радваше на пълен кръгозор, който обхващаше изцяло хоризонта към сушата и към морето, същевременно беше изложена на всичката сила на ветровете, от която и страна да духаха те.

Но ветровете нищо не можеха да й сторят, защото бе строена при управлението на Шоазьол^[1], за да пречи на англичаните да слизат на брега, и защото беше свързана с караулните от крайбрежието. Тя имаше гранитни стени, дебели много стъпки, и покрив, който би издържал на бомби.

Впрочем тези ужасни ветрове бяха благодатни за острова. Те правеха климата му през зимата по-мек, отколкото във вътрешността на сушата, така че във вдлъбнатините на почвата се срещаха олеандри, лаврови храсти, фуксии и смокини.

Подпомаган от Съботан, господин дьо Биорел беше преобърнал острова в голяма дива градина. Само изложената на запад част беше избегнала тяхната работа. Постоянно брулена от ветровете и оросявана от пяната на вълните, тя служеше за пасище на две малки бретонски крави и на няколко черни овце.

Странното в тази наистина голяма работа за преобразуване и приспособяване се състоеше в това, че всичко бе извършено само от двамата мъже, без помощта на никакъв работник.

Често бях чувал да се говори в селото, че господин дьо Биорел постъпвал така от скъперничество. Когато го опознах, се убедих тъкмо в обратното: всичко това беше станало по силата на принципа — човек сам трябва да умее да задоволи себе си.

Дори за обикновените и всекидневни житейски нужди той не прибъгваше до външен човек. Хранеше се с мляко от кравите, зарзават и плодове от градината, риба, ловена от Съботан, хляб, печен вкъщи и омесен с брашното, смляно в една малка вятърна мелница, която беше навярно шедьовърът на господин дьо Биорел. Островът се бе оказал доста голям, щом произвеждаше необходимия за годината запас от жито и ябълки за вино.

За да бъде справедлив, трябва да кажа, че участието на Съботан беше значително. В миналото той бил чирак, моряк, прислужник на държавен чиновник, готвач на борда на китоловен кораб и така беше опитал всички занаяти.

Отношенията между двамата не бяха отношения между господар и прислужник, а между двама съдружници: хранеха се на една и съща маса и единственото отличие беше, че господин дьо Биорел заемаше почетното място.

— Слушай, моето момче — рече ми той още в деня на идването ми. — Аз нямам намерение да направя от теб господин, сиреч нотариус или лекар, а просто моряк, който да бъде истински мъж. Има много начини за просвещение. Човек може да се учи и като играе, и като се разхожда. Харесва ли ти тази система?

Аз се учудих малко като разбрах, че човек може да се учи, дори като играе. Изненадата ми нарасна, когато той ми постави задача още същия следобед.

Придружавах го, докато правеше разходката си по брега, и вървейки, той ми задаваше въпроси. Бяхме влезли в малка дъбова

горичка.

— Какво е това? — рече господин Биорел, показвайки ми мравките, които пресичаха пътя.

— Мравки.

— Да, но какво правят.

— Носят други мравки.

— Не, ти ще ги проследиш до техния мравуняк. Ще ги наблюдаваш и ще ми кажеш какво си видял. Ако не забележиш нищо учудващо, ще останеш там и утре, и вдругиден, докато забележиш нещо.

След два дена, прекарани около мравуняка, аз видях, че има мравки, които не правят свършено нищо, докато други работеха непрестанно и дори даваха на мързеливите да ядат.

— Добре — каза той, когато му съобщих резултата от моите наблюдения. — Видял си главното, това стига. Мравките, които бездействат, не са болни или сакати, както си мислиш, а господари на тези, които работят и които са техни роби. Без помощта на робите те биха били неспособни да си потърсят храна. Това те изненадва, но то се случва понякога и в нашия свят. Още има страни, където някои хора не правят нищо и биват хранени от тези, които работят. Ако причината за това безделие беше недъгавост у господарите, много лесно би се обяснило защо едните се трудят, а другите почиват: хората трябва да си помагат. Но не е така. При мравките именно господарите са най-годни за нещата, които изискват сила и смелост — те воюват. Ще се върнем и ще ги наблюдаваме заедно. Ще видим как между тях ще започне някоя голяма битка. В нея ще вземат участие само господарите, защото целта им е да завоюват роби. Докато чакаме да станеш свидетел на тази битка, ще ти дам да прочетеш в книгата на един учен, който се казва Юбер, разказа за едно такова сражение, станало точно по същото време, когато друга, много по-ужасна битка се водила между човеци на петстотин мили от същото място. Не знам дали през този ден хората са имали сериозни причини да се избиват взаимно, но знам, че сечта беше страшна. Аз самият за малко не останах на това смъртоносно поле. Вървахме по течението на една река, която наричат Елба, а от другата страна, на десния бряг, русите бяха разположили страшна артилерия. Ние чувахме гърмежите, но не виждахме опустошенията, защото бяхме закрити от извивката на реката и от едно възвишение.

Вървейки, аз мислех само за това, че този ден, който можеше да бъде ден на моята гибел, защото трябваше да се мине под огъня на артилерията, беше също така празникът на жена ми. Мислех си колко хубаво щеше да бъде, ако можех да ѝ честитя. И изведнъж забелязах в краката си, във влажния ров, по който вървах, цяла ивица цъфнали незабравки. Не бива да се вярва, че в боя нещата протичат с такава съвършена правилност в подреждането, както ги представят картините. Ние бяхме стрелци в разгънат строй, ще рече свободни в нашите движения. Напук на сериозното ми положение, малките сини цветчета ме привлякоха. Наведох се да откъсна няколко стръка незабравки и в същия миг усетих над мен страшен вихър, който мина на няколко пръста от главата ми, после чух ужасен трясък и върху гърба ми се посипа сноп върбови клони. Бяхме стигнали срещу батареята и тя току-що бе покосила всички мои другари наоколо. Ако бях останал прав, без малкия букет, щях да бъда мъртъв като тях. Признай, че бях постъпил добре, като помислих за жена си. Когато успях да се измъкна изпод върбите, маршал Ней беше накарал руските топове да замълчат!

Господин дьо Биорел не обичаше много книгите.

Но имаше една, която ми пъкна в ръцете почти веднага. По тази книга беше уредил живота си, по нея беше създал скалата Гант и осъществените с труд чудеса, които се виждаха там. Тя му беше дала идеята за големия чадър, тя беше дала името на Съботан, който от почит към Робинзон не бе пожелал да нарече Петкан. Тази книга се наричаше „Робинзон Крузо“.

— От нея — каза той — ще научиш какво може да направи нравствената сила у един човек.

Не знам дали има деца, които могат да четат „Робинзон“ хладнокръвно. За себе си ще кажа само, че бях грабнат от нея.

Все пак трябва да призная, че това, което ме трогна, не бе философската ѝ страна, върху която бе привлечено вниманието ми, а романтичната — приключенията по море, корабокрушението, пустият остров, диваците, ужасът, непознатото. Моят индийски чичо вече имаше съперник.

Съботан, който умееше толкова много неща, не знаеше да чете. Виждайки моето въодушевление, той пожела да узнае нещо за тези приключения и поиска да му ги прочета.

— Ще ти ги разкаже — каза господин дьо Биорел — и така ще бъде по-добре.

През десетгодишното си пътуване Съботан беше придобил известен опит и не приемаше всичките мои истории без възражения. Но аз имах отговор, който не позволяваше да се спори.

— Така е написано.

— Сигурен ли си, мой малки Ромен? — казваше той.

Аз вземах книгата и четях. Съботан слушаше, почесваше си носа, после с примирението на някаква сляпа вяра казваше:

— Щом е написано, съгласен съм, но все пак аз съм бил там, на африканския бряг, и никога не съм виждал лъвове да идват с плуване, за да нападат кораби. Е, както и да е!

Той беше пътувал предимно по северните морета и беше запазил от тези пътувания спомени, с които ми се отплащаше за моите разкази. Те бяха хубави почти като „Робинзон“, но понякога прекалено, за да мога да ги повярвам.

— Това написано ли е?

Тогава Съботан беше принуден да се съгласи, че не го беше чел, но го беше видял.

— Какво значение има, щом като не е написано?

Подобни разговори не бяха в състояние да ме насочат към спокоен живот на сушата. Разтревожена, майка ми се опита да въздейства на господин дьо Биорел.

— Скъпа госпожо — отговори той, — ще ви върна детето, ако намирате, че го тласкам към път, който не бихте искали да видите, че следва, но вие няма да го промените никога напълно. Той е от тези, които търсят непостижимото. Съгласен съм с вас, че това рядко води до щастие, но затова пък понякога довежда до големи дела.

Смутена от този разговор, майка ми не настоя повече в искането си и аз продължих обучението си с изучаване на речника.

— Ще видиш по-късно — ми каза господин дьо Биорел — ползата от това, което днес ти изглежда смешно. Майка ти се страхува да станеш моряк, аз също не го желая. Но ти имаш страст към пътуването и трябва да се постараете, за да можеш да удовлетвориш и наклонностите си, и желанието на майка ти. Бих искал да бъдеш мъж като Андре Мишо, чиито живот четеше онзи ден: като Зиболд, холандския лекар, който ни запозна с Япония: като англичанина Роберт

Форчън. Бих искал да те подготвя да пътуваш в малко познати страни за благо на твоего отечество, което би обогатил с нови растения и полезни животни, за благо на науката, чиито застъпник ще бъдеш. Това е по-ценно, отколкото да станеш моряк и през целия си живот да пренасяш като предприемач на транспорти по море кафе от Рио де Жанейро в Хавър и парижки произведения от Хавър в Рио де Жанейро.

Това беше хубава мечта. За нещастие остана само мечта. Обикновено придружавах господин дьо Биорел при всичките му обиколки. Понякога обаче той се качваше сам на лодката и отиваше на остров Трюн, който отстоеше на три мили от Порт Дийо.

Един ден той замина, преди аз да съм станал, и останахме много изненадани, като не си дойде за обед.

— Вероятно е пропуснал прилива — каза Съботан. — Ще се върне довечера.

Времето беше тихо, морето спокойно. Видимо нямаше никаква опасност. При все това Съботан изглеждаше неспокоен.

Вечерта господин дьо Биорел не пристигна и той, вместо да си легне, запали голям огън от дърва върху най-високата част на острова. Искях да остана при него, но той доста рязко ме изпрати да си легна. На разсъмване станах и се приближих.

Бяла светлина прорязваше небето откъм изток.

— Няма съмнение, че нещо му се е случило — каза Съботан. — Трябва да заемем лодката на Госом и да отидем до остров Трюн.

Остров Трюн представляваше куп гранитни скали, обитавани само от морски птици. Ние го прегледахме бързо и никъде не открихме следи нито от господин дьо Биорел, нито от лодката. Скоро всички в Порт Дийо бяха разтревожени, защото въпреки странностите му те обичаха господин Неделя.

— Може да се е обърнал — казваха някои.

— Щеше да се намери лодката — отвърщаха други.

— Ами теченията?

Съботан не говореше, но през целия ден не напусна брега.

Когато настана отливът, той гледаше течението и обходи една след друга всички скали. Нито един път не произнесе името на господин дьо Биорел. Само като срещнеше някой рибар, питаше с тъжен глас:

— Нещо ново?

И като видеше сълза в очите ми, потупваше ме по главата и казваше:

— Ти си добро момче, да, добро момче си!

Петнадесет дни след това необичайно отсъствие в скалата Гант пристигна някой си господин дьо ла Берие, който живеел в Долна Нормандия. Той беше внук на господин дьо Биорел и негов единствен роднина.

След като ни накара да му разправим надълго и нашироко какво се бе случило, той нае дванадесет души от Порт Дийо и им нареди да изследват брега. Търсенето продължи три дни. Вечерта на третия ден той го спря, като заяви, че вече не е необходимо и че сигурно господин дьо Биорел е загинал, а теченията са отвлели тялото и лодката.

— Какво знаете вие? — развика се Съботан. — Не може теченията да отвлечат лодката, без да се е обърнала. Може би господарят е слязъл в Ашлия. Може още утре да се върне?

На другия ден господин дьо ла Берие ни накара да се явим при него, Съботан и аз, и ни заяви, че в скалата Гант няма повече нужда от никой. Щели да затворят вратите и нотариусът щял да се грижи за животните, докато бъдат продадени.

Съботан беше толкова потиснат, че можа да произнесе само неразбираеми думи. После изведнъж се обърна към мен и рече:

— Стегни си торбата. Веднага ще се махнем оттук.

Напускайки острова, срещнахме господин дьо ла Берие на шосето. Съботан тръгна право към него.

— Господине — каза той, — по закон вие може да сте негов внук, но за мен не сте такъв. Не, не сте и това ви го казва един истински моряк.

Уговорено бе, че Съботан ще приеме гостоприемството на майка ми, докато си намери жилище в селото, но той не остана дълго с нас.

Всяка сутрин отиваше на брега и продължаваше своите търсения. Това продължи около три седмици, после една вечер ни съобщи, че ще ни напусне на следващия ден, за да отиде към английските острови, а може би и в Англия.

— Защото, виждате ли — каза той, — морето нищо не задържа, това е сигурно, а щом нищо не връща, то може би нищо не е взело.

Майка ми поиска да поприказва, но той не каза нищо повече. Придружих го чак до кораба, с който отпътува.

Когато го прегръщах, каза:

— Ти си добро момче, нали ще идеш някой път в скалата Гант и ще занесеш шепа сол на черната крава. Тя също много те обичаше.

[1] Шоазьол — Министър на външните работи при Людвиг XV.
— Бел.прев. ↑

VI

Имах един чичо, у когото не бе проговорила кръвта на Калбри и който предпочиташе твърдата земя пред морето. Той беше съдебен пристав в Дол и минаваше за много богат.

Доста разтревожена за мен, когато се прибрах вкъщи, майка ми му писа, за да му поиска съвет. След един месец той пристигна в Порт Дийо.

— Не ви отговорих на писмото — каза чичо ми, — защото и без това щях да идвам насам, та нямаше защо да давам на пощата пари, които така мъчно се печелят. Не дойдох веднага, защото чаках удобен случай. Намерих един търговец на прясна риба, който ми взе дванадесет су за петнадесет мили. Все е кяр.

Лесно е да се разбере от тази реч, че чичо ми Симон беше пестелив човек. Той скоро ми даде доказателство за това.

— И тъй — каза той, след като се осведоми за нашето положение, — виждам каква е работата. Вие не желаете момчето да отиде по море и имате право, снахо, защото това е кучешки занаят, от който нищо не се печели. Предпочитате то да довърши започнатото при стария Неделя. Но не сте разчитали за това на мен, надявам се.

— Никога не съм мислила да ви искам пари — отбеляза майка ми с тиха гордост.

— Пари аз нямам. Казват, че съм богат, но това не е вярно.

— Свещеникът ми обясни — продължи майка ми, — че заради заслугите или смъртта на бащата би могло да се нареди синът да постъпи в някое училище, без да плаща.

— А кой ще направи постъпките? Не аз. Нямам време и не обичам да додявам на влиятелните хора, които познавам. Може и на мен да потрябват някой ден. Братята Лейо бяха обещали да се грижат за детето, те трябва да платят за училището.

— Не са отваряли дума за това.

— Е, добре, ще им говоря аз.

Тъй като майка ми искаше да го прекъсне, той продължи.

— Без престорена вежливост. Аз си оставих работата, за да се занимавам с вашите неща, а от вас се иска само да направите това, което ви съветвам. Ти — каза той, като се обърна към мен — ще отидеш още сега при господата Лейо, за да видиш дали и двамата са на бюрото си.

Понеже и двамата бяха там, един до друг, ние влязохме. Прекрачвайки прага на вратата, силна червенина изби по лицето ми. Струваше ми се, че скверня саможертвата на баща си като отивам да искам помощ от тези егоисти.

Като чува предложението на чичо ми, двамата братя се раздвижиха върху столовете си, като че ли бяха седнали на тръни.

— Да го пратим на училище ли? — каза по-младият.

— На училище? — възкликна по-възрастният.

Тогава започна един объркан и оглушителен спор. Чичо ми не се даваше и когато двамата братя повтаряха в хор: „Ние правим повече, отколкото сме обещали. Даваме работа на майката“ — той с тънък сух смях незабавно възстановяваше тишината.

Накрая, след като те повториха този довод за пети или шести път, чичо направи нетърпеливо движение.

— Да не би това да ви разорява? Давайте, давайте... работа. Не ви ли се връщат десетте су и храната чрез труда? Плащате ли на майка му повече, отколкото на която и да е друга работничка?

— Плащаме ѝ в брой — каза по-младият с вид на заслужено удовлетворение. — А дето разправяте, че Калбри умрял, за да спаси богатството ни, не е вярно. Той умря, за да спаси хора, моряци като него, които щяха да се удавят. А това, вие добре разбирате, не е наша работа, а на правителството. Има фондове в бюджета за тези, които се забавляват с героизъм. Е, добре, все едно, когато това момче стане голямо, ще му намерим работа, нали, Жером?

— Да — каза по-възрастният, — работа колкото пожелае.

Това беше всичко, което чичо ми можа да постигне.

— Ето хора... — каза той, когато излязохме навън.

Помислих, че ще чуя избухване на дълго сдържан гняв.

— Ето чудесни хора — продължи чичо ми, смаян от това, че е намерил и по-коравосърдечни от себе си. — Нека ти служат за пример. Знаят да кажат „не“. Запомни добре тази дума. Именно с нея и само с нея човек може да бъде сигурен, че ще запази това, което е спечелил.

Като не можа да ме вкара в училище с парите на братята Лейо, чичо предложи на майка ми да ме вземе при себе си. Тъкмо имал нужда от писар. Още съм бил малък да заема такова място и макар че през първите години нямало да припечелвам хляба си, като съм поемел задължението да остана при него пет години, без да ми се плаща, в края на краищата съм щял да го обезщетя за това, което ще му струвам предварително. От друга страна, нали съм бил негов племенник, и той искал да направи нещо за семейството.

Уви! Това не беше училището, към което майка ми така упорито се домогваше, но поне беше средство да не замина като моряк. И тъй, тръгнах с чичо си. Тъжно заминаване. Плачех, майка ми плачеше повече от мен, а чичо ми между нас двамата блъскаше грубо ту единия, ту другия.

Изгледът на Дол, който сигурно е много живописен за пътника, произведе върху мен първото тягостно впечатление. Когато пристигнахме, беше тъмно и валеше леденостуден дъжд. Освен тъгата, която изпитвах, усещах глад, който ми подкосяваше краката, но тъй като чичо през целия този дълъг ден нищо не продума за ядене, аз също не посмях да отворя дума. Най-после, след като прекоси две или три пусти улици, чичо ми се спря пред висока къща с преддверие, което се опираше на големи стълбове, извади ключ и отключи ключалката. Понечих да вляза, но той ме спря. Отварянето на вратата не беше приключено. Той извади втори ключ от джоба си, а после трети, много голям. Езиците на бравите изскърцаха с шум на желязо, какъвто съм чувал по-късно в театъра, когато се представя затвор, и вратата се отвори. Тези три ключалки ме смаяха и уплашиха. У нас завързвахме вратата с връв, а у господин дьо Биорел имаше само проста кука. Защо ли чичо ми взимаше толкова предпазни мерки?

Той затвори вратата отново, както я беше отворил, после ми каза да му дам ръка и ме поведе в мрака през две помещения, които ми се сториха много големи и в които нашите стъпки отекваха върху каменните плочи като в църква. Усещаше се странен дъх, който ми беше още непознат: дъх на стари пергаменти и на мухлясала хартия. Когато запали свещ, видях, че бяхме в нещо като кухня, но така задръстена от бюфети, стари сандъци и стари столове от чер дъб, че човек не можеше да различи нито формата, нито размера им.

Макар че обстановката не беше приятна, аз почувствах тръпка от радост. Най-после щяхме да се стоплим и да се нахраним.

— Искате ли да запаля огъня? — попитах чичо си.

— Огън!

Недружелюбността, с която ми бе отговорено, не ми даде смелост да му напомня, че бях мокър до кости и че зъбите ми тракаха.

— Ще вечеряме и ще си легнем — каза той.

И като отиде до един долап, взе пита хляб, отрязва два резена, постави върху всеки от тях малко парче сирене, даде ми единия, постави този, който пазеше за себе си, върху масата, прибра отново хляба в долапа и го заключи.

В същия миг три мършави котки се втурнаха в кухнята и се потриха у краката на чичо ми. Това ми вдъхна малко надежда. Те искаха да ядат и ако отвореше долапа, щях да си поискам второ парче хляб.

Но чичо ми не го отвори.

— Немирниците са жадни — каза той, — да не ги оставяме да побеснеят.

И им сипа вода в една голяма паница.

— Тъй като вече си от този дом — продължи чичо, — никога не ги оставяй без вода. Натоварвам те с тази задача.

— А за ядене?

— Тук има достатъчно плъхове и мишки, за да ги храня аз. Ако ги тъпчем с храна, ще станат мързеливи.

Вечерята ни завърши бързо и чичо ми заяви, че ще ме заведе в стаята, която отсега нататък ще обитавам.

Задръстванията, които бях забелязал в кухнята, съществуваха и по стълбата. Макар да бе много широка, по нея човек едва успяваше да си пробие път. По стъпалата бяха наслагани скари с ръждясало желязо, стенни часовници, дървени и каменни статуи, ръжени, фаянсови вази, гърнчарски съдове със странни форми, а от всички страни мебели, чието име и употреба не ми бяха познати. По стените бяха закачени рамки, картини, саби, каски — всичко в ужасен безпорядък, който за мен се увеличаваше още повече от колебливата светлина на малката свещ, с която чичо си светеше. За какво ли можеше да му послужи всичко това?

Задавах си този тревожен въпрос, без да мога да намеря отговор, защото едва по-късно узнах, че към професията си на съдебен пристав той прибавяше и друга, много по-доходна.

След като напуснал Порт Дийо, още съвсем малък, чичо постъпил при един съдебен оценител в Париж и прекарал при него около двадесет години. Оттам той се върнал само за да си купи собствено писалище в Дол. Всъщност писалището беше нещо второстепенно, а търговията с мебели и старинни предмети от всякакъв вид — главното. Чрез професията си той узнаваше изгодните случаи и умееше да ги използва по-добре от всеки друг. Под прикритието на посредник чичо ми купуваше за себе си всичко, което имаше стойност, и го препродаваше с огромна облага на големите парижки търговци.

Стаята, в която ме заведе, беше огромна, но така препълнена, че трябваше да ми посочи леглото, за да го видя. По стените бяха закачени губери с човешки фигури в естествена величина; на тавана висяха препарирани животни, една морска врана, крокодил с широко отворени уста; в ъгъла зад един сандък, който скриваше краката, стоеше броня с каска, която сякаш покриваше жив воин.

— Страх ли те е? — попита чичо, виждайки моето смущение.

Не посмях да призная и отговорих, че ми е студено.

— Е, добре, побързай, че ще изнеса свещта. Тук си лягаме без свещ.

Мушнах се в леглото. Но едва затворил вратата, аз го повиках. Той се върна.

Ризницата се беше разклатила, издавайки металически шум.

— Чичо, в ризницата има човек.

— Постарай се да не повториш подобна глупост, за да си нямаш работа с мен!

Повече от час стоях скрит под влажните чаршафи, треперейки от страх, от студ и от глад. Затворих очи. Но във всеки ъгъл на стаята, зад всяка вещ имаше непреодолим магнит, който дърпаше клепките ми, повдигаше ги и аз ги отварях, въпреки че не исках.

В същото време силен вятър разтърси къщата и дървените части изскърцаха. От губера, който се клатеше, се отдели един червен човек, размахващ сабя, крокодилът започна да танцува на края на връвта като отваряше устата си, чудовищни сенки се разтичаха по тавана, а

рицарят, който се събуди от тази врява, се клатеше в ризницата си. Искях да извикам, да протегна ръце, да го помоля да ме защити от червения човек. Но нито можех да издам някакъв звук, нито да се помръдна и усетих, че умирам.

Когато дойдох на себе си, чичо ме дърпаше за ръката. Беше съвсем светло. Веднага потърсих с очи червения човек. Той се беше върнал на неподвижния килим.

— Ще имаш грижата да се будиш всеки ден сам, и то по-рано от днес — каза чичо. — А сега бързай, за да ти дам работа, преди да изляза.

Той ставаше всеки ден в четири часа, слизаше в кантората си и работеше бясно до идването на клиентите, което значеше до осем или девет часа. Изработеното през тези четири или пет часа аз трябваше да преписвам през деня.

Щом чичо ми излезе, аз заряхах работата, която ми беше дал, защото откакто се бях събудил, ме измъчваше само една мисъл — червения човек от килима. Чувствах, че ако и през следващата нощ той се отделише от стената, аз наистина бих умрял.

Започнах да тършувам из къщата, за да намеря чук и пирони. После отидох право при червения човек. Той беше заел най-безобидния на света вид и стоеше съвършено спокойно в средата на губера. Но аз не се оставих да бъда измамен от това лицемерно спокойствие и със силни удари на чука заковах ръката му за стената. Воинът опита да се раздвижи в ризницата си, но грееше хубаво слънце, часът на призраците беше минал, аз му стоварих един хубав удар с чука по бронята и с жест накарах крокодила да разбере, че трябва да се държи прилично, ако не желае да бъде екзекутиран.

Като направих това, слязох в кантората и привърших работата си навреме, преди връщането на чичо.

Той благоволи да се покаже доволен и ми каза, че всеки път, когато си свърша работата, мога като в междучасие да се забавлявам като чистя от прах мебелите и търкам с четка и вълнен парцал тези, които са от стар дъб.

Каква разлика имаше между този нов живот и щастливия живот при господин дьо Биорел!

Все пак аз се справях много добре с наложената ми работа, която продължаваше четиринадесет часа на ден. Никак не можах да свикна

обаче с хранителния режим на чичо ми. Затворената в долапа пита хляб съвсем не беше случайност, а правило и при всяко ядене трябваше да се задоволявам с филията, която намирах на масата.

На четвъртия или петия ден, тласкан от глад, придобих смелост и в мига, когато долапът се затваряше, протегнах боязливо ръка.

— Втора филия ли искаш? — каза той, като продължаваше да заключва бравата. — Добре направи, че заговори за това. От тази вечер ще оставям по един хляб специално за теб и той ще ти принадлежи. Когато си много гладен, ще можеш да вземаш колкото искаш.

Поиска ми се да го прегърна, но той продължи:

— Само ще гледаш да ядеш по-малко на другия ден, така че хлябът да ти стига за една седмица. В храненето, както и във всичко друго, трябва да има ред. Тридесет и осем декаграма хляб на ден са приблизително количеството, което се дава в приютите. То стига на мъже, трябва да стигне и на тебе.

Щом останах сам, потърсих в речника какво е това декаграма: десет грама, или два гроса и четиридесет и четири грама. Това не казваше нищо нито на очите ми, нито на корема.

Исках да бъда наясно. Преди да замина, майка ми ми беше дала една монета от четиридесет су.

Отидох при хлебаря и му поисках тридесет и осем декаграма хляб. След дълги обяснения той ми отмери три четвърти от либрата.

Това бяха значи тридесетте и осем декаграма хляб, които чичо така щедро ми отпускаше за цял ден. За десет минути изядох лакомо цялото парче, при все че не беше изтекъл и час от обедата. Затова пък вечерта не бях толкова гладен.

— Знаех си аз — каза чичо ми, заблуждавайки се от скромността, с която си отрязвах парче от моя хляб, — че това ще те възпира. Своето се пази, а чуждото се разпилява.

Имах тридесет и пет су. Похарчих ги за петнадесетина дни — като си плащах всеки ден добавка от двадесет и пет декаграма хляб.

Редовността, с която отивах за този хляб веднага щом излезеше чичо ми, стана причина да се запозная с хлебарката.

— Моят мъж и аз не знаем да пишем — каза ми тя точно в деня, когато ми се свършваха парите, — а сме задължени да даваме всяка събота писмена сметка на една от нашите клиентки. Ако искате да ни я

пишете вие, ще заплащам работата ви с две баяти банички, които ще можете да си избирате в понеделник сутринта.

Преценете сами с каква готовност приех. Колкото до баничките, разбира се, бих предпочел половин кило хубав хляб!

Колко съм страдал от глад по това време ще ви покаже само един от многото подобни случаи.

Зад нашата къща имаше малък двор, отделен с жив плет от съседния имот. Този имот принадлежеше на господин Буур, който — нямайки ни жена, ни деца — имаше страст към животните. Между тези животни с най-голяма обич от страна на господаря се ползваше едно великолепно куче от Пиринеите с бяла козина и розова муцуна, което наричаха Пато. Понеже за здравето на Пато било вредно да живее в апартаментите, бяха му построили хубава проста къщичка, която опираше у нашия плет. И тъй като било не по-малко вредно за неговото здраве да яде на масата с господарите си, защото това възбуждало лакомството му и ако то бъдело задоволено с месо и сладки, можело да причини заболяване на кожата, поднасяха му два пъти на ден в неговата колиба една хубава пръстена паница с млечна супа. Като всички кучета, оставени в покой, Пато беше мързелив на ядене или най-малко капризен и ако обяждаше, той най-често не вечеряше, или пък ако вечеряше, нямаше желание да обядва, така че паницата оставаше често непокътната. Когато отивах на двора, виждах през оградата парчетата бял хляб, плувнали в млякото, и Пато, който спеше до тях. На оградата имаше дупка и Пато често си служеше с нея, за да идва в нашия двор. Тъй като имаше слава на свирепо куче, чичо ми го понасяше, без да се оплаква, защото беше пазач, по-ценен и от най-здравите ключалки, а на всичкото отгоре имаше предимството да не струва нищо. Въпреки че беше зло куче, ние скоро станяхме най-добрите приятели на света и когато аз идвах в двора, той веднага изтичваше и започваше да си играе с мен. Един ден, когато ми беше отнесъл каскета в колибата си и не искаше да ми го донесе обратно, аз се показах смел дотам, че отидох да си го потърся, минавайки през дупката му. Купата беше на обикновеното си място, пълна чак до ръба с хубаво каймаклия мляко. Беше събота вечер. От хляба, който не бях пестил достатъчно през седмицата, ми беше останала коричка, не по-голяма от ябълка. Стомахът ми се свиваше от глад. Застанах на колене и дълго пих с потопени устни направо от купата, а Пато ме гледаше и

махаше с опашка. Добро животно! Единствен мой приятел, единствен другар през това тежко време. С хубавата си розова муцуна той идваше да ме ближе, когато се провирах вечер, за да взема своя дял от неговата вечеря.

Но какви ли изненади не ни носи животът! Ако Пато беше останал с мен завинаги, навярно аз не бих се хвърлил в приключенията, чиито разказ започнах. Ала дойде сезонът, в който неговият господар имаше навик да се установява на село. Той го отведе със себе си и аз останах сам, единствено с чичо.

Тъжни бяха тези дни! Често прекарвах дълги часове без занимание, сам в тази мрачна кантора, обзет от мисли за мамината къща. Много исках да пиша на бедната си майка, но едно писмо от Дол до Порт Дийо струваше шест су, а като знаех, че тя печели само десет су на ден, не се решавах да изпращам всичките писма, които ѝ пишех. Бяхме принудени да се поздравяваме чрез един търговец на риба, който идваше в пазарен ден. Добавката от храна, която бях намерил при Пато, ме беше направила доста безразличен в последно време към недостатъчността на редовната ми дажба. Но когато останах само с нея, започна да ми се струва, че в някои дни тя е по-малка и от обикновеното. Докато хлябът на чичо ми беше винаги под ключ, моят стоеше в един долап, който не се затваряше, но тъй като въщици не влизаше никой, това ми изглеждаше без значение. След неколкнократно наблюдение трябваше да си призная, че не съм се лъгал. В същия миг, когато чичо ми се канеше да отреже от моя хляб, аз отворих вратата, зад която бях застанал.

Негодуванието ми даде смелост, за каквато не се мислех способен:

— Но, чичо, това е моят хляб! — извиках аз.

— Да не мислиш, че е за мен — отвърна спокойно той, — за бялата котка е! Има си малки, а ти не би желал да я оставим да умре от глад, нали? Човек трябва да бъде добър с животните, не забравяй никога това!

Не чувствах каквато и да било привързаност към чичо си, а от този ден започнах да го презирам.

На село съдебните пристави са довереници или свидетели на всякакви низости. Като прибавяше към тази професия банкерството, или по-скоро (ако не пестим истината) лихварството, сбирката от

нещастници и крадци, която минаваше през кантората на чичо ми, ставаше съвсем пълна.

Бедни жени, които плачеха и го умоляваха, мъже, които съм виждал да се влачат на колене, искайки отсрочка, за да платят: месец, осем дни, няколко часа — би било твърде дълго да се разкаже всичко. Но ако можех да почувствам колко безмилостна жестокост имаше в него, за щастие поради възрастта си, аз бях още съвсем неспособен да разбера колко ловкост и хитрина (за да не употребя друга дума) влагаше той в тия дела. Първия път, когато забелязах това, защото ставаше въпрос за нещо, което бодеше в очите, платих твърде скъпо, както ще се уверите сами.

Чичо ми беше купил едно старо господарско имение, което преправяше, основно с цел да го направи доходно, и всяка събота у нас имаше работници и предприемачи, които идваха, за да им се плати.

Една събота видях да идва каменоделецът. Той се изненада, че ме намира сам, защото чичо ми (тъй ми каза той) му бил определил среща, за да му уреди сметката. Седна да го чака.

Минаха час, два, четири, но чичо не идваше. И каменоделецът не си тръгваше. Най-после в осем часа вечерта чичо си дойде.

— Я виж — каза той, — та това сте вие, майстор Рафарен. Е, добре, драги, какво искате?

— Бяхте обещали да ми уредите сметката.

— Това е истина, но за голямо съжаление нямам пари.

— Утре аз имам да плащам, освен това трябва да изплатя и един запис от хиляда франка на вашия събрат, който ме преследва. Вече шест месеца ми обещавате. Днес разчитам на думата ви.

— Дума! Каква дума? — прекъсна го чичо. — Казах ли ви давам ви честна дума, че ще ви платя в събота? Елате в събота, ще ви платя. Както виждате, майстор Рафарен, има дума и дума, това не бива да се забравя.

— Не знаех, извинете, прост човек съм. Но когато аз кажа „ще платя в събота“ — плащам.

— Ами ако не можете?

— Когато съм обещал, аз мога.

И тогава Рафарен започна да обяснява положението си: бил поел някои задължения; съдебният пристав щял да дойде да наложи заповор в понеделник; жена му била на умирање и това щяло да я убие.

На всичко чичо ми се ограничи да отговори:

— Нямам пари, драги, нямам пари.

Почувствах, че с опасност да стана неприятен на чичо си трябва да услуга на бедния каменоделец. И когато той за десети път повтаряше:

— Ако имах пари, щях да ви дам!

С ясен глас аз произнесох:

— Днес получих пари.

Едва доизрекъл последната дума, усетих такъв силен удар по краката под масата, че се разлюлях върху стола си и паднах напред с носа върху масата.

— Какво ти е, мой малък Ромен? — попита чичо ми, ставайки.

После се приближи към мен и като оципа ръката ми до кръв, каза, обръщайки се към Рафарен.

— Несръчен е този малък глупчо, нали?

Майсторът, който не беше видял ритника и не беше усетил щипането, гледаше учудено. Но мислейки, че чичо ми търси някаква хитрост, за да измести разговора, той се върна на въпроса, който го измъчваше.

— И тъй като имате пари?

Отчаянието ми беше безкрайно.

— Ето ги — казах аз, като извадих от чекмеджето банкнотите.

И двамата едновременно протегнаха ръка, но чичо ми беше по-бърз и улови връзката.

— Чуйте, Рафарен, искам да направя за вас всичко, което ми е възможно! Ето три хиляди франка, които трябваше да получите едва утре. Щях да ги употребя веднага за погасяването на един свещен дълг. При все това ще ви ги дам. Ето, подпишете ми сметката и те са ваши.

Мислех, че Рафарен ще се хвърли на врата на чичо ми, който решително не беше толкова лош, колкото можеше да се помисли. Но не се случи нищо подобно.

— Моята сметка — извика той — е за повече от четири хиляди франка. Нали вие сам я намалихте до тази цифра, като ме окастрихте по всички възможни начини? Ах, господин Калбри!

— Не искате ли тези три хиляди франка? Моите благодарности. Това, което правех, беше, за да ви услуга.

Рафарен отново започна с обясненията и с увещанията си, но в края на краищата, виждайки безчувствието на чичо ми, взе сметката, и подписвайки я, каза с глух глас:

— Банкнотите!

— Ето — отговори чичо.

Тогава той стана и докато слагаше шапката на главата си, каза:

— Господин Калбри, предпочитам бедност като моята пред богатство като вашето.

Чичо ми пребледня и видях устните му да потрепват, но бързо се овладя и отговори почти весело:

— Въпрос на вкус!

После все така усмихнат той изпрати Рафарен до вратата, точно както би направил с някой приятел.

Едва беше затворил зад гърба на майстора, аз получих такава ужасна плесница, че полетях от стола и паднах на земята.

— Сега сме двамата — рече той. — Уверен съм, че ти отвори дума за тези пари, съзнавайки добре какво правиш, проклети безделнико.

Ударът ми причини ужасна болка, но не ме замая. Мислех само как да си отмъстя.

— Вярно е — казах аз.

Той поиска да се нахвърли върху ми, но аз бях предвидил това нападение, мушнах се под масата и като минах отдолу, тя остана между двама ни.

Виждайки, че му се изплъзвам, той съвсем побесня и като докопа един кодекс, захвърли го по мен с такава жестокост, че ме събори на земята.

При падането главата ми се удари в някакъв ръб, почувствах нещо като общо вцепеняване и не можах да се повдигна веднага.

Бях принуден да се подпирам на стената. От мен течеше кръв, но чичо ми ме гледаше, без да се опита да ми помогне.

— Върви се измий, негоднико — каза той, — и ако се опиташ да повториш всичко това, ще те убия!

— Искам да си отида.

— Къде?

— При мама.

— Наистина ли? Добре, но ти няма да си отидеш, защото ми принадлежиш за пет години и защото искам да те задържа. Искал да отиде при мама, мама, мама, ама че глупак!

VII

От дълго време ме измъчваше една мисъл, която ме спохождаше всеки път, когато бях гладен или когато чичо се отнасяше много сурово с мен, ще рече всеки ден: да избягам от Дол, да отида в Хавър и да се кача на някой кораб. През времето, когато чичо отсъстваше, често се забавлявах като си чертаех пътя върху голямата карта на Нормандия, която висеше окачена на стълбището. По липса на истински компас бях си направил дървен и отмервах разстоянията, както ме беше учил господин дьо Биорел.

Тръгвайки от Дол и минавайки през Понторсон, щях да преспя в Авранж. От Авранж щях да отида във Вилдийо, Вилер — Бокаж, Коен, Дозюле, Пон-Левек, Онфльор. Това правеше най-много осем дни път. Тогава хлябът струваше три су либрата. Ако успеех да събера двадесет и четири су, дори само двадесет, нямаше да умра от глад по пътя. Но как да събера тоя капитал? Винаги се спирах пред невъзможността да направя това.

Случката с кодекса ме накара да я преодоля. Затворен в стаята си, след като си измих главата под помпата и кръвта ми почти спря да тече, аз вече не виждах трудности за изпълнение на моето намерение. Черниците почваха да зреят в рововете край гората, в птичите гнезда имаше яйца, понякога в прахта се намираха загубени монети. А най-накрая можех да имам късмет и да срещна някой каруцар. Той щеше да ми позволи да се кача в колата му и щеше да ми даде парче хляб, за да ми се отплати, че съм карал конете му, докато той е спал. Никак не се съмнявах, че в Хавър всеки капитан би ме взел на борда като юнга, а излязъл веднъж в морето, на добър час, аз ставах вече моряк. Когато се върна, ще ида в Порт Дийо, майка ми ще ме прегърне и аз ще ѝ дам заплатата си. Ако има корабкрушение, толкова по-добре: някой пуст остров, диваци, един папагал! О, Робинзон! Вече не усещах раната си и забравих, че не съм вечерял.

Всяка неделя от рано чичо ми отиваше в новото си имение и се връщаше късно вечерта. Така бях сигурен, че няма да го виждам от

споменатата събота до понеделник сутринта и ако избягам веднага, можех да имам преднина от тридесет и шест часа. Само че за тази цел трябваше да преодолея ключалките и вратите, а това беше невъзможно. Затова реших да скоча от първия етаж в двора и да мина през дупката на Пато. Щом се намерех в градината на господин Буур, лесно щях да стигна нивите.

Обмислях този план в леглото си и чаках чичо ми да си легне, за да пристъпя към изпълнението му.

Когато реших, че той спи вече дълбоко, станах и започнах да се приготвям. Вързах в една кърпа две ризи и няколко чифта чорапи. Поколебах се дали да не си облека дрехите от първото ми причастие, но за щастие здравият разум надделя и реших да си сложа една плътна риза и панталон от дебел моряшки плат. После с обувките в ръка, за да не вдигам шум, излязох от стаята.

Едва затворил вратата, дойде ми едно весело хрумване. Върнах се. Нямаше луна, но нощта не беше мрачна и очите ми, свикнали на тъмнината, добре различаваха предметите. Закрепих горе-долу в равновесие един стол върху леглото си и като се покатерих върху него, стигнах окачения на тавана крокодил. С ножчето си отрязвах въжето, което го държеше, хванах го с ръце и като го свалих, поставих го по дължината му в леглото си. После дръпнах завивката си над главата му.

Представяйки си какво лице щеше да направи чичо ми в понеделник сутринта, като намери крокодила в моето легло, прихнах като луд и още повече се разсмях като си представих, че той може да ме помисли за изяден.

Тази шега беше цялото ми отмъщение.

Удивително е как четири стени и покрив над главата дават увереност. Когато се намерих в градината на господин Буур, след като се бях спуснал успешно от прозореца, крепейки се у стената, няха вече никакво желание за смях. Гледах с тревога около себе си. През нощта храстите имаха странна форма. Между зидовете зееха големи черни дупки и аз се мъчех да отвърна поглед от тях. Лек ветрец разклати клоните и листата зашумяха като стенание. Без да знам какво правя, втурнах се в колибата на Пато. Бедният Пато! Ако той беше тук, аз може би не бих тръгнал.

Винаги си бях мислил, че съм смел. Като усетих, че краката ми отмаляха и че зъбите ми затракаха, изпитах срам. Но се преборих с

това усещане. Хвърлих вързопчето си през зида, който отделяше градината от полето, и подпомогнат от дърветата, чиито клони покриваха самата стена, изкачих се върху оградата.

Докъдето стигаше погледът ми, виждах само равнина. Пуста и тиха. Спуснах се надолу.

Тичах повече от час, без да спра, защото добре разбирах, че ако си позволя да се огледам наоколо, бих умрял от страх. Накрая дъхът ми спря. Бях сред ливадите, пресечени от яза, който отвежда водите на блатата в морето. Беше по сенокос и виждах като през бяла пара купите сено, които ограждаха пътя. Без да забавям тичането, напуснах големия път и като навлязох в ливадата, сгуших се в сеното. Бях уверен, че се намирам на повече от две мили от града. Чувствах се на края на света. Вече можех да си отдъхна.

Разстроен от вълнение, замаян от раната, отслабнал от глада, аз се строполих изморен върху сеното, което беше запазило слънчевата топлина, и заспах, приспан от квакането на хиляди жаби.

Събуди ме студът, влажният студ на утрото, който не ми беше още познат, но който прониква до сърцето. Дрехите ми бяха така мокри, като че ли ги беше валял проливен дъжд, и аз треперех с цялото си тяло. Но още по-мъчително беше смътното чувство на неразположение. Корабокрушението и пустият остров вече не ми изглеждаха така привлекателни, както снощи. Значи няма да се върна в родното място! Няма да видя отново мама! Очите ми се напълниха със сълзи и въпреки студа седях неподвижен върху сеното с глава, захлупена в ръцете ми.

Когато се изправих, намеренията ми вече бяха променени. Бях решил да отида веднага в Порт Дийо и да не заминавам за Хавър, преди да видя мама. Ако пристигнех там вечер, можех да се скрия в руфа и да тръгна отново на сутринта, без някой да предположи, че съм идвал. Поне щях да отнеса със себе си този спомен и ако беше грях, че напускам майка си, струваше ми се, че така той нямаше да бъде толкова голям.

Взех отново вързопчето си. Имах най-малко дванадесет мили път и не биваше да губя време. Скоро щеше да съмне, а в далечината вече се обаждаха птиците. Бледата светлина, която озаряваше изтока, пожълтя, почервеня, после се изкачи по цялата дължина на небето, чак над главата ми. Тих ветреца мина през дърветата, разклащайки нощната

роса. Тревите и цветята се изправиха. Бързо и леко започна да се издига прозрачен дим. Настъпваше денят.

Изглежда бях сгрешил като разчитах на случая, за да се храня. След като бях вървял много часове, това безпокойство стана увереност. По полето нямаше нищо, съвсем нищо, което би могло да се яде. Обратно, в селата, през които минавах, се виждаха приготовления за неделния ден. По масите на гостилниците имаше в изобилие месо, по тезгяхите на фурните — големи хлябове и препечени краваи, които още изпускаха приятната миризма на горещо масло. Като ги гледах, устата ми се изпълваше със слюнка.

Реших, че ако не мисля непрекъснато за този ужасен глад, щях да страдам по-малко и запях. Хората минаваха празнично пременени по пътя и с учудване гледаха това дете, което вървеше кротко, с бохчичка в ръка, пеейки с цяло гърло.

Но песента не продължи дълго. Гърлото ми пресъхна и към глада се прибави жажда. Беше лесно да задоволя тази нужда, защото често пресичах малки рекички, които течаха към морето. Избрах едно много чисто място, застанах на колене, потопих брадата си във водата и пих толкова, колкото можах, мислейки погрешно, че е достатъчно да си напълня корема, безразлично дали с течност или с храна. Спомнях си, че през време на една четири или петдневна треска не бях ял нищо. Само пиех и не усещах глад.

След четвърт час целият потънах в пот. Това беше водата, която под слънчевите лъчи оказваше своето действие. Обхвана ме тежка умора, сърцето ми спря и с мъка стигнах до едно дърво, за да седна под сянката му. Никога не бях се чувствал така слаб. Ушите ми шумяха, виждах нещата червени. А бях съвсем близо до някакво село и дори чувах камбаните да бият за утринна. Но каква полза можех да имам от тази близост с хората, щом нямах дори едно су, за да вляза при хлебаря?

Трябваше да вървя. Някои от минаващите селяни, както приказваха помежду си, започваха да ме заглеждат. Ако ме вземеха за скитник, щяха да ме спрат и да ме питат къде отивам, откъде идвам и щяха да ме върнат при чичо. Тази мисъл така ме прониза, че отново поех пътя.

Вървейки, спомних си три стиха, които неотдавна бях научил при господин дьо Биорел.

*„Бог не ще остави своите чада в бедата.
Той за птичките се грижи и храна им дава сам.
Добрината му обгръща всичко на земята...“*

Струваше ми се, че не бих могъл да бъда в очите на господ нещо по-малко от птичките, които подхвърчаха от клон на клон.

Вече дълго време повтарях машинално тези стихове, които ми звучаха по-скоро като музика и като марш, нежели като надежда, когато влязох в една гора. Внезапно погледът ми бе привлечен от малки червени точки, които блестяха на слънцето в тревата по стръмнината, осеяна с жълти цветя. Ягоди, това бяха ягоди! С един скок прескочих рова. Наклонът беше отрупан с плодове, като леха в градина. Под дърветата и по поляните имаше хиляди ягоди, които образуваха червен килим. Ял съм по-късно и по-хубави, и по-големи, но по-вкусни — никога.

Като поутолих малко глада си, реших да си набера за из пътя. Мислех, че може да ми се отдаде да ги заменя за парче хляб.

Парче хляб, това беше моята мечта! Но трябваше да бързам. Пладне проваляше, а имах още пет или шест мили, докато стигна в Порт Дийо. По краката си усещах, че те щяха да бъдат най-дългите и най-бавните. Затова не можах да напълня кърпата си, в която бях подложил листа от ясен, толкова, колкото бих искал.

Умората не закъсня да ме обхване и вместо да изминавам по миля наведнъж, започнах да си почивам на всеки километър като сядах по самите километрични камъни. Навярно тази отпадналост е била очебийна, защото както си бях седнал върху един склон, настигна ме някакъв продавач на риба, който вървеше пеш пред конете си.

— Ето един уморен младеж! Познах ли? — каза той.

— Малко, господине.

— Вижда се. Далече ли отивате?

— Още пет мили.

— Ако е по пътя за Порт Дийо, аз отивам там и мога да ви закарам.

Мигът беше решителен. Събрах всичките си сили и смелост.

— Нямам пари — казах аз, — но ако приемете ягоди вместо пари, ето ги, току-що съм ги набрал.

И отворих кърпата си.

— Я виж, миришат хубаво! И така, малкия, ти нямаш пари. Е, нищо, качвай се! Ще продадеш ягодите в гостилницата на Бо Мулен и ще ми платиш ракията с парите от продажбата.

Нещастните ми ягоди! В гостилницата на Бо Мулен ми дадоха за тях само шест су.

— Сега — каза той, след като продажбата бе извършена — две чашки.

Не бях вече в състояние да се показвам срамежлив.

— Бих предпочел парче хляб, ако обичате! — казах аз.

— Пийни все пак. А ако си гладен, ще получиш пая си в хляб при втората поръчка, която ще платя аз.

Моят дял в хляб! Аз не чаках да ми повторят. Вместо да бъда в Порт Дийо вечерта, както си мислех, пристигнах там преди четири часа. По това време майка ми беше на вечерня и аз можах да вляза въкъщи, без някой да ме види. Имах време дори да се настаня в руфа, където тя почти никога не влизаше. Намерих го така, както го бях оставил след смъртта на баща ми — изпълнен с неговите мрежи и уреди за риболов. Изсъхнали като стари паяжини, те още пазеха мириса на дъбова кора и катран. Започнах да целувам тези мрежи, после взех една купчина от тях и си направих легло за през нощта.

Щом привърших, нагласих прозорчето, което гледаше към кухнята, така че да мога да виждам, без да бъда видян, и зачаках.

Бях предвидил всичко, без да мисля за умората. Едва седнал, трябва да съм заспал. Бях събуден от шум на гласове без съмнение дълго след това, защото вече беше тъмно. Наведена над огнището, майка ми раздухваше три главни, поставени на сноп. До нея една от лелите ми се беше облегнала на стената.

— Тогава — казваше тя, — ти ще отидеш в неделя.

— Да, много ми домъчня, пък и искам да видя с очите си как е. Не се оплаква в писмата си, но ми се струва, че е тъжен.

— Каквото и да кажеш, аз на твоето място не бих го дала на брата Симон.

— Трябваше ли да го оставя да тръгне по море?

— Е, добре! А после?

— После! Къде е твоят по-голям син? Къде са братята ни Фортюне и Максим? Къде е клетият ми скъп мъж? Къде е мъжът на

Франсоаза? Погледни колко души липсват около нас. О! Морето!

— От него аз бих се страхувала по-малко, отколкото от Симон. Той не е човек, а куп пари.

— Тъкмо това ме мъчи и насън. Не толкова мисълта за всичко, което бедното дете може да изпати сега, колкото за това, какъв може да стане в бъдеще при подобен човек. Ах! Ако не беше взел Ромен за пет години.

— Трябва ли, въпреки всичко да му го оставиш?

— Ако си го взема, той ще поиска да му платя обезщетение. Откъде да го взема? Поне да видя малкия.

— Добре, в събота вечерта ще ти донеса едно гърне с масло. Ще му го дадеш от мен. Не ми се вярва да го хранят кой знае колко добре.

Когато леля ми си отиде, майка ми си приготви вечерята. Колко силно ми припомни мириса на препичащите се в печката картофи предишните дни, когато, изгладнял, се връщах от училище.

Тя седна на масата и аз виждах лицето ѝ, осветено от свещта. Яденето ѝ не продължи дълго. Бедната скъпа мама, още я виждам с доброто ѝ, така тъжно и тъй кротко лице. За мен мислеше тя, по мен въздишаше, а аз бях там, на три крачки от нея, възпиран, прикован от проклетото си решение.

Със своя ред и обич към чистотата тя постави отново всичко на място, изми чинията си, избърса масата, после, като коленичи пред образа на св. Ромен, закачен на стената, започна да се моли.

Колко пъти двамата с нея на същото място и по същото време бяхме отправяли заедно тази молитва към господата, за да простре ръката си над моя баща.

Чувайки същите горещи думи, които така често бяхме произнасяли заедно, аз коленичих върху мрежите и смирено, съвсем тихо ги повторих. Но този път не името на баща ми излезе от устните на мама, а моето.

Ах, как не се спуснах в този миг към нея!

VIII

Заспах, облян в сълзи. Сънят под майчиния покрив се оказа по-неспокоен от този през миналата нощ в ливадите на Дол.

Преди още да се зазори, щом чух шума на морето под скалите, излязох предпазливо от руфа.

Вчера в четири часа, когато пристигнах, морето започваше да се оттегля. Сега приливът ми казваше, че денят ще настъпи скоро, а аз не исках да ме види някой подранил съсед.

Обмисляйки това пътуване, не бях предвидил колко ще бъде трудно да напусна родната си къща. Стигнал оградата, която отделя нашия двор от полето, без да искам спрях и се върнах обратно. Сърцето ми биеше до пръсване. Петелът пееше в нашия курник, а събудени от шума на стъпките ми, съседските кучета се задавяха от лай. Чувах синджирите им да продрънкват при всяко движение, което правеха, за да се нахвърлят към мен. Зазоряваше се и в тясната ивица бяла светлина, която се спускаше от върха на крайбрежната скала, къщата се очертаваше тъмна.

Цялото ми детство, още от деня, в който бях придобил усещане за живота, изцяло възкръсна в паметта ми: нощите, когато, за да не плача, баща ми ме разхождаше из стаята, пеейки; първата чайка, която бях хванал жива и която със счупено крило идваше да яде от ръката ми; мъчителните пробуждания на майка ми през нощите, когато имаше буря, и молитвите ми пред треперещата свещ... Безпокойството и мъките, от които съм я виждал да страда толкова много, щяха да я измъчват и след заминаването ми. Не беше ли престъпление, че я изоставям?

Фарът угасна и морето се показа лъчисто под още тъмното небе. Над комините на селото се издигнаха прави стълбове жълт дим. Настигна ме отекващият по каменните настилки шум от дървени обувки. Всичко се пробуждаше.

През това време аз стоях сред жълтугите върху билото на стръмнината, разколебан, нетърпелив, нещастен, недоволен от себе си

и отчаян. Интересът към случайното, смътната надежда да преуспее, без да съм в тежест на някой, характерът ми, главозамайващото неизвестно ме теглеха към полето. Навикът, присъщата на възрастта ми боязливост, изпитанията от предния ден и най-вече мисълта за майка ми дърпаха връзките, които ме теглеха към родния дом.

Камбаните удариха за утринна. Звукът не беше още утихнал, когато майка ми бутна вратата и се появи на прага, готова да тръгне за работа. Щом стълбата изскърца под краката ѝ, аз се надигнах в жълтугите, за да я проследя поне с очи. Видях само бялото ѝ боне, което ту се показваше, ту се скриваше между клоните зад плета. Слънцето се беше издигнало над скалите и сега изцяло осветяваше къщата. Под неговите лъчи мъхът, който покриваше сламата на покрива, приличаше на хубаво зелено кадифе, върху което тук-там цъфтяха жълти туфи от козя брада. Тих ветрец повя над морето и донесе в чистия утринен въздух солената свежест на водната шир.

Напуснах майчиния си дом тичешком, както бях избягал и от Дол.

Тръгнах. Това беше добре, но сега оставаше по-трудното — да стигна. Двудневният ми опит ме бе научил, че големите пътища не са гостоприемни към тези, които нямат пълен джоб, а моята най-голяма грижа през време на пътуването оставаше намирането на храна. Бяха ми дошли наум думите, които господин дьо Биорел обичаше често да повтаря: „Морето е по-добра кърмачка за човека от земята“, и аз разчитах на неговото крайбрежие, за да получа необходимите ми миди и скариди.

Не посмях обаче да слеза веднага, защото се страхувах да не срещна някой от Порт Дийо, който би могъл да ме познае. Вървах все горе, по високия бряг, и едва след като се отдалечих на три или четири мили, се осмелих да слеза на плажа, за да си потърся храна.

Скариди не намерих и бях принуден да се задоволя с мидите, които покриваха скалите. Гладът ми се поуспокои и аз бих могъл да продължа пътя си, но бях толкова щастлив, като видях отново морето, че ми доставяше удоволствие да тичам по пясъка и да ровя из дупките.

Една чамова дъска, която намерих притисната между два гранитни блока, направо ме направи щастлив. Придадох ѝ с ножчето си необходимата форма и си направих кораб. В средата, малко по към носа, пробих дупка и втъкнах пръчка от леска, която закрепих със

стръкчета върба, за да стои права. Накръст върху пръчката поставих друга. Върху нея опънах кърпата си и така се сдобих с великолепна фрегата, на която дадох името на мама. Със запретнати над коленете панталони я пузнах да плува в едно голямо блато и така прекарах всичкото време на отлива.

Вечерта ме изненада зает с това занимание. Трябваше да си потърся място за нощуване. Намерих малка пещера, която морето бе издълбало в скалите през време на големите равноденствени приливи. После събрах няколко наръча сухи водорасли и си направих легло. Не беше палат, но струваше повече от блатата при Дол. Заспах спокойно, като в дом, и цялата нощ пътувах с моята фрегата из страната на мечтите. След корабокрушение попадах на един остров, където по клоните на дърветата висяха хлябове от по три кила и котлети, тъй както висят ябълките. Там бях провъзгласен от диваците за цар, а мама ме догони, за да стане царица. И когато пиехме вкусното ябълково вино, нашите поданици викаха: „Царят пие, царицата пие!“.

Гладът ме събуди, преди да беше настъпил денят — глад, от който стомахът ми се късаше, а на сърцето ми прималяваше. При това трябваше да чакам отлива, за да си събера миди, но колкото повече миди изяждах, толкова повече огладнявах. Започнах да мисля, че би било добре да имам и парче хляб. Но как да си го набавя?

Свалих мачтата на кораба си, поставих отново платното ѝ в джоба си и напуснах леговището си. Както трябва да прави всеки добър пътешественик, преди да го оставя, му дадох име: „Пещерата на царя“.

Докато вървах край скалите, мисълта за парчето хляб ме обземаше все по-настойчиво и накрая съвсем ме завладя. В такова състояние приближих едно село, което се разстиляше стъпалообразно по брега на морето. Реших да мина през него като се надявах, че няма да срещна никой, който да ме познава. Когато стигнах пред площада на черквата, не можах да устоя на изкушението да се спра пред дюкяна на един хлебар. Там имаше изложени големи златисти самуни, а от вратата се разнасяше приятна миризма на пресен хляб и на кравай. Стоях във възторг пред тази гледка и се питах дали магнитът на очите ми не би бил достатъчно силен, за да повдигне хлябовете от тезгяха и да ги приближи към устата ми, когато на площада зад мен се вдигна

голяма врява, тропот от дървени обувки и неясна глъчка. Децата излизаха от училище.

С фрегатата под мишница и с вързопчето в ръка, с прашните си обувки и щръкналите изпод каскета коси трябва да съм имал вид на смешно малко човече, защото децата ме заобиколиха веднага щом ме забелязаха. Тези, които дойдоха първи, извикаха закъснелите и скоро те образуваха около мене кръг, който ме разглеждаше като рядко животно.

Фрегатата, или по-скоро парчето дърво, което удостоявах с това име, изглежда ги учудваше най-много. Децата се питаха помежду си:

— Ей, Жозеф, какво държи под мишницата?

— Не виждаш ли — дъска!

— Не, това е музика.

— Музика, глупак!

— Това е фрегатата — казах с достойнство аз и направих няколко крачки, за да изляза от кръга, който се беше стеснил.

— Фрегатата! Виж го ти моряка!

Виковете им ме оглушиха. Всички се смееха и подскачаха около мен.

Поисках да мина през тълпата, но усетих, че отзад едно момче, най-дръзкото между тях, дърпаше фрегатата. В същото време друго едно хлапе вдигна шапката ми и скоро я видях да се върти във въздуха.

Шапката ми, хубавата ми празнична шапка! Разбутах тези, които бяха по-близо, за да изтичам подир нея, улових я и като я нахлупих върху главата си, върнах се със стиснат юмрук, решен да си отмъстя.

Но в този миг удари камбаната. Всички деца се спуснаха към преддверието на черквата и ме повлякоха със себе си, викайки:

— Ето кръщенето!

Кръстникът и кръстницата излизаха от черквата. Едва прекрачили прага, кръстникът, който беше хубав господин, бръкна в голямата чанта, която някакъв прислужник носеше зад него, и хвърли шепа бонбони. Между децата настъпи бъркотия. Но още преди да се бяха изправили те, кръстникът продължи да хвърля. Този път не бяха само бонбони. Върху паважа на площада се чу подскачането и търкалянето на едри монети. Една идваше право към мене и аз скочих отгоре ѝ. Докато стоях наведен, нова шепа монети полетя и аз успях да уловя десет су. Макар да беше стояла съвсем малко на земята и други,

освен мен я бяха видели. Ядосани, че им е убягнала, те се нахвърлиха върху мен, като крещяха:

— Той не е тукашен, не е справедливо.

Опитаха се да разтворят ръцете ми, за да пусна плячката си, но аз стисках още по-силно. За щастие кръстникът не беше изпразнил чантата и децата ме оставиха, за да се втурнат отново по земята.

Имах дванадесет су. Влязох при хлебаря и поисках да ми отреже половин либра хляб. Никоя музика не ми е прозвучавала така нежно, както звукът, който издаде кората на хляба, когато се разтвори под острието на ножа. Захапах с настървение и побързах да изляза от селото. Желанието ми за отмъщение се бе изпарило и вече исках само да избегна неприятелите си.

Вървах още около два часа, докато стигнах една стара, изоставена митническа караулна, където реших да прекарам нощта. Често бях чувал да казват, че богатството отнемало съня. Така стана и с мен. С няколко наръча суха детелина си бях приготвил отлично легло, но спях много лошо, защото ме измъчваше незнанието какво да правя с парите си. Либрата хляб, която платих, за да вечерям, струваше три су. Оставах още девет. Трябваше ли да преживея три дни с малкото си съкровище, или беше по-добре да го употребя, за да си купя някои неща, които можеха да ми послужат за приготвяне на храна през цялото ми пътуване? Това беше двойният въпрос, който ме вълнува цяла нощ. Ако предния ден бях имал гърне, за да сваря своя улов, нямаше да страдам от глад и щях да ям раци и скариди; а ако имах мрежа, голяма само колкото половината от кърпата ми, щях да улова в локвите толкова скариди, колкото си искам.

На сутринта реших да купя в първото село, което срещна по пътя, кутия кибрит за едно су, връв за три су, а с останалото тенекиена тенджерата, в която да варя улова си. Трябва да си призная обаче, че към това мъдро решение ме тласна не само благоразумието, а най-вече желанието да имам малко канап. Върбата решително не ставаше за стожерни въжета на моята фрегата. С връв за три су аз бих могъл да я наглася много добре, а останалото щеше да ми стигне за мрежа.

И тъй, започнах с купуването на връвта, а после и на кибрита. За тенджерата се яви трудност, която не бях предвидил. Най-евтината струваше петнадесет су. За щастие, забелязах в ъгъла една така изкривена съдина, че вероятно бе захвърлена там като незаслужаваща

никаква поправка. Попитах дали беше за продан и продавачката, за да ми услуги, както ми каза, се съгласи да ми я даде за пет су.

През този ден изминах още по-малко път от предишния, защото щом намерих подходящо място, залових се да си направя игла и калъп от дърво, а после и малка мрежа. Привикнал на тази работа от малък, когато съм започвал да движа пръстите си, тя бе играчка за мен. На обед имах удоволствието да ям скариди, уловени със собствената ми мрежа и сварени с морска вода в моята тенджера върху съчките, които събрах по плетищата.

Но добрините не идват наведнъж. Бях разположил кухнята си на плажа, в подножието на скалата, и димът се издигаше нагоре на малки кълба. Това привлече вниманието на един митничар и аз го видях да се навежда отгоре, за да види откъде идеше пушекът. Дали митничарят нямаше да ме попита какво правя там и да ме задържи? Страхът бързо ме завладя. И за да избегна нежеланата среща, вместо да продължа по брега на морето, свърнах към сушата по първия път, който пресякох.

В полето нямаше митничари, от които да се страхувам, но липсваха и колибите им, в които можех да се подслоня. Трябваше да спя на открито. А най-досадното беше, че никъде не виждах дървета. Само в далечината имаше няколко купи сено, които се чернееха като точки върху пурпурния залез. Предстоеше ми да прекарам нощ, подобна на тази в блатото на Дол. Но тя не излезе толкова лоша. Из полето се намираха изоставени вили за сено. До една купа си направих от тях нещо като покрив, отгоре и наоколо натрупах люцерна и така намерих защита от студа като в гнездо. Страхът да не бъде изненадан от косачите ме накара да тръгна веднага щом хладът, зората и кръсъците на птиците ме събудиха.

Вие добре разбирате, че не гладът определяше часовете на моето хранене, а отливът. Можех да обядвам или вечерям само когато имаше отлив и когато успеех нещо да хвана. Тъй като около осем водите бяха още високи, не можах да хапна преди пладне и трябваше да се задоволя с раците, които улових веднага щом пясъкът почна малко да се открива. А за да не бъде излаган отсега нататък на подобно въздържание, реших да си приготвям предварителен запас. Затова, като свърших с яденето, започнах да ловя скариди. Хванах много от този вид, който вие познавате в Париж, а също три доста хубави камбали и един морски език.

Като се връщах към скалите, търсейки място, където бих могъл да сваря уловеното, срещнах една дама, която разхождаше две момиченца и с една дървена лопатка ги учеше да търсят миди в пясъка.

— Добър ден — каза тя, като ме спря, — добър ли беше уловът, моето момче?

Дамата имаше хубави бели коси, а гласът ѝ сякаш галеше. От четири дни това беше първата съчувствена дума, която ми бе отправена. Момиченцата бяха руси и много мили. Не се изплаших и не избягах.

— Да, госпожо — казах аз и отворих мрежата си, в която скаридите шаваха.

— Искате ли да ми продадете вашия улов? Колко искате за него?

— Десет су — отговорих наслуки.

— Десет су! Та само скаридите струват най-малко четиридесет. Вие не знаете цената на стоката си, дете мое. Не сте ли рибар?

— Не, госпожо.

— Е, добре, направете ми удоволствието да приемете в замяна на скаридите тази монета от четиридесет су и още една за рибата.

И тя постави четири франка в ръката ми, докато едно от момиченцата сипваше скаридите в кошничката си, а другото поемаше рибата ми, нанизана на връвчица.

Четири франка! Щом моите купувачи си обърнаха гърба, като луд заподскачах по пясъка. Четири франка!

Само на четвърт миля от мястото, където бях, се виждаха къщите на някакво село. Отправих се натам, решен да си купя две либри хляб. Вече не ме беше страх от полицаите, от митничарите или от пъдарите. Ако срещнех някой и той ме попиташе нещо, щях да му покажа моите четири франка.

— Пуснете ме да мина, нали виждате, че съм богат човек!

Не срещнах нито полицай, нито митничар, но в замяна на това не намерих и хлебарница. Пребродих два пъти единствената улица на селото: кафене, бакалница, гостилница, но не и фурна.

А на мене ми трябваше хляб. Чувайки как двете монети подрънкват в джоба ми, не можех да се помира с мисълта, че ще остана без хляб. Боязливостта на предишните дни ме беше напуснала. Гостилничарката стоеше на прага на заведението си и аз се осмелих да я попитам къде има фурна.

— Тук няма фурна — отвърна ми тя.

— Тогава, госпожо, бихте ли ми продали една либра хляб?

— Ние не продаваме хляб, но мога да ви дам да обядвате, ако сте гладен.

През отворената врата до мен стигаше мирис на зеле и се чуваше как на огъня тенджерата къркори. Гладът не ми даваше мира.

— Колко струва един обяд?

— За супа от сланина със зеле и хляб тридесет су, включително сидъра.

Беше ужасно скъпо, но и четири франка да ми беше поискала, пак щях да вляза. Тя ме настани в малка, ниска стая и сложи на масата самун хляб, който тежеше поне три либри.

Този самун ме погуби. Сланината беше тлъста. Вместо да я ям с вилица, аз я поставих върху хляба и правех с нея сандвичи, чиято дебелина в моите очи беше особено славно качество. Погълнах едно парче, после второ, после трето. Беше толкова хубаво! Самунът намаля много. Отрязах огромно четвърто парче, като си казах, че то ще бъде последното. Но като го свърших, оставаше ми още малко от сланината. Посегнах пак към хляба и накрая от него остана само тънък резен. Най-послед това беше изключителен случай, трябваше да го използвам.

Мислех, че съм сам в стаята, но някакъв неясен шум, нещо като смях и сподавени думи ме накараха да обърна глава към вратата, зад стъклото, чието перде беше повдигнато. Гостилничарката, мъжът ѝ и някаква прислужница ме гледаха и се смееха. Никога не съм изпитвал такъв срам. Те влязоха в стаята.

— Добре ли обядва господинът? — попита ме гостилничарката и отново прихнаха да се смеят.

Побързах да избягам. Подадох монетата от четиридесет су.

— Обядът струваше тридесет су за човек — каза ми гостилничарката, — но за ламя като тебе — четиридесет, моето момче.

Не ми върна остатъка. Бях излязъл от вратата, когато тя ме повика.

— И внимавайте да не се пръснете, нали? Не ходете много бързо, това би било разумно.

Въпреки тази препоръка аз бях като крадец и едва след известно разстояние забавих хода си.

Срам ме беше, че похарчих толкова пари за един обед, но се чувствах отлично. Откакто бях на път, никога не се бях усещал така сърцат.

Обядвах добре, имах в джоба си четиридесет су, изобщо светът беше още мой. Реших да изоставя брега на морето и да поема по пътя, който си бях начертал преди — през Калвадос.

Но пред мен се изправяше нова трудност. Къде се намирах? Спомнях си много добре очертанятията на департамента Ламаш и тъй като знаех, че той се вдава в морето, ако не исках да вървя по крайбрежието, трябваше да се отправя на изток. Но къде щеше да ме изведе пътят, по който бих тръгнал: в Изиньи или във Вир. В Изиньи щях отново да намеря брега, ще рече и риболов. Във Вир щях да се намеря сред сушата, без надежда да подновя хранителните си запаси, когато моите четиридесет су бъдат похарчени.

Въпросът беше много труден.

След дълги колебания реших да опитам и тръгнах по първия срещнат път, като обърнах гръб на морето. Надеждата ми беше в километричните знаци. Скоро забелязах един, на който пишеше: „Кетвил, 3 километра“.

Трябваше да извървя три километра. В Кетвил щях да се оправя.

При влизането си в селището намерих на един тъгъл надпис с бели букви върху синя основа, който гласеше: „Окръжен път № 9 от Кетвил до Галианиер, 5 километра“.

Понеже не си спомнях да съм виждал тези две имена на картата, много се затрудних. Къде се намирах? Не се ли бях загубил?

Минах през селото и когато се отдалечих достатъчно, за да не се боя от любопитни хора, седнах върху стъпалата на хубаво разпятие от гранит, което се намираще там. То беше построено край кръстовището на четири пътя, на върха на една могила и от всички страни наоколо се откриваше гледката на големи гористи равнини, сред които тук-там се издигаше някоя каменна камбанария. А зад всичко това — бялата линия на морето, която се сливаше с небосклона. Бях вървял цялата сутрин. Слънцето и горещината бяха много силни. Подпрях се с лакът върху едно стъпало, за да размисля по-спокойно, и така съм заспал.

Когато се събудих, усетих втрещени в себе си две очи. В същото време чух глас, който ми казваше:

— Не мърдай!

Естествено, аз нямах желание да се подчиня и ставайки, огледах се наоколо, за да видя къде бих могъл да избягам.

Гласът, който при първите думи беше доста мек, прие отсянка на нетърпение.

— Не мърдай, хлапако, ти прилягаш така добре на пейзажа. Ако заемеш отново същото положение и стоиш спокойно, ще ти дам десет су.

Седнах отново. Говорещият нямаше вид на човек, който иска да ме задържи. Беше висок млад мъж с мека филцова шапка, облечен в костюм от сиво кадифе. Беше седнал върху куп камъни и държеше на коленете си някакъв картон. Разбрах, че рисува портрета ми, по-точно гледката и разпятието, тъй като беше казал, че прилягам добре на пейзажа.

— Няма нужда да затваряш очите си, нито устата си — каза ми той, след като бях заел отново първоначалното си положение. — Как се казва това място?

— Не знам.

— Значи не си тукашен? Навярно не си и калайджия?

Не можах да се въздържа и се засмях.

— Може и да не се смееш! Ако не си калайджия, какъв е този кухненски съд, който носиш на гърба си?

Въпросите му се посипаха един след друг. Но този господин изглеждаше най-добрият човек в целия свят. Аз се чувствах привлечен от него и не ме беше страх да отговарям. Казах му истината: отивах в Хавър, тенджерата ми служеше, за да сварявам своя улов, бях на път от осем дни и имах в джоба си четиридесет су.

— И не те ли е страх да не те убия като ми довериш, че носиш в себе си такава сума? Ти си голям смелчага. Хайде де! Не вярваш ли, че има разбойници?

Отново прихнах от смях.

Докато рисуваше, той продължи да ме разпитва и без да се усетя, аз му разказах как съм живял, откакто бях тръгнал да пътувам.

— Е, добре, момчето ми, можеш да се похвалиш, че си истинска рядкост. Опитал си се да направиш нещо наистина безумно, но в края на краищата добре си се отървал. Аз обичам такива момчета. Искаш ли да станем приятели? Ето какво ще ти предложа. Аз също отивам в Хавър, но без да бързам. Ще бъда там навярно след месец — зависи от

местата, през които ще мина. Ако ми харесват, ще се спирам да работя, ако нищо не ми казват, ще продължавам. Искаш ли да дойдеш с мен? Ще носиш чантата ми, която е там, а аз ще ти давам храна и квартира.

На другия ден му разказах историята си така, както и вие току-що я научихте.

— Правиш, каквото си искаш — каза той, когато свърших разказа си — и макар че си твърде млад, може би имаш право след живота, който си водил при чичо си. Но за едно нещо нямаш право — да измъчваш майка си. Знаеш ли каква мъка и какви безпокойства е преживяла тя през осемте дни, откакто чичо ти трябва да ѝ е съобщил за твоето бягство? Положително те мисли за умрял. Така че вземи сега от чантата ми необходимото за писане и докато аз правя рисунка на тази воденица, опиши на майка си всичко, което току-що ми разказа: как си напуснал чичо си, защо и всичко, което си правил след тръгването си. Ще пишеш също, че случайно си срещнал един художник на име Люсиен Ардел, който ще те заведе в Хавър и ще те препоръча на един корабоприитежател, негов приятел, за да отпътуваш с някой кораб и да направиш едно хубаво пътуване по море. Като свършиш писмото, ще видиш как ще ти олекне на сърцето.

Господин Люсиен Ардел имаше право. Написах на мама писмо, което облях в сълзи, но след като го свърших, почувствах съвестта си по-спокойна.

Хубави бяха дните, които прекарах с Люсиен Ардел.

Вървахме направо, без предварително начертан път, като понякога се спирахме по цял ден пред някое дърво или местност, които той рисуваше, а друг път вървахме по цял ден, без да се спрем. Аз носех пътната му чанта, която не беше много тежка и която се затягаше на гърба като войнишка раница. Твърде често той също я вземаше и я носеше сам, за да мога да си почина. Бях натоварен да се грижа за снабдяването: всяка сутрин купувах хляб, варени яйца, парче шунка и пълнех една манерка с ракия, която разреждахме с вода. Обядвахме по пътя — под някое дърво или както се случеше, а вечеряхме в гостилница. Ястието ни не се състоеше вече от скариди и раци, а от хубави топли супи. Спяхме не върху сено, а в бели чаршафи, където човек си ляга съблечен.

Той бе изненадан, че не откри в мен истински селянин. Това, което бях научил при господин дьо Биорел, често го изненадваше. Аз

знаех повече от него за дърветата и за имената на насекомите, за тревите и за света на безкрайно малките неща, които малцина познаваха.

Като вървахме така, все напред, налучквайки пътя, ние бяхме стигнали околностите на Мортен. Това съвсем не беше посоката към Хавър, но аз не се тревожех: уверен, че ще стигна и че ще мога да отпътувам с някои от многобройните кораби до Бразилия, хич не ме беше грижа дали ще спечеля, или ще загубя малко време.

Не бих казал, че областта Мортен е най-нормандският, но тя без съмнение е най-живописният кантон на Нормандия. Борови гори, срутени скали, стръмни хълмове, мрачни проходи и навсякъде пенести води, течащи под дърветата или падащи във вид на водопади; наситена зеленина с чудна свежест — всичко това прави от него място, скъпо за художниците, които намират там на всяка крачка сюжети за етюди и дори напълно изградени картини.

Без да се спираме някъде, ние обикаляхме в кръг, чиито център беше Мортен и чиято крайна линия стигаше до Домфрон, Сурдьовал, Сен-Илер-дю Аркуе и Тейол. Докато Люсиен Ардел работеше, аз ловях пъстърва или търсех в дупките раци за обеди ни.

Бях много щастлив, но това, разбира се, не можеше да продължи дълго, защото така изкуплението би се превърнало в награда.

Една сутрин, докато стояхме настрана един от друг, всеки отдаден на своите занимания, видяхме да идва към нас някакъв полицай. Отдалеч той имаше доста смешен вид и очевидно беше, че не е бил назначен заради красотата или достойнствата на снагата си.

Много чувствителен към всичко онова у хората или нещата, което се поддава на карикатура, Люсиен Ардел ми каза да го погледна. В същото време той нахвърли с груби черти отстриани на етюда, върху който работеше, неговата глава.

Полицаят се беше приближил и виждайки, че го наблюдаваме, намести шапката върху червеникавите си коси, дръпна напред каиша на сабята си и забави крачки, клатейки се с достойнство.

Моливът беше проследил тези движения върху хартията и в резултат се получи карикатура, която ме разсмя чистосърдечно. Това никак не се хареса на полицаия, който се запъти към нас.

— Извинете — каза той, — вие доста дълго ме разглеждахте, но аз бих искал да видя вашето разрешително.

— Добре — отговори Люсиен Ардел, като поставяше рисунката в папката си, — не се притеснявайте. Аз ви гледах, погледайте ме и вие, и ще бъдем квит.

— Без много приказки, разбирате добре, че искам паспорта ви. Службата и дългът ми налагат да ви го поискам, щом скитате по пътищата.

— Ромен — каза Люсиен Ардел, — вземи от чантата ми паспорта. Там, в отделението за тютюна, и го подай учтиво на господина.

После, обръщайки се към полицаия, добави:

— Бих искал от почит към вашата служба да накарам да ви го поднесат върху сребърно блюдо, но на път, знаете, човек няма всичко, каквото би желал да има. Именно затова Ромен е без ръкавици. Но тъй като и вие нямате ръкавици, още един път сме квит.

Полицаят разбра, че тази тъй учтива реч, която беше започнал да слуша почти с блаженство, е подигравка. Той почервеня, ухапа устните си, нахлупи шапката на главата си и за да се покаже хладнокръвен, започна да чете:

— Ние и т.н. умоляваме гражданските и военните власти да дават свободен пропуск на господин... хм, хм, господин Ар... господин Ардел, Лю... Люси... Люсиен, по занятие...

Тук той стоя дълго време затруднен, после, сякаш изведнъж добил смелост, завърши.

— По занятие ху... худо... художник пейзажист.

После процеди още нещо през зъби и връщайки ми паспорта, каза тържествено:

— Добре!

Без съмнение полицаят беше готов да си тръгне, за да тури край на този неприятен разговор, когато, воден от едно нещастно хрумване, Люсиен Ардел го спря.

— Извинете, господине, вие пропуснахте най-важното в моя паспорт, единственото, за което платих два франка, без да обеля зъб.

— И какво е то?

— То е, че вие трябва да ми оказвате помощ и защита.

— Е, та?

— Е, та бихте ли ме осведомили в качеството на какъв аз имам право да се скитам по пътищата?

— В качеството, както указва вашият паспорт.

— Тогава, в качеството на... художник пейзажист?

— Разбира се, щом това ви е професията.

— Ако обичате, бихте ли ми казали в такъв случай какво ми е позволено и какво забранено?

— Хайде де! Да не искате аз да седна да ви уча на собствения ви занаят?

— На моя занаят не, но този на художник пейзажист, нали ме разбирате добре! За полицията аз съм художник пейзажист? Нали! Такъв ли съм?

— Ами... да.

— Добре, да речем на две мили оттук срещнем някой от вашите и той ми поиска паспорта. Точно тогава аз правя нещо, което не влиза в обязаностите на професията ми на художник пейзажист, и той ме арестува.

— Следователно!

— Трябва да знам какво ми е позволено и какво забранено.

Едри капки пот се стичаха по зачервеното лице на бедния полицай. Той виждаше, че се подиграват с него, и започваше да разбира, че е казал някоя глупост. Най-накрая се ядоса.

— Още дълго ли смятате да главоболите така властта, вие с дългата брада? Хайде, стига вече! Щом като професията ви не ви е професия, нещо не е ясно и щом като има нещо неясно, аз ви арестувам. Последвайте ме при кмета и ще се обясните с него. А този тук — и той ме посочи с пръст, — който не е вписан в паспорта, ще видим кой е той. Подчинявайте се!

— Тогава вие ме арестувате в качеството ми на художник пейзажист?

— Арестувам ви, защото ви арестувам. Дълга ли ви някакво обяснение? Хайде, покорявайте се или ще ви науча аз вас!

— Е, да вървим — каза Люсиен Ардел. — Ако и господин кметът е от вашия стил, денят за нас е свършен. Ела, Ромен, и вземи чантата. Господин полицай!

— Какво има?

— Завържете ми ръцете и си извадете сабята. Тъй като имам удоволствието да бъда арестуван, искам да бъде първа класа.

Аз далеч не можех да споделя това веселие. Намирах, че Люсиен Ардел щеше да направи по-добре, ако си беше мълчал.

„А онзи там, ще видим кой е той!“ — беше казал полицаят. Тези думи кънтяха в ушите ми. Щяха да търсят, да намерят и съвсем сигурно щяха да ме върнат при чичо ми.

Люсиен Ардел вървеше, пеейки:

„Бедният затворник към бесилото поведен...“

Полицаят го следваше на малко разстояние, а аз — на четири-пет крачки след тях. От селото ни отделяше приблизително половин миля и преди да стигнем до него, трябваше да прекосим една гора. Случайно пътят беше прав и не се виждаше никой. Едва бяхме извървели стотина метра през леса, поддавайки се на внезапно обхваналия ме ужас, аз взех крайно решение. За предпочитане е, мислех си, да се изложя на всичко друго, но да не бъда открит и заведен отново в Дол. Не бях закачил чантата на гърба си — носех я в ръка. Забавих незабелязано вървежа си и хвърляйки чантата на земята, с един скок прескочих рова край пътя.

При шума, който направи тя, полицаят се обърна.

— Спри! — извика той.

— Не се бой — каза Люсиен Ардел, — ще се посмеем малко.

Аз отговорих само: „Чичо ми! Сбогом!“

И се впуснах през гората. Преследваха ли ме, не ме ли преследваха — не знам. Тичах право напред, без да се обръщам, безчувствен към клоните, които ме шибяха по лицето, към тръните, които ме драскаха. Тичах така лудо, че не видях дори дупката, която зейна пред мен. Само усетих изведнъж липсата на почва под краката си и се търколих в дъното на един голям трап. Останах проснат там не защото бях ранен, а защото бях паднал под така оплетен гъсталак от треви и къпини, че вече не виждах небето. Ръководеше ме инстинктът на диво животно, подгонено от кучета. Прилепен до земята, сгъшен до крайна възможност, без да дишам, аз се ослушах. Чух само крясъците на птиците, излетели уплашени от оронения, при падането ми пясък, който се стичаше зрънце по зрънце като от огромен пясъчен часовник.

Когато се уверих, че не ме преследват, почнах да размислям и върху положението си.

Разсъждавах така: като предаде Люсиен Ардел на кмета, полицаят ще предупреди другарите си и всички те веднага ще тръгнат да ме търсят. Ако не искам да бъда заловен, би трябвало да тръгна веднага, за да спечеля малко преднина. И през ум не ми мина, че при кмета всичко би могло да се уреди. Мисля, че за да не бъда хванат от полицаите и заведен отново в Дол, бих минал и през огън. Не ще и съмнение, че в душата си аз молах Люсиен Ардел да ми прости, загдето го напуснах, но в края на краищата именно неговите глупави закачки предизвикаха нашата раздяла.

IX

След около два часа стигнах до първите къщи в Сурдъовал, но от страх да не бъда забелязан не минах през града, а го обиколих изотзад, така че да изляза на пътя за Вир.

Ходенето беше поуталожило възбудата ми, но не бях спокоен относно трудностите по пътуването ми до Онфльор. Тенджерата не беше вече с мен — малкото ми вързопче беше останало в Мортен. Освен това, навсякъде ми се привиждаха полицаи; всяка шапка и дори всяко памучно боне, щом се покажеха отдалеч, веднага се превръщаха от неспокойното ми въображение в триъгълна полицейска шапка. Не бях изминал и три мили, а вече повече от десет пъти напусках широкия път, за да се сгуша в житата или под къпините на някой ров. Прескачайки един такъв трап, стори ми се, че чувам в джоба си някакъв ясен шум. Като че ли дрънкаха пари. Претърсих се. Не се бях излъгал. Намерих шест су и, което беше още по-добре, две монети по четиридесет су, които се бяха слепили. Предната вечер бях купувал за моя художник тютюн и това бяха парите, които ми бяха върнали от пет франка. Трябваше ли да ги задържа? Но как да ги върна? Обещах си, че не ще пропусна да сторя това, ако някога ми се удаде възможност.

На третия ден, след като преминах Аркур, стигнах една голяма гора, наричана гората Сингле, и макар че беше още сутрин, жегата беше така силна и имаше такъв задух, че не можах да дочакам пладне, за да си дремна. Навлязох в леса с надеждата да намеря малко хлад, но и в най-гъстата гора, както и по широкия път въздухът беше нажежен. Не трепваше нито лист; не се чуваше вик на птица; навсякъде тежеше такова мълчание, сякаш феята от „Спящата красавица“ бе минала оттук и докоснала с магическата си пръчка небето, животните и растенията. Само насекомите и мушичките не участваха в този всеобщ покой. Някои от тях пъплеха из тревите, а под светлината на лъчите, които се плъзгаха косо през дърветата, се въртяха с глухо бръмчене цели рояци, като че ли силната жегата ги оживяваше още повече.

Едва седнал до дънера на един бук, заспах с глава, подпряна на ръката ми. Събуди ме остра болка във врата. Опипах се с ръка и улових голяма жълта мравка. Същевременно усетих второ ощипване по крака, после трето — по гърдите, после безброй други по всички части на тялото. Съблякох се бързо и като изтърсих дрехите си, от тях падна цял мравуняк. Но с това не се отървах от ухапванията, които тези проклети животинки бяха вече извършили. Вероятно и те като някои комари бяха оставили отрова в раната, защото скоро почувствах непоносим сърбеж. Естествено, колкото повече се чешех, толкова повече болката се възбуждаше. За един час ноктите ми се обагриха с кръв.

Струваше ми се, че ако можех да изляза от гората, бих страдал по-малко. Но пътят се виеше, виеше все сред дървета като в горещина на запалена пещ. Най-после високо от едната страна забелязах пред себе си малка рекичка, която лъкатушеше между няколко дървета. За десет минути стигнах до брега ѝ и тутакси се съблякох, за да се хвърля във водата.

Нейният хлад ми беше толкова приятен, че бих останал там с часове, ако не бях чул някакъв глас, който идеше точно от мястото, където бях оставил дрехите си, и който нещо ме питаше.

— Ах, разбойнико, пак ли те сварвам да се къпеш тук! Е, добре, този път ще дойдеш да си потърсиш дрехите в кметството.

Дрехите ми! Моите дрехи в кметството! Ще рече дрехите ми на една страна, аз на друга. Не можех да повярвам на ушите си...

Смаян, погледнах да видя кой ми говореше така. Беше дребен, дебел и мазен човек, който ми се заканваше с юмрук откъм пътя. На гърдите му, по средата на дрехата му от сива вълна, блестеше като златна жълта плочка.

Малкият човек не си губеше времето.

Заплахата бе последвана от действие.

Той се наведе и сви небрежно нещастните ми дрехи.

— Господине! Господине!

— Разбрахме се — каза той, — в кметството.

Поисках да изляза от водата, да се затичам след него и да го моля. Но страхът от жълтата значка и чувството, че съм гол, ме спряха. Пъдарин! Човек, който носи сабя, който може да ме вкара в затвора! Какво ще казвам тогава, ако започнат да ме разпитват?

Той беше свил вече дрехите, взе ги под мишница и като ми се заканваше все още с ръка, каза:

— Ще се обясниш в кметството!

И се отдалечи.

Съвсем засрамен, излязох на брега и се скрих в някакъв гъсталак от тръстика. Нейните дълги, гъвкави листа се извиваха над мен и така оставах поне скрит за погледите на онези, които биха могли да ме търсят.

Нямаше нужда да разсъждавам дълго време, за да разбера колко неприятно беше положението ми. Как да отида в кметството да си потърся дрехите? А пък и къде беше това кметство? Как да изляза без никаква дреха на пътя и да мина по всички улици?

Случаят беше подходящ за подражаване на Робинзон. Но в живота човек не се оправя така бързо, както в книгите.

Този път помислих, че съм загубен, почувствах се смазан, без воля, без сили, изцяло завладян от тежко отчаяние. Плаках дълго време, неусетно ме обгърна студ и започнах да треперя.

А времето течеше и никакво средство за излизане от това положение не ми идваше наум. Слънцето се наклони към залез. Скоро щеше да настъпи нощта. Не ми предстоеше вече звездна нощ на открито под купа сено, защитен от дрехите си. Какво можех да правя? Съвсем гол върху това малко местенце, покрито с пясък? Постепенно започна да ми се вие свят от водата, която непрекъснато течеше пред очите ми. Струваше ми се, че вече виждах гнусните нощни животни.

На слънцето му оставаше да свети не повече от час, когато по пътя се разнесе силен тропот на коли, които, изглежда, вървяха една след друга. После изведнъж шумът утихна. Колите бяха спрели точно зад мен. От скривалището си аз не можех да виждам пътя, но от подрънкването на веригите и железата разбрах, че разпрягаха коне. Чу се ръмжене, мучене и накрая вик, какъвто още не бях чувал: нещо по-дразнещо от цвилене на кон и по-страшно от рев на магаре. Птиците, които вече бяха накацали по храстите, с писък излетяха. Един голям плъх се хвърли в краката ми и се сгуши на дъното на дупката си, чиито вход бях запречил.

След няколко минути ми се стори, че някой върви по ливадата над мен, и не се бях излъгал.

— Нося една кокошка — каза нечий глас.

— Откъде я взе?

— С един камък на края на камшика си я вдигнах от пътя като риба от вода. А как крякаха другите!

— Трябва да я сварим.

— Ако ни види Кабриол, ще ни я гепи и за нас ще останат само костите.

Този диалог съвсем не беше насърчителен. Но тъкмо за това той ми вдъхна отчаяна смелост, каквато не бих проявил към честните хора.

Прилепих се с две ръце до стръмния бряг и като проврях главата си през хмела, повдигнах се така, че да виждам ливадата.

Двамата събеседници, които по пресипналите им гласове бях взел за мъже, се оказаха деца горе-долу на моята възраст. Това съвсем ме насърчи. Повдигнах се още малко. Бях изпълнен с решителност.

— Ако обичате — казах.

Те се обърнаха и останаха за миг учудени и изплашени, без да виждат откъде идеше този глас, защото само главата ми се показваше от шумака, и те не знаеха да се приближат ли, или да бягат.

— Ах, тази глава! — възкликна единият като ме забеляза.

— Удавен! — каза другият.

— Глупак! Нали чуваш, че говори.

В същия миг един дебел глас откъм пътя извика:

— Хайде, мързеливци, ще наскубете ли трева?

Погледнах натам и видях редица от три дълги коли, боядисани в жълто и червено. Беше пътуващ цирк.

— Кабриол, Кабриол! — извикаха двете деца.

— Какво!

— Един дивак, елате да видите. Истински!

Кабриол се приближи до ливадата.

— Къде е твоят дивак?

— Там, в шумата.

Тримата се приближиха и гледайки ме, прихнаха да се смеят.

— Какъв език говори твоят дивак? — попита този, когото наричаха Кабриол.

— Френски, господине — казах аз, намесвайки се. И им разказах приключението си, което на тях се стори по-забавно, отколкото на мен. Те просто се превиваха от смях.

— Ла Буйи — каза Кабриол, обръщайки се към едно от децата, — иди му потърси панталони и риза.

За по-малко от две минути Ла Буйи се върна. Аз се облякох набързо и скочих на брега.

— Сега — каза Кабриол — да отидем да видим господаря.

Той ме заведе до първата кола, където се качих по дъсчена стълба. Около печката, върху която къркореше рагу, забелязах малък, сух и набръчкан човек, а до него толкова едра и дебела жена, че се изплаших.

Трябваше да започна отново разказа си и те отново се смяха, докато разказвах.

— И така, ти отиваше в Хавър, за да тръгнеш по море? — каза дребният човек.

— Да, господине.

— А как ще ми платиш панталоните и блузата?

Позабавих се с отговора. После, събирайки всичката си смелост, казах:

— Ако искате, бих могъл да работя за вас.

— Какво знаеш да правиш? Можеш ли да се кълчиш?

— Не.

— Можеш ли да гълташ сабя?

— Не.

— Можеш ли да свириш на тромпет, на тромбон, да биеш барабан?

— Не.

— Е, тогава какво са те научили? — каза той. — Образованието ти е било много повърхностно, моето момче.

— Тъжна придобивка. И той като всичките! — каза едрата жена като ме изгледа от краката до главата. — И си мисли да работи в цирк.

Тя повдигна рамене и с презрение отвърна погледа си от мен. Ех, ако бях изрод, ако имах две глави или три ръце... Но да си като всички, какъв позор!

— Можеш ли да се грижиш за конете? — попита дребният човек, без да се смущава.

— Да, господине, ще опитам.

— Хайде! Това е то! От днес ти си включен в менажерията на граф Дьо Лаполлад, прочута, смея да кажа, както поради хубостта на

животните, които съдържа, така и поради смелостта на знаменитата Диелет, наша дъщеря, която ги е опитомила. Върви с Кабриол, който ще ти покаже какво има да се прави, и след един час ела за вечеря.

В моето положение нямах възможност да избирам, нито пък можех да се покажа придирчив. Приех като благоволение странния поминък, който ми бе предложен.

Х

И тъй, ето ме акробат, или по-просто казано, коняр от трупата на господин графа Дьо Лаполад.

Моят покровител съвсем не беше, както с право бихте могли да предположите, въображаем граф. Той притежаваше съвършено автентични дворянски грамоти, които показваше на драго сърце при важни обстоятелства и които му даваха право да носи тази титла. След живот, отдаден на всички пороци и всички страсти, той беше паднал дотук. За да увенчае падението си, в миг на голямо отчаяние, той се оженил за голямата жена, която ме прие така лошо. Прочута по всички панаири на Европа под прозвището „силната борделезка“, макар че по рождение беше от Оверн, на младини тя имала високото положение на феномен, сиреч на жена исполин. Видях я нарисувана на една картина: в розова рокля и бели чорапи, тя стъпваше деликатно с огромния си крак върху някаква табуретка. Другата картина я представяше в къса дреха от синьо кадифе, със сабя за фехтовка в ръката, срещу някакъв бригадир карабинер, по-дребен от нея, където се четеше следният надпис от златни букви: „На вас, господин офицер!“.

С този занаят тя спечелила много пари и те съблазнили Лаполад. Той притежаваше само таланта си на кресльо, но този талант беше забележителен. Никой друг в цирка не умееше да държи пред вратата такива неотразими шарлатански речи. Неговата известност се равняваше с тази на Манжен и на Тюркетен. Силната борделезка и той се бяха съюзили и заедно бяха купили една менажерия, която през първите години съперничела с менажерията на прочутия Юге дьо Масини. Но това, което беше силата на Лаполад — устата му — беше и неговата слабост. Тя му струваше скъпо, защото той пиеше и ядеше като ламя.

Няколко зле гледани и зле хранени животни умрели. Други били продадени. И при моето постъпване в трупата тя се състоеше вече само от един стар лъв, две хиени, една змия и един обучен кон, който

денем теглеше колата, а вечер показваше кое е най-глупавото лице от присъстващите.

На вечерята се запознах с човешкия персонал. Освен господин и госпожа Дьо Лаполад той включваше Кабриол, палячото, Дьо ла Буйи, второто дете, което бях видял и което наричаха Филас, двама германци, единият от които на име Херман свиреше на кларнет, а другият — Каролус, биеше тъпана, и накрая знаменитата Диелет, която беше момиченце на единадесет-дванадесет години, наглед крехко и нервно, с големи сини като зеленика очи.

Макар и обикновен прислужник, аз бях допуснат на масата на тези прочути личности.

Думата „маса“ не е може би много точна, за да означаи онова, върху което бе сложена трапезата. То беше дълъг и широк сандък от бяло дърво, който заемаше средата на колата. Той изпълняваше тройна служба: вътре се прибираха костюмите, над него по време на ядене се поставяха чиниите, а нощем, с един дюшек отгоре, той се превръщаше в легло за Диелет. Около този сандък бяха поставени в права линия други два, но по-тесни. Това бяха пейките за трупата, защото само господин и госпожа Лаполад имаха столове.

Подредено така, това първо помещение на колата имаше все още добър вид. Дори много парижки жилища нямат такава голяма трапезария. Двукрила стъклена врата водеше навън, а през две малки прозорчета, украсени с червени пердета, се виждаха дърветата по пътя.

Трябваше отново да разкажа историята си, но не им казах за мама и чичо, като премълчах и името на родното си място. Когато стигнах до случката с полицаия, Диелет каза, че съм хапльо и че на мое място тя би се забавлявала добре. Двамата музиканти одобриха това самохвалство, но не с думи — те никога не говореха, а с три избухвания, и то в унисон на онзи ужасен смях, който притежават само баварците.

Когато привършихме вечерята, на небето още блещукаше светлина.

— Хайде, деца — каза Лаполад, — да използваме светлината, която остава, за да се поразкършим, та да не ни ръждясат мускулите.

И той се намести отвън на колата, където Диелет му донесе запалената лула, докато Филас и Ла Буйи свалиха върху тревата на пътя малка кутия с капак. Тогава Филас съблече дрехата си и след като

изпъна ръцете и краката си, след като разтърси главата си, като че ли искаше да се освободи от нея, вдигна капака и се пъкна в кутията, където изчезна. Останах смаян, защото тя беше толкова малка, че аз не бих се осмелил да поставя в нея дори едногодишно дете.

Сега беше редът на Дьо Ла Буйи, но въпреки всичките си усилия той не можа да изчезне в кутията. От високото си място Лаполад силно го шибна с камшика по раменете.

— Пак си ял много — каза той. — Утре ще ти определя дажба.

После, обръщайки се към мен, добави:

— Хайде! Сега си ти!

Направих три или четири крачки назад, за да остана извън обсега на камшика.

— Там вътре ли? — попитах аз.

— Не още, моето момче, сега ни покажи само какво можеш. Прескочи този трап!

Лаполад остана доста доволен и заяви, че бих могъл да имам успех на трапеца.

Първата кола беше на господарите, втората на животните. Третата служеше за спалня на трупата и за склад на вещите. Тъй като вътре нямаше легло за мен, дадох ми два снопа слама и аз си постлах на земята.

Въпреки че сега леглото ми беше по-добро, отколкото предишните нощи, дълго не можах да заспя. Светлините угаснаха, шумът утихна. Скоро в дълбоката тишина на нощта остана само шумът от конете, завързани за колите, които подръпваха оглавника, за да отскубнат от прашната трева по пътя. Сегиз-тогиз от менажерията долиташе мощното дишане на лъва, който въздишаше така жално, като че ли мълчанието и горещината на тази лятна нощ му бяха напомнили африканските пустини. От време на време чувах също как опашката му се удряше нетърпеливо по хълбоците, като че ли в потиснатата му воля припламваше проблясък на смелост, която му говореше за бунт и за свобода.

Той беше в здраво затворена клетка. Аз бях съвсем на открито. Мина ми през ума да се възползвам от това и да продължа пътя си. Но така щях да отнеса дрехите, дадени ми от Лаполад. Беше все едно да ги открадна. Тогавя реших да послужа на новия си господар. Най-после той нямаше да бъде по-жесток от чичо ми, а в деня, когато

работата ми щеше да изплати онова, което му дължах, щях да бъда свободен.

Керванът отиваше във Фалезия, на панаира в Гибрей. Там именно видях за първи път Диелет да влиза в клетката на лъва и чух Лаполад да държи своята самохвална реч.

Костюмите бяха извадени от сандъците. Над трикото си Диелет беше облякла сребърна рокля, обшита със златни люспици, а на главата си беше поставила венец от рози. Двамата другари Филас и Ла Буйи представяха червени дяволи. Германците бяха облечени като полски копиеносци с пера, които им падаха над очите. Мене ме боядисаха като негър. Ръцете до лактите и главата ми до гърдите бяха черни — представлявах африкански роб, дошъл от пустинята с лъва, и ми беше забранено да произнасям каквото и да било на френски. На всички запитвания трябваше да се задоволя да отговарям с усмивка, като показвам зъбите си.

Ако ме видеше предрешен така, дори майка ми не би ме познала. Именно това желаше и Лаполад, който не беше сигурен дали в тълпата няма да се намери някой от нашия край.

От два часа ние вдигахме такава врява, че тя можеше да подлуди и глухите. Кабриол бе свършил номера си, а Диелет беше вече танцувала с Ла Буйи, когато Лаполад се появи на естрадата в костюм на генерал. Тълпата, която забавлявахме, беше голяма.

Очите ми бяха напълно заслепени от белотата на памучните бонета, които покриваха всичките нормандски глави, протегнати към нас. Генералът направи знак, музиката спря.

Тогава, навеждайки се към мен, той ми подаде пурата, която щеше да пуши, и ми каза:

— Подръж я, додето говоря!

Аз го гледах изумен, когато получих отзад един ритник.

— Какъв глупак бил той арапин там! — извика Кабриол. — Господарят му предлага пура, а той си свива устата.

Публиката благоволи да намери тази шега много смешна и аплодирайки, избухна в смях.

Никога не бях пушил. Дори не знаех дали трябва да се всмуква или да се духа, но не беше време да влизам в обяснения. Кабриол ми дръпна с една ръка брадата, а с другата ми повдигна носа и Лаполад

бързо постави пурата си в отворената ми уста. Навярно гримасите ми са били много комични, защото селяните умираха от смях.

Генералът вдигна украсената си с пера шапка и настъпи тишина.

— Вие виждате пред вас — каза той — прочутия Лаполад. Кой е Лаполад? Тоя шарлатанин, облечен като генерал? Той самият. И защо, питате се вие, такъв знатен човек се облича по такъв смешен начин? За да ви се хареса, господа, и защото, ако всички вие, взети поотделно, сте честни хора, събрани като публика, сте само глупци.

Тълпата се размърда неодобрително и се чу мърморене.

Без да губи увереност, Лаполад взе пурата си, всмукна няколко пъти, а после, за мое голямо отчаяние и отвращение, отново я постави между устните ми и продължи:

— Ей! Вие там долу! Вие, господине, да, мъжът с шапката с перото и с червения нос, защо мърморите? Защото казах, че у вас сте си честен човек, а тука — глупак? Е, добре, извинявайте! У вас вие сте смешник, а тук сте хитрец.

Тълпата затропа с крака от удоволствие, после, когато вълнението се поутоложи, той продължи:

— Следователно, ако аз не бях предрешен като генерал, вместо да бъдете тук пред мен и да ме гледате със зяпнали уста и ококорени очи, щяхте да продължите по пътя си. Но аз познавам хората и знам с какви глупости трябва да се подхванат. Ето, ходих чак в Германия, за да намеря тези двама бележити музиканти, които вие виждате тук, наех в моята трупа прочутия Филас, чиято глава, предполагам, ви е известна, ето тук Ла Буйи, а накрая и чудния Кабриол, за когото няма да кажа нищо, защото вече го чухте. И тъй, вие се спирате, любопитството ви е възбудено и се питате: „Какво ли ще ни покаже този?“. Моля, господа музиканти, малко музика!

И сега, дума по дума, бих могъл да повтора тази реч, която той променяше според селището и според слушателите — така дълбоко е запечатана тя в паметта ми. Странно е как някои безсмислици могат да се вдълбаят в някой мозък, когато е тъй мъчно да се запомнят дори полезни неща.

Този ден обаче аз чух ясно само първата част. Димът на пурата така бе замаял главата ми, че когато влязох в бараката, бях съвсем затъпял и още малко ми оставаше да припадна. Според ролята, която

ми бе поверена, трябваше да отварям клетките, когато Диелет излезе на манежа.

Видях я да идва към мен като през мъгла. В едната си ръка държеше камшик, а с другата пращаше целувки на публиката. Хиените се въртяха в клетките си с бавна и тромава стъпка, а лъвът, с опряна върху лапите глава, изглеждаше, като че ли спи зад своите решетки.

— Роб, отвори вратата! — каза тя.

И влезе. Но лъвът не се помръдна. Тогава с малките си ръце тя хвана двете му уши и ги изтегли нагоре с всичките си сили, за да повдигне главата му. Той не шавна. Нетърпението я обхвана и тя го шибна с камшика по плешката. Тогава, сякаш бе тласнат от пружина, лъвът се изправи на задните си лапи, надавайки такъв страхотен рев, че аз почувствах краката ми да потреперват. Като се прибави замайването от тютюна, който беше причина всичко в мен и около мен да се върти, съвсем ми прилоша и аз паднах на земята.

Само ловък човек като Лаполад знаеше да използва и най-малките случки.

— Виждате ли каква е жестокостта на този звяр? — извика той. — Дори ръмженето му кара децата от собствената му страна да припаднат!

Прилошаването ми беше очевидно за всички, а публиката, съвсем уверена, че това не беше предварително подготвена сцена, избухна в дълги аплодисменти, докато Кабриол ме изнасяше на ръце, за да ме хвърли като вързоп дрипи зад бараката.

Останах там през време на цялото представление в ужасни страдания, неспособен да направя и най-малкото движение, обаче чувствителен към всичко, което ставаше около мен — към ръмженето на лъва, виковете на хиените и ръкоплясканията на публиката.

После чух тропота на тълпата, която излизаше, а няколко мига след това усетих как някой ме дърпа за ръката. Беше Диелет. В ръката си държеше чаша.

— Дръж, изпий това! — каза тя. — Подсладена вода е. Глупаво е да се страхуваш за мен, но както и да е, ти си добро момче.

Това бяха първите думи, които тя ми отправяше след влизането ми в трупата: тази проява на симпатия ми подежда добре. Почувствах се по-малко самотен, Филас и Ла Буйи се бяха съюзили, за да ме

разиграват по всички възможни начини, и аз бях щастлив да срещна една другарка.

На другия ден поисках да ѝ благодаря, но тя ми обърна гръб, без да ме изслуша и нито ми продума повече, нито ме погледна. Трябваше да се откажа от мисълта за приятелство. И тъй като този живот, при който ритниците валяха като град, започваше да ми дотяга и аз започвах да намирам, че като се грижех за конете и чистех клетките на животните през деня, а през нощта ставах негър съм се отплатил достатъчно за лошия платнен панталон и ризата, които ми бяха дали, реших да напусна кервана, за да продължа пътя си към Хавър.

Нещастната ми майка! Нима я бях напуснал, за да остана с тези циркаджии! О, ако можеше да ме види! Ако знаеше истината!

Лятото минаваше. Нощите ставаха студени, дните често биваха дъждовни. Скоро щеше да стане невъзможно да се спи под звездите на полето. Трябваше да се бърза, още повече, че напускайки Гибрей, ние щяхме да слезем към Лоара и по този начин да се отдалечим от Хавър.

И тъй като не исках да рискувам и да тръгна, без да съм предвидил всичко, започнах да събирам коричките, които можех да отделя, и да употребявам свободното си време, за да си направя обувки от горната част на едни стари ботуши. Планът ми беше готов. Първата нощ, през която дружината щеше да пътува, аз щях да избягам.

В навечерието на определения за заминаване ден още правех обувките си, когато Диелет ме изненада.

— Ти искаш да избягаш! — каза тихо тя.

Направих движение, за да я прекъсна.

— Дебна те от десет дни — продължи Диелет. — Ти имаш запас от хляб под сандъка за овес, а това не е току-тъй. Но не се страхувай, аз няма да те издам и ако искаш, ще избягам с теб.

— Искаш да оставиш баща си? — отвърнах с глас на човек, който знае какво значи да напуснеш родителите си.

— Баща ми! — рече тя. — Тези хора не ми са ни баща, ни майка. Но тук може да ни изненадат. Иди да ме почакаш в укрепленията. Ще гледам да дойда. Да, ти си добро момче. Ще ми помогнеш и аз също ще ти помогна.

Повече от два часа се разхождах из рововете, без да я видя да идва, и вече започвах да мисля, че се е пошегувала, когато тя се зададе.

— Ела да се скрием долу под леските — каза Диелет, — не трябва да ни видят заедно, за да не се усъмнят в нещо.

Последвах я и когато потънахме в гъсталака от лески и елхи, напълно скрити за всеки поглед, тя се спря.

— Преди всичко трябва да ти разкажа историята си. Това ще те накара да разбереш защо искам да избягам — каза Диелет.

Макар да бяхме на еднаква възраст, когато ми говореше, тя имаше авторитетния тон на голям човек, който приказва с дете, и аз не разбирах защо, бидейки толкова уверена, тя имаше нужда от помощта на такова просто дете като мен. Но тъй като изпитвах към нея чувство на жива симпатия и най-вече понеже тя знаеше тайната ми, не се противопоставих и веднага влязох в ролята са на довереник.

— Лаполрад не ми е баща — продължи Диелет. — Баща си аз не познавам, защото той умрял още когато съм била бебе. Майка ми продаваше галантерия в Париж на една улица до халите. Не си спомням дори името на улицата, където живеехме. Всичко, което помня, е, че мама беше хубава млада жена с дълги руси коси — толкова дълги, толкова дълги, че сутрин, когато играехме с брат ми върху нейното легло, можехме да се скрием отдолу като под храсталак.

Тя ни обичаше много, винаги ни целуваше и никога не ни биеше. Брат ми беше малко по-голям от мен. Казваше се Йожен. По нашата улица минаваха много коли. Сутрин по паважа оставаха купчини зеле, моркови, всички видове зарзават и от прага на вратата, насреща, до високата черква се виждаше хубав позлатен часовник. Отгоре си той имаше малка кула, а върху кулата големи черни ръце, които през целия ден се движеха ту насам, ту натам. Когато миналата година разправих за всичко това на един палячо от трупата на Масон, който идваше от Париж, той ми каза, че това е черквата „Св. Евстатий“ и че тези големи черни ръце са телеграф.

Тъй като мама работеше през целия ден, тя почти никога не излизаше с нас, а ни пращаше на разходка с една нейна помощница. Един ден (трябва да е било през лятото, защото беше топло и имаше много прах по улицата) ме заведоха на панаира на мастакулките. Това е панаир, който става при престолната градска врата. Трябва да си чул да се говори за него, откакто си в трупата. Не си спомням защо брат ми не беше с мен, но както и да е, той си беше останал вкъщи.

Тогава за първи път видях акробати и много се забавлявах. Исках да вляза във всички бараки, но помощницата на мама нямаше пари, а аз имах само четири су, които ми бяха дадени, за да си купя сладки. Тя ги взе и ние влязохме в една циркова барака.

— Какво е това? — попитах аз.

— Ама че си глупав! Ако не знаеш какво е циркова барака, какво изобщо знаеш? Е, добре, това е място, където показват някакво чудо: жена колос, обучен тюлен или нещо друго от този род.

В тази барака показваха два тюлена в една каца. Не знам как стана това, но помощницата говори нещо с човека, който държеше бараката, а той ме гледа продължително и каза, че съм много мила. После излезе с нас и отидохме при един продавач на вино в малка тъмна стая, където нямаше никой. Аз бях уморена, беше ми топло и докато те пиеха подсладено вино от една купа, трябва да съм заспала.

Когато се събудих, беше почти тъмно, а помощницата я нямаше.

Попитах човека къде е. Той ми каза, че ако искам, ще отидем да я намерим. Последвах го. Имаше много хора по тротоарите, бараките бяха осветени и всички музики свиреха. Той ме хвана за ръка и ме накара да вървя много бързо, като ме дърпаше.

Скоро излязохме от тълпата. Вървахме по много широк път, ограден от двете страни с редици от дървета. Вече почти нямаше светлини — само тук-там някоя къща.

Започна да ми става страшно. Човекът усети, че се дърпам вече по-силно. Предложи ми да ме носи — аз отказах. Поиска да ме прегърне — аз извиках. В това време минаваха войници и се спряха.

— Защо викаш? — рече той. — Нали отиваме при майка ти?

Тръгнах отново. Пътят ми се струваше много по-дълъг, отколкото на идване, а освен това не ми беше познат. Минахме край големи мрачни стени, покрай една голяма врата, пред която стояха войници на пост, и навлязохме в гора, която изглеждаше безкрайна. Аз съвсем се изплаших и се спрях.

— Ще вървиш ли, проклета чумо? — рече човекът с дебелия си глас. — Или искаш аз да те оправя?

Нямаше минувачи, той ме дърпаше много силно и аз го следвах плачешком. Ех, ти разбираш, аз няхах дори пет години, не бях смела, а освен това мислех за мама.

Не знам колко време ме е карал да вървя така, но бях много изморена, когато забелязахме светлините на едно село. В началото на селото на някакъв площад, срещу стената, която образуваше гората, имаше коли на цирк. Влязохме в една от тези коли. Посрещна ни жена без крака, която пиеше ракия.

Той ѝ каза тихо нещо на ухото и двамата дълго ме гледаха.

— Не виждаш ли — каза жената, — че има белег на бузата?

Този белег беше розова бенка на мястото, където сега имам малка дупчица.

— Нищо — рече човекът, — лесно ще го махнем.

Страхът ме завладя отново и аз попитах къде е мама.

— Тя ще дойде утре сутринта, сърчице мое — каза жената. — Днес трябва да си много послушна и да си легнеш.

— Може би е гладна? — каза човекът.

— Е, добре, ще му дадем да яде, ах, миличкото!

Тогава именно забелязах, че жената няма крака.

Тя ходеше, като се въртеше, и се опираше на ръцете си. Това ме учуди много и съвсем не ме успокои. Но тъй като тя ми даде хубави неща за вечеря, сготвени с много едър грах, аз се нахраних отлично.

— Много е мила малката! — каза старата жена, виждайки, че лапам граха без сол и без масло. — Не е мъчна за хранене!

Разбира се, тя не знаеше, че за мен това беше безподобно удоволствие, което вкъщи ми беше забранено. Тъй като често боледувах, лекарят ми позволяваше само печено месо.

— Сега трябва да си легнеш — каза тя, когато свърших.

И жената дръпна една завеса, направена от платно за дюшек, която закриваше вътрешната част на колата. Там имаше две легла.

Наистина беше много забавно да си легнеш в кола. Бързо заспах.

Когато се събудих, стори ми се, че леглото се люлее. Помислих, че сънувам, но действително се клатех ту надясно, ту наляво и долавях шум от дрънкулки и вериги. Над леглото ми имаше малко прозорче, през което влизаше светлина. Застанах на колене и погледнах: едва се разсъмваше, а дърветата се нижеха пред прозореца. В далечината над една ливада се забелязваше река. Разбрах, че стаята и леглото ми се движат и изведнъж се опомних. Започнах да викам: „Мамо, мамо!“.

Един дебел непознат глас ми отговори:

— Ние отиваме при нея.

Но аз изпитвах голям страх и завиках по-силно.

Тогава някакъв мъж, когото още не бях виждала, влезе в колата. Той беше едър и главата му, покрита с полицейска шапка, опираше чак в покрива.

— Ако викаш, ще те убия! — каза той.

Можеш да си представиш какъв вик нададох тогава. Мъжът се приближи към мен с протегнати ръце. Помислих, че ще ме удуши, и се опитах да викам още по-силно.

Веднага щом той излезе, потърсих дрехите си, за да се облека, но не ги намерих, и тъй като не смеех да се обърна към когото и да било, останах в леглото. Колата се движеше бавно ту по паваж, ту по пясък. През прозореца виждах, че минаваме през села. Най-последно тя спря и безкраката жена влезе при мен.

— Мама! Къде е мама? — я попитах аз.

— Още малко, сърчице мое — отговори ми жената.

Тя говореше кротко и това ме насърчи.

— Бих искала да стана.

— Точно това исках да ти предложа. Ето ти дрехите.

И тя ми показа една грозна рокля.

— Това не е моята рокля!

— Трябва да облечеш тази!

Искаше ми се да се противопоставя и да разкъсам на парчета тая дрипа, но жената без крака ме погледна така вразумително, че се подчиних.

След като облякох отвратителната рокля, колата спря и жената без крака ми каза, че мога да слеза. Бяхме сред голяма равнина и на всички страни наоколо, докъдето стигаше погледът ми, се виждаха само зелени поля. Човекът с полицейската шапка беше запалил на пътя огън, а върху него на три пръта, събрани на сноп, висеше гърне. Бях много гладна и се зарадвах като чух, че то къркори.

Безкраката жена беше останала в колата. Мъжът отиде да я вземе на ръце и я свали на пътя.

— Белегът — каза тя, като ме гледаше.

— Виж ти! Наистина щях да забравя!

Тогава лошият човек ме взе между краката си и като ме притискаше към себе си, така здраво хвана ръцете ми, че вече не можех да се мръдна. Безкраката повдигна главата ми с едната си ръка,

а с другата, в която държеше отворени ножици, отрязва малката бенка на бузата ми.

Кръвта бликна, напълни устата ми, намокри роклята ми. Помислих, че искат да ме убият, и започнах да надавам ужасни писъци като същевременно се опитвах да хапя. Без да се смути, тя постави на бузата ми нещо, което ме изпари, и кръвта спря.

— Пусни я сега! — каза тя на мъжа.

Жената мислеше, че ще бягам. Как не! Аз скочих върху ѝ и почнах да я удрям с всичките си сили. Мисля, че жената щеше да ме удуши, ако мъжът не ме беше взел и хвърлил в колата, където ме затвори.

Държаха ме там целия ден без ядене. Едва вечерта отвориха вратата. С първата си дума попитах за мама.

— Тя умря — рече безкраката.

През всичкото време, докато стоях затворена, бях размишлявала.

— Това не е вярно, мама не е умряла, а ти си крадла!

Тя започна да се смее и това ме вбеси.

Останах с безкраката и мъжа с полицейската шапка около три седмици или един месец. Те си мислеха, че ще ме опитомят с глад, както се опитомяват животните, но не успяха да го постигнат. За да ми дадат да ям, правех каквото искаха, а след като се нахранех, не правех вече нищо. Безкраката знаеше добре, че никога няма да ѝ простя операцията, която тя направи на бузата ми, и понякога дори казваше, че я е страх от мене, че аз съм способна да я пробода с нож.

Бяхме пристигнали в една страна, чието име не знам, но където на хляба казваха „брод“ и където имаше много реки. Тогава, виждайки, че не могат да извлекат нищо от мен, те ме продадоха на един слепец, който не беше по-сляп от теб, но се преструваше, че е загубил очите си, за да проси.

Трябваше да стоя по цял ден на някакъв мост и да протягам ръка. За щастие, слепецът имаше къдраво кученце и вечер вкъщи можех да си играя с него, иначе бих умряла от мъка.

Аз нямах никаква склонност да прося и тъй като не желяех да досаждам на хората, които не ми даваха нищо, като вървя подире им и плача, всеки ден ядях бой. Като му омръзна да ме бие, слепецът ме препродаде на едни пътуващи музиканти, за да събирам парите, докато те свирят.

През какви ли страни не минахме! Видях Англия, а също и Америка, където беше толкова студено, че хората се разхождаха в коли без колела, които се плъзгаха по снега. За да се стигне там, трябва да се преплува морето с параход, а това продължава повече от месец.

При връщането ни във Франция музикантите ме продадоха на Лаполад. Той ме купи, за да ме упражнява на трапец, но междувременно аз хранех животните. Тогава имахме три лъва. Един от тях, който беше много лош, изведнъж стана съвсем кротък с мен. Когато му носех яденето, той ми ближеше ръцете.

Един ден, ядосан, че не успях да направя някакъв труден номер, Лаполад ме наказва. Почнах да пиция, колкото можех. Това ставаше пред клетката на моя лъв. И ето, разсърден от това, че ме бият, добрият лъв протегна лапата си през решетките, сграбчи Лаполад за рамото и го притегли към себе си. Той се опита да избяга, но лъвът беше забил ноктите си в кожата му и здраво го дърпаше. Ако не бяха дошли с железни пръти, Лаполад щеше да си остане там. Той лежа два месеца болен и през това време реши да ме вкара в клетките.

— Щом като лъвовете са ти приятели — каза ми мадам, — те няма да те изядат. Пък и големият ще те защитава.

Аз предпочитах животните пред висенето на въже и оттогава датира „знаменитата Диелет, която с чара си укротява свирепите деца на пустинята“, както казва афишът. Не е ли глупак със своите „свирепи деца на пустинята“. Та те са по-кротки от кучетата! Ах! Ако не беше умрял бедният ми голям Ружо, щеше да видиш! Поставях ги и тримата в една и съща клетка. Биех с камшик двата лъва колкото можех и когато те започваха да се гневят, казвах на Ружо „защити ме“. Той веднага се преместваше напред с такъв ужасен рев, че всички се разтреперваха. Тогава аз се преструвах, че припадам. Той започваше да ближе лицето ми, отваряха решетката и лъвът ме изнасяше в устата си. Да знаеш само как ми ръкопляскаха, колко букети, колко сладкиши и колко красиви жени идваха да ме целуват.

Имах толкова голям успех, че предложиха на Лаполад да отида в Париж. Представяш ли си колко се зарадвах. В Париж щях да намеря начин да избягам и да потърся мама.

Но ето, че в деня на заминаването Ружо се разболя. Беше през зимата, а той беше зиморничав и постоянно трепереше. О, как се

грижех за него! Вземах го дори със себе си под завивките, но въпреки всичко той умря.

Никога не ми е било толкова мъчно. Всички помислиха, че ще умра от мъка. Трупата не отиде в Париж и трябваше да се откажа от мисълта да видя мама.

Отдавна мисля да избягам. Но сама не смеех, а във Филас и Ла Буйи нямам вяра. Ти не си от цирка, искаш ли да ми помогнеш да намеря мама? Ще видиш колко ще бъде доволна тя и как ще те прегърне.

Париж не беше Хавър. На свой ред разказах на Диелет истинската си история.

— Е, добре — каза тя, — ела все пак до Париж, после мама ще ти плати пътя до Хавър и ще дойдем да те заведем.

Опитах се пак да ѝ обясня колко е трудно да се живее по пътищата. Как ще се храним? Къде ще спим?

— Имам седем франка и осем су — каза тя. — Те ще ни послужат за храна. А за спане, ще спим навън. Ако съм с теб, няма да ме е страх.

Доверието, което ми оказваше тя, поласка гордостта ми и ме накара да се реша окончателно. Освен това, Диелет беше личност, на която човек мъчно можеше да се противопостави. Тя ме гледаше с големите си сини очи, изпълнени със свян и сърцатост, с невинност и опит, с нежност и твърдост, по начин, който не допускаше отказ или противоречие. Беше решено, че в Орлеан ще напуснем трупата.

— Дотам — каза тя — пред другите аз няма да ти говоря. Ти си много добро дете и ще се издадеш.

Аз се намръщих. Тя разбра, че комплиментът ѝ не ме беше поласкал.

— Дай да ти стисна ръката — каза тогава Диелет, — защото си добро дете и аз ти вярвам.

XI

Беше събота, пазарен ден, и улиците гъмжаха от селяни. На големия площад, който пресичах, за да настигна колите, забелязах Филас и Ла Буйи. Бяха спрели пред Тюркетен. Под звуците на тъпана и на тромбона той вадеше зъби с такава бързина, че се виждаше как те летят във въздуха, като че ли играеше на ашици.

Още много млад, Тюркетен нямаше славата, която справедливо му спечелиха по-късно тридесетте години борба с норманските челюсти — по-честни, отколкото здрави. Но върнатата му ръка и най-вече неговото добро, подигравателно и присмехулно настроение го направиха известен във всички западни департаменти. Навалицата около неговата кола беше много голяма.

Лош гимнастик, Ла Буйи беше много опитен фокусник крадец и му правеше голямо удоволствие да изиграе някой повече или по-малко весел номер на селяните. Когато го видях сред тълпата при Тюркетен, с право си помислих, че той стоеше там, за да се забавлява, и останах да видя каква хитрост щеше да измисли. Но тъй като неведнъж при тази игра той беше ял бой, благоразумно стоях настрана. И добре направих.

Този път играта на двамата ми другари се състоеше в това — да взимат табакерите на тези, които смъркаха емфие, и кърпите на онези, които не смъркаха емфие.

Естествено не друг, а Ла Буйи беше натоварен да претърсва джобовете с ловката си ръка. Ролята на Филас се състоеше в това, когато му подадат табакера, да замени тютюна с утайка от кафе, а когато му подадат чиста кърпа, да я нацапа с тютюн.

Заслушани в празнословията на Тюркетен, с очи, приковани върху нещастния пациент, който чакаше благоволенieto на зъболекаря, с уши, заглушени от шума на големия тъпан или от провикванията на шарлатанина, безчувствени към всичко останало, селяните се оставяха да ги претърсват, сякаш бяха бездушни кукли.

Вече много от тях бяха извадили кърпите си и бяха започнали да кихат силно за голямо удоволствие на двамата съучастници, които се

превиваха от смях. Други, след като бяха смръкнали, гледаха табакерите си така смешно изненадани, че ми се прииска и аз да взема участие в тази измама.

Но тъкмо се канех да настигна другарите си, видях един полицаи да се промъква зад Ла Буйи и когато той пъкна ръката си в джоба на една стара жена, полицаят го улови за врата. В тълпата настана шум, голямо раздвижване и Филас бе арестуван.

Без да чакам повече, аз се проврях между няколкото души, които бяха около мен, и цял треперещ от страх, побързах да се прибера в лагера, където разказах за току-що случилото се.

Един час по-късно хората на правосъдието дойдоха, за да претърсят колите. Естествено, не намериха нищо, защото двамата ми другари не бяха крадци. Въпреки това, ги затвориха, а обясненията на Лаполад, имащи за цел да убедят полицейските власти, че това е било само лоша шега на два хлапака, бяха посрещнати така враждебно, че той не посмя да настоява от страх да не бъде арестуван като съучастник или най-малкото като укривател.

Полицията не гледа с добро око на цирковите артисти. Ако в някое селище се извърши престъпление по времето, когато те са минавали през него, обвиняват първо тях. Не е нужно да доказват срещу тях вината. Обратно, те трябва да докажат своята невинност.

Заловени с ръце в джобовете на селяните, Филас и Ла Буйи не можаха да докажат, че не са искали да крадат, и бяха осъдени да останат в един поправителен дом до пълнолетието си. За да се попълни празнотата, която тяхното отсъствие оставяше в трупата, решено бе да заместят и двамата. При това предложение на Лаполад аз се развиках изплашено, защото нямах никаква склонност да се кълча и да се затварям в кутии.

— Не става дума за кутия — каза тогава той, дърпайки ми косата, което за него беше нещо като милувка и свидетелство за доброжелателство. — Ти си гъвкав и ще овладееш добре акробатското въже.

За първи път опитах на големия панаир в Алансон. За нещастие, обучението ми не беше много напреднало и въпреки че упражненията бяха много прости, те станаха причина за една злополука, която разстрои плановете ни за бягство.

Беше неделя. Започнахме представленията по обед и продължихме без нито миг прекъсване чак до вечерта. Музикантите едва успяваха вече да надуват инструментите с пресъхналите си устни. Лаполад надаваше по някой и друг вик, приличен по-скоро на лай, отколкото на рекламна реч. Лъвът не искаше вече да става и когато Диелет го заплашваше с камшика си, той обръщаше към нея изтощен поглед, с който молеше за милост. Аз самият бях уморен до смърт: бях гладен, бях жаден и не можех да си движа нито ръцете, нито краката.

В единадесет часа още имаше хора пред нашата барака и Лаполад реши, че трябва да дадем последно представление.

— Аз признавам само удоволствието на публиката — каза той в кратката си реч. — Ние сме преуморени, но и да умрем от умора, ще задоволим вашето любопитство. Влизайте, влизайте!

Представлението започваше с моите упражнения: те представляваха опасни скокове над четири коня и завършваха с ловко изкачване върху една върлина, която държеше Кабриол. Не успях да направя добре скоковете си и публиката възропта. Когато Кабриол ми поднесе върлината, искаше ми се да кажа, че не мога повече, но устремените върху ми очи на Лаполад с израз, който разбирах много добре, себелюбието ми и възбуждението на тълпата ме принудиха. Скочих върху раменете на Кабриол и се покатерих твърде лесно на пръта.

Кабриол също беше уморен. Когато с усилие на ръката се изправих хоризонтално, за да образувам ъгъл с върлината, усетих, че тя се наклони. Почувствах, че кръвта ми се смразява, отворих пръстите си и се оставих да падна с протегнати напред ръце.

Тълпата нададе вик, а аз докоснах земята. Ударът беше силен, защото паднах от пет метра височина, и ако не беше дюшекът от дървени стърготини, щях да се пребия. Усетих силна болка в рамото и слабо изпукване.

Веднага станах и поисках, както бях виждал да се прави, да поздравя публиката, която, изправена върху пейките, ме гледаше с безпокойство, обаче не можах да вдигна дясната си ръка.

Бяха ме заобиколили. Всички ми говореха наведнъж. Това ме задушаваше. Страдах много и ми прилошаваше.

— Няма нищо — каза Лаполад, — моля, заемете местата си, представлението ще продължи!

— Той не ще може да направи това — отвърна Кабриол, вдигайки двете си ръце над главата си, — добрите души могат да спят спокойно.

И публиката заръкопляска, смеейки се гръмогласно.

Действително, в продължение на шест седмици аз не можех да направя движението, показано от Кабриол, защото си бях счупил ключицата.

В трупата обикновено не прибъгваха до лекар. Лаполад сам ми направи превръзка на рамото, след като представлението завърши. Вместо лекарство ме накара да си легна гладен.

Аз спях сам в колата за животните. Бяха минали повече от два часа, откакто бях в леглото си, без да мога да заспя, изгарян от трескава жажда, обръщайки се ядосано насам-натам, опитвайки се напразно да намеря спокойно положение за рамото си, когато ми се стори, че вратата на колата леко се отваря.

— Аз съм — каза тихо Диелет, — спиш ли?

— Не!

Тя влезе бързо и като дойде до леглото, ме прегърна.

— Това стана заради мен — каза тя, — ще ми простиш ли?

— Кое?

— Ако те бях оставила да заминеш, днес нямаше да паднеш.

Светлината на пълната луна обливаше през стъклата на вратата лицето на Диелет. Стори ми се, че в очите ѝ виждам сълзи.

Поиска ми се да се покажа смел.

— Няма нищо — казах аз, — не съм чак толкова изнежен.

Опитах се да протегна ръка, но остра болка ме накара да надам кратък вик.

— Не виждаш ли — каза Диелет, — всичко това стана заради мен.

И с рязко движение тя запретна ръкава на блузата си.

— На, виж!

— Какво? — попитах аз.

— Пипни тук!

Тя хвана леко ръката ми и я постави върху нейната, над лакътя. Усетих нещо като кръв.

— Когато видях, че си си счупил рамото — каза Диелет, — аз си ухапах ръката колкото се може по-силно, за да ме заболи много, защото

щом сме приятели, трябва да страдаме заедно.

Тя изрече това с дива сила и очите ѝ отразиха светлината на луната, сякаш бяха диаманти. Постъпката ѝ беше безсмислена, но аз се почувствах много развълнуван и ми се доплака.

— Не ставай глупав! — каза тя, отгатвайки вълнението ми. — Ти би направил същото за мен! Вземи! Донесох ти грозде. Взех го от сандъка. Гладен ли си?

— Жаден съм, гроздето ще ми дойде добре.

Безшумна като сянка, тя отиде да ми потърси и чаша вода.

— Сега трябва да спиш — каза Диелет и подпря главата ми с възглавницата. — Трябва да оздравееш скоро, за да можем да избягаме. Ще тръгнем веднага щом почнеш да се движиш. Не искам вече да се качваш на вършината, не е за теб този занаят.

— Ами ако Лаполад ме накара насила?

— Той ли? По-скоро ще накарам Мутон да го изяде. Това не е трудно. Цап с лапите, цап със зъбите и готово!

От прага на вратата, преди да я затвори, тя ми кимна приятелски.

— Спи!

Стори ми се, че сега рамото ме болеше по-малко. Намерих начин да се протегна и заспах, мислейки за мама, с развълнувано сърце, но не много тъжен.

Най-лошото в моята злополука беше, че тя забавяше бягството ни и фатално ни приближаваше към лошия сезон. През хубавите летни нощи можех спокойно да спя на открито, но през ноември, когато нощите са дълги и студени, когато вали дъжд, а може би и сняг?

Диелет нищо не ми даваше да правя и сама се грижеше за животните. По-нетърпелива от мен самия, тя чакаше да ме види здрав и когато някой път ѝ кажех, че би било по-разумно да отложим за пролетта, сърдеше се.

— Ако останеш с тях — казваше тя, — напролет няма да си жив. Лаполад иска да усвоиш скок на трапец и няма да се отървеш. Освен това, ние непрекъснато се отдалечаваме от Париж. Напролет може би ще бъдем в Южна Франция.

Това беше основателно съображение.

Трябваше да побързам с оздравяването. Всяка сутрин Диелет ме изследваше. Опирах гърба си на преградата на колата и вдигах ръката си колкото можех. С ножа си тя отбелязваше височината, до която

стигах, и така, сравнявайки тази височина със знака от предния ден, ние следяхме ден след ден хода на оздравяването.

От Алансон бяхме дошли във Вандом, а от Вандом в Блоа. Трябваше да отидем в Тур, където щях да започна отново упражненията си. Тогава аз и Диелет решихме, че в Блоа ще напуснем трупата и ще се отправим към Париж през Орлеан. Тя ми беше дала парите си и от един антиквар успях да купя стара карта с пътищата на Франция. С един фуркет си бях направил компас и бях изчислил разстоянието от Блоа до Париж на четиридесет мили. Това беше много дълъг път за ноември, когато дните продължават едва десет часа. Щеше ли да може Диелет, която не бе свикнала на ходене, да минава разстоянието от по шест мили? Тя храбро ме уверяваше в това, но аз се съмнявах. Във всеки случай пътуването щеше да продължи цяла седмица. Добре че беше поувеличила спестяванията си, които сега възлизаха на десет франка. Запасът ни от хляб беше налице, обувките ми готови, а тя случайно беше намерила на улицата едно старо конско покривало, на което разчитахме много, за да се завиваме нощем.

Така че ние бяхме готови и чакахме само да оздравее рамото ми, което според нашите изчисления и особено според напредъка, установен по резките върху преградата, трябваше да съвпадне с края на пребиваването ни в Блоа. Но едно раздражение на Мутон, който обикновено биваше миролюбив, ни забави още повече.

Една вечер двама англичани, които много бяха ръкопляскали на Диелет, се приближиха към нея, след като публиката излезе, и я помолиха да повтори упражненията си. Лаполад прие предложението с готовност, защото то беше направено от двама души, които след богата вечеря изглеждаха разположени към щедрост.

Диелет влезе в клетката.

— Очарователно дете!

— Много смело!

И отново започнаха да ръкопляскат.

Не знам какво чувство на себелюбие възбуди ревността на Лаполад, но той каза, че ако тя можела да се отдава така спокойно на тези игри с лъва, това се дължало на обучението, което той, Лаполад, бил съумял да ѝ даде.

— Вие ли? — попита по-ниският от англичаните, едно хубаво, русо и румено момче. — Вие сте самохвалко, вие не влизате в

клетката.

— Десет луидора срещу един, че не влизате! — каза вторият.

— Ще ги спечеля!

— Добре, но малката ще излезе и вие ще влезете сам. Може би е предразсъдък да се мисли, че трябва голяма смелост, за да се влиза в клетките на дивите зверове.

— Камшикът! — рече Лаполад на Диелет.

— Разбрано, нали — каза niskият англичанин, — детето ще си отиде и няма да се връща.

Там бяхме Кабриол, госпожа Лаполад, музикантите и аз, който трябваше да отворя вратата на клетката. Лаполад свали генералския си костюм.

— Ако лъвът е умен — каза единият от англичаните, — няма да му стори зло. Месото му е твърде хилаво.

И те започнаха да се смеят и подиграват с нашия господар, което много ни размиваше.

Мутон беше достатъчно умен, за да помни как Лаполад често го мушкаше с вилата през решетките, и започна да трепери, когато той влезе храбро в клетката с вдигнат камшик.

Поведението на животното насърчи Лаполад. Той си помисли, че е господар на стария лъв и го шибна, за да го накара да стане. Но ударите с камшик не приличаха на ударите с вила. Мутон разбра, че неприятелят му беше под негова власт, проблясък от смелост осени затъпелия му мозък, изправи се в цял ръст, изрева, и преди Лаполад да може да отстъпи, той се строполи върху него. После жертвата се огъна под двете страшни лапи, чиито нокти се свиваха, за да се впият, и лъвът го търкулна под корема си с пресипнал вой.

— Умирам! — извика Лаполад.

Наведен над него, лъвът ни гледаше през решетката. Очите му изпускаха искри. Той удряше с опашка по хълбоците си и те ехтяха като барабан.

Кабриол грабна една вила и започна да удря лъва с всичка сила. Той не помръдна. Тогава единият от англичаните извади от джоба си револвер и го приближи до ухото на лъва, който беше почти до решетката.

Но госпожа Лаполад с бързо движение дръпна ръката му.

— Не го убивайте! — извика тя.

— О — каза англичанинът, — тя обича лъва повече от мъжа си!
И измърмори някакви думи на чужд език.

Шумът и виковете бяха привлекли Диелет. Тя изтича към клетката. Един от железните пръти беше поставен така, че да се отстранява и да предоставя път на нейното тънко тяло, в случай че бъде изненадана, но без лъвът да може да провре голямата си глава. Тя отмести този прът и влезе в клетката, без да я види Мутон, който стоеше гърбом.

Диелет нямаше камшик, но скочи смело на гривата му. Изненадан от това нападение и не знаейки откъде иде то, той се обърна толкова рязко, че я отхвърли до решетката. Но като видя кой е там, отпусна лапата си, която беше готова да я смачка, и като се отмести от своя враг, отиде и се сви в ъгъла.

Лаполад не беше мъртъв, но така контузен, че трябваше да го изтегля на ръце, докато Диелет задържаше с поглед засрадения лъв.

Самата тя излезе, куцайки. Мутон беше навехнал крака ѝ, а имаше, освен това, и едно натъртване, което я държа осем дни на легло, докато Лаполад лежеше полумъртъв, разкъсан, храчейки кръв.

Най-послед след петнадесет дни тя ми каза, че може да върви добре и без болка, че е дошло времето да изпълним своите намерения. Задържан от раните си, Лаполад не би могъл да ни преследва.

XII

На 3-ти ноември есента беше все още хубава. Бързайки, можехме да се надяваме, че ще стигнем Париж преди лошото време.

Дълго обсъждания ни план уточнихме така: понеже аз не бях наблюдаван, щях да изляза от бараката пръв, изнасяйки всичкия багаж, ще рече припасите от хляб, покривката, едно шише, запасните ми обувки, малък пакет бельо, който Диелет беше скрила в моя сандък, и една тенекиена тенджерка; изобщо щях да извърша цяло пренасяне, а после, когато съпрузите Лаполад заспяха, Диелет щеше да стане, да избяга от колата и да ме настигне под едно дърво на булеварда, което предварително бяхме избрали.

Аз пристигнах там, когато биеше единадесет. Диелет дойде чак в полунощ. Бях започнал да се отчайвам и да се страхувам, че може да са я изненадали, когато чух леките ѝ стъпки по булеварда. Тя пресече една ивица светлина и аз познах червената ѝ наметка, която ѝ служеше да се загръща, когато, излизайки от представление, идваше да присъства на Лаполадовите речи.

— Бях започнала да мисля, че никога няма да се измъкна — каза тя. — Лаполад пъшкеше като тюлен и не искаше да заспи, а после отидох да се сбoguвам с Мутон. Бедният Мутон! Ще му бъде много мъчно. Взе ли всичко?

Не беше време за проверки. Казах ѝ, че могат да ни изненадат и че трябва да бързаме към полето.

— Добре! — отвърна Диелет. — Тръгваме, но първо ми дай ръката си.

— За какво?

— За да я сложиш в моята и да се закълнем, че това е на живот и на смърт. Искаш ли да се закълнем?

— Искам!

— Тогава дай си ръката и кажи като мен: „Ние ще си помагаме на живот и на смърт!“.

— На живот и на смърт!

Тя стисна ръката ми и аз се почувствах много развълнуван от разтреперания глас, с който произнесе тези думи.

В пустия град цареше тайнствено мълчание, смущавано само от струята на един фонтан, който се изтичаше с шуртене в поточето, и от жалбата на уличните фенери, които при духането на вятъра скърцаха на железните си вериги. При клатенето си те хвърляха големи променливи сенки по паважа на улицата.

— Сега да вървим! — каза тя, тръгвайки напред.

Не след много излязохме от града и се озовахме в полето. Следейки я, аз я разглеждах с любопитство. Струваше ми се, че лявата ѝ ръка е закръглена, като че ли държеше нещо под наметалото си. Понеже всичкия багаж носех аз, недоумявах какво можеше да бъде то? Попитах я.

— Това е моята резеда — каза Диелет, отваряйки наметката си.

И аз забелязах една малка саксия цветя в позлатена хартия. Тя отдавна отглеждаше това цвете, което заемаше едно от прозорчетата на колата и за което изискваше, и полагаше грижи, които вбесяваха Лаполад.

— Как искаш да носим това? — казах аз, доста раздражен от този нов товар.

— Трябваше ли да го оставя? Щеше да умре. Достатъчно е, че оставих Мутон. Бедният Мутон! Ти не знаеш, че преди малко исках да взема и него. Как ме гледаше! Сигурно подозираше нещо.

Да вземе Мутон беше мисъл, която ми се видя крайно смешна. Лъв, вързан като куче! Не можах да сдържа усмивката си.

Диелет поиска да разделим багажа и с мъка я убедих аз да взема по-голямата част.

Нощта беше хладна, без да бъде студена. Сивкавосиньото небе беше обсипано с блещукащи звезди. Равнината спеше, дърветата стърчаха неподвижни, без да шумолят, и не се чуваше дори шумът на птиците или на насекомите, които оживяваха летните нощи. Само от време на време, когато минавахме покрай някое жилище, кучетата джавкаха подире ни, гласовете им събуждаха кучетата на съседите и лаят им се губеше в смълчаната тъмнина като провиквания на стражи, които се виждат и си отговарят.

За да избегнем преследването, ако Лаполад предприемеше такова, трябваше да вървим цяла нощ. Аз се страхувах, че Диелет няма

да може да ме следва, но тя не продума за умора чак до сутринта. Минахме през много заспали села и пътните знаци ни казваха, че сме на пет мили от Блоа. На небето пред нас се появи жълта светлина: разбудилите се петли се провикваха от курник на курник. Зад кепенците на къщите се появиха светлинки. Скоро след това започнаха да ни пресрещат коне и колари, които с бавен ход отиваха по полските си работи.

— Сега да починем — каза Диелет, — вече не ме е страх.

— Страх ли те беше?

— Да, от Блоа дотук.

— От какво?

— От тишината. Не я обичам. Пък и сенките се удължават, скъсяват и това те кара да тичаш, додето дъхът ти спре.

Докато закусихме с моите корички, стана съвсем светло. Денят беше сив и влажен. Той разкри пред нас, докдето стигаше погледът, голяма, гола равнина. Тук-там между скупчените дървета се издигаха къщи, над които бавно се изкачваха стълбове жълт дим. Редуваха се разорани земи и стърнища, но никъде не се виждаше зеленина. Ята гарвани тежко прелитаха небето и се разделяха на по-малки ята, за да се спуснат около плуговете и браните, които работеха тук-таме из полето.

Скоро тръгнахме отново и минахме още две мили. Но умората започна да ни тежи. Диелет умираше за сън. Тя беше толкова изтощена, че спа пет часа, без да се събуди.

При това пътуване най-голямата ми тревога бяха нощите. Имах опит в спането под открито небе, но не бях спокоен, като мислех за студа през това годишно време. Затова, когато поехме отново пътя си, решихме, че без да обръщаме внимание на разстоянието, дълго или късо, няма да се спираме, преди да сме намерили хубаво, добре защитено място. Намерихме това, което ни трябваше, под стената на един парк, където вятърът бе натрупал голям куп сухи листа. Тъй като беше едва четири часа, имах достатъчно време преди нощта, за да приготвя легло за двама ни.

Събрах в гората много сухи листа и ги прибавих към тези, които бяха до стената. Натъпках ги добре и отгоре, в процепите между камъните, закрепих клони, които за по-здраво забих в земята. Образува

се нещо като стряха, върху която прострях покривката. Така се сдобихме и с легло, и с покрив.

Диелет остана твърде доволна от тази постройка. Беше много смешно — колиба в леса — като в приказката за Палечко. О, ако имаше масло, тя щеше да запържи супата — хич не я беше страх!

След вечерята, която, както и обядът ни, се състоеше само от корички, нощта започна да се спуска. Когато останалата на запад червена светлина угасна, когато птиците, накацали по гъстолистите борове, престанаха да издават звуци и когато мракът изпълни леса, Диелет като че ли загуби самоувереността си.

— Спи ли ти се? — попита тя.

— Не!

— Добре, тогава ако обичаш не заспивай, преди да заспя аз — така ще ме е страх по-малко.

Не бяхме подслонени зле под покривката. Но през многобройните дупки ние виждахме как на небето звездите светеха и въпреки че всичко в природата спеше, чуваха се малки, необясними шумове, които ни напомняха, че не се намирахме в къща.

Неспокойна, Диелет дълго време се въртя. Но на края умората я надви и тя заспа. Щастлив, че бях освободен от задължението да бдя, аз последвах примера ѝ.

С право се бях страхувал от студа. Той ни разбуди, преди да беше настъпило утрото.

— Студено ли ти е? — попита ме Диелет като усети, че се раздвижвам. — Аз замръзнах.

Нямаше какво да се прави — бяхме взели всички предпазни мерки. Трябваше да заспим отново, докато настъпи денят.

За мен това беше невъзможно. Бях вцепенен от студ и въпреки усилията ми да се сдържам, треперех с цялото си тяло. Пак чувах около нас някакъв шум, който ме безпокоеше. По земята листата шумоляха, като че ли ги тъпчеха хиляди насекоми.

— Чуваш ли? — попита тихо Диелет.

Въпреки желанието ми да я успокоя, нямаше как да кажа „не“. А освен това, самият аз започвах да се безпокоя. Искях да бъда храбър, защото трябваше да защитавам другарката си, но ако бях сам, сигурно щях да избягам.

Останахме повече от половин час, без да можем да се раздвижим. Чувах как зъбите на Диелет тракаха. Леглото ни от листа трепереше с нашите тела, а навън продължаваше все същият пукот.

Тази продължителност и еднообразие на шума в края на краищата започнаха малко да ме успокояват. Ако той бе предизвикан от човек или от животно, не би бил така равномерен. Трябваше да видя какво има навън.

Повдигнах малко покривката. Бялата светлина на луната, която падаше от звездното небе, ми показа, че около нас всичко беше в същото положение. Насърчен, поставих ръка върху листата с намерение да се наведе навън и погледна по-надалеч. Те изпукаха. Корави и слепени едно за друго, те лежаха в сбит пласт. Беше паднал мраз.

Това ни успокои, но не ни стопли. Обратно като разбрахме причината за шума, ние изстинахме още повече. Изведнъж чух, че Диелет става.

— Какво ти е?

— Резедата ми! Резедата ми! Ще замръзне и ще загине!

Тя взе цветето в ръцете си и го скри под наметката си, за да го стопли.

Колко ли беше часът? Щеше ли скоро да съмне, или беше едва полунощ? Луната се беше наклонила, но аз не знаех часа на нейното захождане.

Скоро стана невъзможно да се стои под нашия подслон. Макар че се бяхме сгушили и притиснали един към друг, ние така треперехме, че едва можехме да приказваме. Решихме да станем и да потеглим. Вървейки, поне бихме могли да се стоплим.

Трябваше да приберем лагера и да го натоварим на гърбовете си. Появи се обаче една трудност: Диелет искаше да защити резедата си от студа и намери за най-добре да я вземе под наметката си, което не беше удобно, защото така саксията заемаше едната ѝ ръка. Предложих ѝ да остави растението, но тя ми отговори ядосано, че съм без сърце, и аз не посмях да настоявам.

И тъй, ето ни пак по широкия път, нощем, по мраз. Пътуването не обещавахе да бъде лесно, обаче не смеех да споделя страховете си с Диелет. Тя крачеше смело и винаги намираще да каже нещо весело, което ободряваше.

След един час ходене из полето чухме петлите да пеят и се разсмяхме като помислихме, че скоро ще съмне. Бяхме се стоплили и си разказвахме, подигравайки се взаимно един на друг, нощните страхове. Пospорихме малко и накрая решихме, че аз съм по-храбър, а тя — по-умна.

От страх, че по пътя за Париж, където Лаполад трябваше да ни търси (ако решише да ни търси), можеше да бъдем преследвани, ние взехме този, който води от Блоа в Шартр. Според моите проучвания по картата това отклонение беше незначително.

Същата вечер задминахме Шатодьон. Денят беше топъл, но вечерта се захлади и ние взехме решение да потърсим подслон в някоя странноприемница. Това значеше да се хвърлим на голям харч, но поне нямаше да умрем от студ.

— Като си свършим парите — казваше Диелет, — аз ще пея по селата и пак ще спечелим.

Тя каза това храбро като малка особа, така уверена в занаята си, че нейното самочувствие се предаде и на мен.

Но не било толкова лесно да се печелят пари с песен. Скоро трябваше да научим това, а също и как се харчат.

На две мили от Шатодьон в една странноприемница се съгласиха да ни подслонят. Поискаха ни четиридесет су за една нощ. На всичко отгоре трябваше да кажем кои сме и къде отиваме. Добре, че бях измислил една история за такива случаи: отивахме в Шартр да заема място за нашата трупа, която ни следваше и която щеше да мине утре или вдругиден.

Лъжата не подходеше нито на Диелет, нито на мен. Тя беше само полезна необходимост, която ни унижаваше.

От Шатодьон до Шартр пътят пресичаше големи голи равнини, където само от време на време в далечината се забелязваше някое село. Но по самия път, така да се каже, нямаше никакви къщи.

Пристигайки в Бонвал, който е голямо селище, бяхме уверени, че ще забогатеем. Дадоха ни обаче само три су. Не смятам за щедрост гърнето с вода, излята върху главите ни от един господин, който се бръснеше, нито кучето, което един касапин насъска подире ни и което раздра полата на Диелет. Не всичко носи облага в занаята на певеца.

— Ако аз имах мечка — каза Диелет, — а ти флейта, щяхме да припечелим. Странно е, че хората плащат само на тези, които и без

това си имат пари.

Диелет притежаваше неимоверно търпение. Тя не се дразнеше нито от несполуките, нито от лошите постъпки.

За щастие, вечерта не се наложи да плащаме за нощуване. Приеха ни в едно стопанство и ни оставиха да спим в кошарата, където овцете поддържаха добра топлина. Така тази нощ остана най-хубавата в нашето пътуване. На другия ден, когато тръгнахме, стопанката се качваше на колата, за да отиде на пазара в Шартр. Тя се трогна от уморения вид на Диелет и ѝ предложи място. Отказвайки, тя така изразително ме погледна, че жената разбра нежеланието ѝ да бъде по-добре от мен, и ни накара да се качим и двамата.

Като нощувахме така, ту в някое стопанство или тухларна, ту в някой хан, вървейки денем, докато можехме, ние стигнахме едно малко селце след Биевр, което отстоеше само на три мили от Париж.

Крайно време беше. Имахме едва единадесет су. Обувките на Диелет бяха на парцали, а кракът ѝ беше олющен, което я караше да страда ужасно всеки път, когато след почивка тръгнахме отново.

Бяхме така изморени, че като вдигахме краката си, струваше ни се, че влачим оловни подметки.

Тя обаче не се оплакваше и всяка сутрин първа беше готова за път.

Нашите единадесет су не ни позволяваха да спим в странноприемница, но по щастлива случайност в Саклей срещнахме един каменар, с когото пътувахме и който ни подслони в конюшната си.

— Утре трябва да тръгнем рано — каза Диелет, — защото е св. Евгения и искам да стигнем навреме, за да честитя празника на мама. Ще ѝ дам резедата.

Нещастното цвете! То беше оголено, окъсано, пожълтяло, но все още живо и няколко по-свежи стръка показваха какво е било преди.

Тръгнахме, когато каменарят дойде да приготви конете си, сиреч, много рано.

Като по чудо дотук времето биваше винаги благоприятно за нашето пътуване — студено нощем и хубаво през деня, но когато излязохме от конюшната, забелязахме, че студът се беше усилил. При това беше облачно, нямаше нито една звезда, а на изток вместо хубавите бакъреночервени багри, на които бяхме свикнали от самото

начало на нашето пътуване, се трупаха тежки сиви облаци. Северен вятър вдигаше и отвяваше мъртвите листа. Понякога те идеха срещу нас и биваха толкова гъсти, като че ли искаха да ни преградят пътя. Диелет с мъка задържаше наметката си върху резедата. Денят настъпи, но беше мрачен и оловносин.

— Слънцето си дава почивка. Толкова по-добре, няма да осветява дрипите ни — каза Диелет, която намираше утеха във всичко.

— Бъди спокойна, небето ще ги изпере, преди да стигнем Париж — отговорих аз.

Мислех, че ще вали дъжд, а то заваля сняг. Започна да пада на малки пеперудки, които отминаваха, гонени от вятъра, после тези пеперудки бързо наедряха и се превърнаха на истински гъст рояк. Северният вятър ги шибаше така грубо в лицата ни, че те ни заслепяваха.

С мъка извървахме една миля. Гора заграждаше пътя от всички страни. Трябваше да потърсим подслон, защото никъде в далечината не забелязвахме къща, и въпреки нетърпението ни да стигнем в Париж, невъзможно беше да вървим срещу снежната буря.

Малки възвишения, обрасли с габъррови дървета и още накичени със сухите си листа, пресичаха тук-там гората. Ние се сгушихме в подножието на един такъв склон.

Доста ни запази той. Но снегът, носен от виелицата, докосваше земята като облак от бял прах и се спираше, когато срещнеше препятствие. Скоро той премина ръба на склона и започна да се трупа от страната, където се бяхме опрели. Снегът се виеше като вихрушка над главите ни и се пъхаше във вратовете ни, където се топеше. Опитах да се покрием със завивката, но вятърът бързо я обърна.

Дрехите ни бяха по-раздрани дори от дрипи и зле ни пазеха от студа. Видях, че Диелет посиня и започна да трепери. Тя се притисна към мен, но и на мен самият ми беше много студено, за да мога да я стопля. Снегът, който влизаше на прах във врата ми, се стичаше като вода в обувките ми. Бях по-мокър, отколкото ако се бях потопил в река.

Трябваше да останем в това положение цели два часа, без вятърът да отслабне. Сякаш снегът не падаше от небето. Понякога се образуваха вихри и той се изкачваше, въртейки се.

Диелет не изостави своята резеда — държеше я, притисната до себе си, скрита под наметката ѝ, но снегът, който се пъхаше през

дрехите, проникваше навсякъде. Когато видя, че се беше натрупал върху пръстта на саксията, тя ми я подаде.

— Какво да я правя?

— Гледай да ми я запазиш, моля ти се.

Ядосвах се като виждах как тя се измъчва с това растение. Вдигнах рамене, показвайки ѝ вкочанясалите ѝ от допира със саксията пръсти.

— Защо веднага не ми каза да я хвърля? — каза тя ядосано.

Бяхме в едно от тези състояния, при които кавгите избухват бързо. Разменихме си няколко гневни приказки, първите помежду ни. После, млъквайки и двамата, започнахме да гледаме право пред себе си как пада снегът.

Но скоро усетих ръката ѝ да търси моята.

— Искаш ли да го хвърля? — попита ме тъжно тя.

— Сама виждаш, че е мъртво. Листата му са почернели и омекнали.

Тя нищо не отговори, но видях, че очите ѝ се изпълниха със сълзи.

— О, майко! — каза тя. — Значи нищо няма да ти занеса.

— Ще го пазим — отвърнах аз и взех саксията.

Снегът продължаваше да вали, но вятърът утихваше. Неусетно той съвсем престана и тогава снегът се сгъсти и започна да пада на едри парцали. За няколко мига земята се покри с дебела бяла покривка, която се изкачваше по краката ни, като че снегът искаше бавно да ни покрие с леден саван.

Това продължи повече от час. Дърветата се превиваха от тежестта на снега. Под нашата покривка, която криво-ляво ни пазеше, усещахме тежестта му.

Опрени един до друг, ние не помръдвахме и дори не приказвахме. Студът ни беше оковал и аз мисля, че тогава нито единият, нито другият имаше представа за опасността, в която се намирахме.

Най-после снежинките станаха по-малки, по-леки и снеговалежът за малко спря. Небето беше оловно черно. Бялата земя го осветяваше.

— Да вървим! — каза Диелет.

Излязохме на пътя. До колене затъвахме в снега. Докъдето стигаше погледът, не се виждаше жива душа: нито коли по пътя, нито някакъв селянин в равнината. Единствените живи същества в тази пустиня бяха свраките, които, накацали по дърветата в рововете, сякаш ни се подиграваха с крясъците си, когато минавахме край тях.

След като прекосихме някакво село, ние изкачихме един склон и забелязахме облак от дим, разстлан над огромен град, който неясно се простираше между два бели хълма. Смъртно бучене, нещо като шума на морето, стигна до нас.

— Това е Париж — каза Диелет.

Като че ли вече не ни беше толкова студено, като че ли вече не бяхме толкова изтощени.

По пътя се виждаха коли, които отиваха към града. Но ние не бяхме още стигнали и когато слязохме в долината и вече не виждахме пред очите си толкова желаната цел, умората и изтощението отново ни обхванаха. На всяка стъпка се хлъзгахме и едва напредвахме. Мокрите дрехи димяха над телата ни.

Снегът по пътя стана по-малко бял, после се обърна в черна кал. Колите, които срещяхме, както и тези, които ни отминаваха, вървяха една след друга в непрекъсната върволица. След къщите идеха други къщи, а тук-там из полето се забелязваха черни колела скупича камъни около тях. Въпреки своята твърдост, Диелет бе принудена да спре. По челото ѝ се стичаше пот. Тя силно куцаше. Изчистих снега, който покриваше една пейка, поставена пред вратата на някаква къща, и тя седна.

— Попитай дали още много ни остава! — каза ми тя, като видя да минава един колар.

— Къде отивате? — интересува се коларят, когато му отправих въпроса си.

— При халите.

— Е, добре, ще вървите още поне час и половина.

Диелет беше посиняла, очите ѝ бяха угаснали, мъчително се задъхваше.

Бях принуден да я вдигна. Тя искаше да остане на пейката, където студът вече ни беше пронизал. Заговорих за майка ѝ и тя отново намери смелост. Почти бяхме стигнали, нямаше да имаме нужда от багажа и като го оставих на пейката, казах ѝ да се облегне на мен.

Отново поехме на път.

— Ще видиш как мама ще те целуне! — казваше тя. — После хубав бульон, сладки и ще лежа осем дни, без да ставам.

При бариерата попитах за пътя към халите. Казаха ни да вървим до реката. Улиците на Париж бяха още по-мръсни и по-хлъзгави от шосето. Някои хора се спираха да ни гледат. Сред навалицата и колите, слисани, мокри, изкаляни и парцаливи, ние сме приличали навярно на две загубени птички. Надеждата бе дала нови сили на Диелет. Напредвахме доста бързо.

Като стигнахме Сена, отправиха ни към „Пон Ньоф“ и вървейки все напред, попаднахме на черквата „Св. Евстати“.

При вида на позлатения циферблат усетих как Диелет потрепери.

— Часовникът — каза тя, — ето часовникът.

Това беше кратък изблик на радост.

— Ясно, това е часовникът, но не виждам къщите.

Обиколихме черквата.

— Излъгали сме се, това не е „Св. Евстати“ — каза тя.

Попитах отново къде се намираме. Отговориха ми: „При Св. Евстати“.

Диелет гледаше слисано. Тя не можеше вече да говори, заекваше.

— Да потърсим по всички улици, които излизат при часовника — предложих ѝ аз.

Тя се остави да я вода, но у нея нямаше вече онази пламенност, която на идване я беше отърсила от умората.

Диелет не позна никоя от тези улици.

Срещу черквата имаше голямо пространство, където къщите бяха разрушени и където работеха работници.

— Тук беше — каза тя, обливайки се в сълзи, — тук!

— Да питаме.

— Какво? Името на улицата ли? Аз не го знам! Името на мама? И него не знам. Но къщата, нея бих познала веднага!

И по-силни от нас не биха понесли този удар. Толкова умора, толкова изпитания, такава голяма надежда! Ние стояхме пред черквата, гледахме се слисани и изплашени, а гъстата навалица ни буташе с лакти и постепенно ни изблъскваше. Имаше минувачи, които се спираха да разгледат с любопитство тези два бедни вързопа от дрипи, които представляваха такава странна картина.

По-малко засегнат в своите надежди, най-вече по-малко изтощен от Диелет, аз пръв се осъзнах и улавяйки я за ръка, заведох я в една голяма покрита постройка, където бяха натрупани всички видове зарзават. В един ъгъл имаше празни кошници и аз я накарах да седне върху една от тях. Тя се оставяше да я водя като слабоумна. Гледах я и не намирах какво да ѝ кажа. Беше преbledняла още повече, устните ѝ нямаха капка кръв и трепереше с цялото си тяло.

— Лошо ли ти е?

— О, майко! — каза тя и без да заплаче, едри сълзи се спряха в ъглите на очите ѝ.

Около нас имаше непрекъснато движение. Хора викаха, спореха, едни продаваха, други купуваха, едни донасяха, други изнасяха, викове, смут — това бяха халите.

Не закъснях да се обърнат и към нас. Виждайки тези две деца, така мизерно облечени, така бледи и изморени, от които едното непрестанно плачеше, любопитството на хората се пробуди.

— Какво правите вие там? — попита една дебела жена.

— Почиваме си.

— Тук не се почива!

Без да отвърна, хванах Диелет за ръка, за да я накарам да стане и да си отидем. Къде? Съвсем не знаех. Но тя ме погледна с толкова красноречив израз на умора и отчаяние, че дебелият жена се съжали.

— Не виждаш ли колко е изморена — каза тя, — не те ли е срам да я караш да ходи?

От въпрос на въпрос стигнах дотам, че ѝ разказах защо сме тук, че сме пристигнали отдалеч, за да намерим майката на Диелет, и че къщата е разрушена.

— Ето ти история! — каза тя, когато свърших обясненията. И извика други жени, които ни заобиколиха.

— Значи ти не знаеш нито името на майка ѝ, нито името на улицата — каза ми една жена, когато започнах отново да разказвам. — Кажете вие, другите, познавате ли такава: продавачка на бельо, която живеела в една от тези разрушени улици?

Започна бъркотия от въпроси, отговори, обяснения, но не се стигна до нищо определено. Как да се намери някакъв знак след осем години? Улиците бяха разрушени вече от много време. Продавачки на

бельо имаше със стотици. Коя е майката на Диелет? Къде живее? Къде да се търси? Хаос!

През целия този разговор Диелет беше пребледняла още повече и треперенето ѝ се беше увеличило. Чуваше се как тракат зъбите ѝ.

— Виждате, че малката е замръзнала — каза една от жените.

— Ела, сърце мое, ще се стоплиш на моята печка.

Тя ни накара да влезем в нейното дюкянче, където ни последваха две-три жени, докато останалите, все така разисквайки, се върнаха по сергиите си.

Жената не се задоволи само с печката и накара да ни донесат две чаши бульон. Когато се стоплихме и подкрепихме, тя сложи в ръката ми двадесет су.

За нея това беше много, но какво беше за нас в бедственото ни положение? Къде да отидем? Какво да правим сега? На мен не ми оставаше друго, освен да продължа пътя си до Хавър, но Диелет! Тя самата виждаше до каква крайност беше доведена, защото когато се намерихме отново на улицата, първата ѝ дума беше:

— Къде отиваме?

Пред нас беше черквата. Снегът, който отново започваше да прехвърча в ледения въздух, беше обезлюдил улицата.

— Там — казах аз, посочвайки вратата на черквата.

Влязохме. Обгърна ни приятен топъл въздух. Беше тихо. Само няколко редки посетители бяха коленичили в отделните параклиси. Ние се приютихме в най-тъмния ъгъл.

— Боже мой! Боже мой! — шепнеше Диелет.

— Чуй! — казах ѝ тихо аз. — Тъй като не можеш да намериш своята майка, ще дойдеш при моята.

— В Порт Дийо!

— Да! Нали не искаш да се върнеш при Лаполад? Трупата ти е омръзнала, трябва да отидеш при мама: ще работиш с нея, тя ще те научи на нейния занаят. Когато се върна от морето, ще ви намеря и двете там. Мама ще те обича много, ще видиш. После, ако ти си с нея, и аз ще съм по-спокоен, и тя ще се тревожи по-малко. Ако се разболееш, ти ще се грижиш за нея.

Диелет беше самата откровеност. Тя прие с радост, която повече от всякакви думи показваше колко живо чувстваше ужаса на положението си. Възрази само за едно.

- Майка ти няма да ме иска!
— Защо?
— Защото съм била в цирка!
— Нима аз не съм бил в цирка?
— Ти, това е друго — каза тъжно тя.

Да знаеш къде да отидеш, е вече много. Но то е само цел, до която трябва да се стигне. Бъдещето ни се струваше обезпечено, но настоящето?

Аз не си давах добре сметка за разстоянието от Париж до Порт Дийо. Знаех само, че е твърде далеч.

Изоставяйки в Монруж своя багаж като кораб, който хвърля в морето товара си, за да се облекчи и да не потъне, аз за щастие бях запазил картата на пътищата. Извадих я от джоба си и като я разгънах върху стола, започнах да я проучвам. Видях, че за да излезем от Париж, трябваше да вървим по Сена.

Засега това беше същественото. По-късно щях да проуча останалата част от пътя.

Но как щяхме да изминем този път, когато няхахме нито обувки на краката си, нито дрехи на гърба си, а в джоба ми дрънкаха само двадесет су? Как да тръгнем така уморени, най-вече Диелет, която всеки миг изглеждаше готова да припадне? Тя пребледняваше внезапно и после внезапно пламваше. Тръпките ѝ не преставаха. Как да рискуваме една нощ навън, при този студ и сняг, когато сутринта на светло ние едвам избягнахме смъртта!

— Ще можеш ли да вървиш? — попитах Диелет.

— Не знам. Идвайки насам, виждах мама и това ме крепеше. Твоята майка не я виждам.

— Какво правите там? — каза един глас зад нас. Картата беше простряна на стола и съвсем очевидно беше, че не ни служеше за молитвена книга.

— Хайде, излизайте бързо!

Трябваше да се подчиним и да тръгнем пред клисаря, който мърмореше между зъбите си.

Беше престанало да вали сняг, но духаше вятър. Той беше леден.

Поехме по улицата, по която бяхме дошли. Диелет едва се влачеше. Аз, съвзет от бульона, който погълнах, и най-вече възбуден от безпокойството, не се чувствах много изморен.

Не бяхме вървели и десет минути, когато тя се спря.

— Не мога повече, виждаш как треперя. Прилошава ми. Болят ме гърдите. Мисля, че съм болна!

Поиска да седне на един крайпътен камък, но след десет минути почивка стана.

Когато стигнахме Сена, завихме надясно. Кейовете бяха покрити със сняг, докъдето стигаше погледът, и неговата белота правеше водата почти черна. Загърнати в палтата си, минувачите бързаха, а децата правеха пързалки по пустите тротоари.

— Далеч ли е? — попита Диелет.

— Кое?

— Където ще спим.

— Не знам, да вървим.

— Но аз не мога повече да вървя. Чуй, Ромен, остави ме тук. Остави ме да умра. Отведи ме в някой ъгъл.

Хванах я за ръка. Исках да излезем от Париж. Мислех, че в полето бихме могли да намерим някоя тухларна, някоя изоставена къща, гостилница или хижа... По многолюдните улици, където всеки минаваше забързано, с техните градски полицаи, които гледаха така строго, аз се чувствах загубен.

Вървахме около четвърт час, но не напредвахме. Наистина не бяхме вече между къщите, а между една ограда, от едната страна, и огромна стена, чиито край не се виждаше — от другата. Над стената стърчаха покрити със сняг дървета и войници, които стояха на пост. Диелет вече не се държеше на краката си. По-скоро аз я носех. Въпреки студа от челото ми се стичаше пот, но това не беше толкова от умората, колкото от безпокойство. Чувствах, че тя се намира на края на силите си, че е болна. Какво щеше да стане с нас?

Диелет пусна ръката ми и седна, или по-скоро се свлече на тротоара в снега. Поисках да я вдигна, но краката ѝ не я държаха и тя отново падна.

— Свърши се — едва промълви тя.

Седнах до нея и се опитах да ѝ внуша, че трябва да вървим още. Диелет беше като безжизнен предмет: нито ми отговаряше, нито ме слушаше. Само ръцете ѝ изглеждаха още живи и пареха като въглени.

След няколко минути започнах да се страхувам. Никой не минаваше. Станах, за да погледна по-надалеч. Нищо, освен тези два

реда камъни и в средата белият сняг. Молих я, увещавах я да стане. Тя не ми отговаряше. Опитах се да я нося и тя не ми се противопостави, но след няколко крачки бях принуден да си почина. Не можех повече.

Диелет се отпусна на земята. Седнах до нея. Всичко беше свършено. Тук трябваше да се мре. В своята отпуснатост тя без съмнение имаше съзнание за положението ни, защото се наведе към мен и леко ме целуна с ледените си трепереци устни. Това докара сълзи в очите ми и сви сърцето ми.

Все още се надявах, че силите ѝ ще се върнат и ще можем да продължим. Но тя не се и помръдна. Затвори очи и съвсем се отпусна до мен. Ако не бяха силните тръпки, които я разтърсваха, бих помислил, че е мъртва.

Изненадани, че ни виждат така превити в снега, двама или трима минавачи се спряха нерешително да ни погледнат, после продължиха пътя си.

Трябваше нещо да се направи. Реших да поискам помощ от първия появил се човек. Случи се един градски полицай, който сам ме попита защо стоим там. Отговорих му, че сестричката ми е болна и не може да върви.

Засипаха се въпрос след въпрос. Когато му казах (това беше съчинен от мен разказ), че отиваме при моите родители в Порт Дийо, далеч на брега на морето, и че вървим от десет дни, той учудено разтвори очи.

— Хайде! — каза той. — Тук това дете ще умре. Трябва да отидем на поста.

Но все по-слаба, Диелет не можа да стане. Тя не можеше да ходи, въпреки моите молби, не можа да пристъпи и сега, когато полицаят ѝ заповяда.

Тогава той я взе на ръце и ми каза да вървя след него.

Тръгнахме. След пет минути го настигна някакъв негов другар, на който полицаят разказа онова, което му бях казал аз. Той взе на свой ред Диелет и скоро стигнахме пред една къща, над чиято врата висеше червен фенер. В голяма зала около печка, която бумтеше, стояха няколко градски полицаи.

Тъй като Диелет не можеше да отговаря, разпитвах я мен. И аз отново започнах разказа си.

— Мисля, че тя е мъртва! — каза един от хората на полицията.

— Не, но е много зле, трябва да я занесем в централното управление.

— А ти — попита ме началникът — какво ще правиш, имаш ли средства за прехрана?

Погледнах го, без да разбирам.

— Имаш ли пари?

— Имам двадесет су.

— Добре! Гледай да изкараш тази вечер. Ако те намерят по улиците, ще те арестуват.

Сложихме Диелет върху една носилка, полицаите я увиха в одеяла, затвориха над нея завесите и двама души я понесоха.

Бях като обезумял. Не можех да повярвам, че е толкова болна. Искях да се уверя. А хората от полицията заплашваха да ме арестуват, ако ме срещнат по улицата. Въпреки това тръгнах след тях. Изпросих си да вървя след тях.

След доста дълго ходене и след като пресякохме Сена, те спряха на един площад, в дъното, на който се издигаше голяма, хубава черква. Пуснаха ме да вляза с тях. Един мъж с черна дреха отвори завесите на носилката. Диелет беше червена като мак.

Много тихо той започна да я разпитва. Аз приближих и започнах да отговарям вместо нея, потретвайки разказа си.

— Ясно — каза той, — простуда, преумора, възпаление на дробовете. В болницата!

Написаха няколко думи на един лист и отново тръгнахме. Носачите трудно напредваха по хлъзгавия сняг. Когато си почиваха, аз се приближавах до носилката и говорех на Диелет. Понякога тя ми отговаряше с болезнен глас, друг път не отговаряше.

Този път вървахме по-дълго от първия път. Най-последно спряхме пред зелена врата в една улица, където почти нямаше минувачи. Влязохме в някакво тъмно помещение. Приближиха се мъже в бели престилки.

Без съмнение Диелет разбра, както и аз самият, че беше настъпил часът на раздялата. Тя отмести завивката и като ме гледаше с очи, които искряха, попита:

— Изоставяш ли ме?

Аз мислех само за Диелет и за нейната самота. Виждах само нея, простряна на тази мизерна носилка, умоляваща.

— Не! — отговорих аз.

Тя едва можа да ми поблагодари с поглед (о, какъв поглед!) и я отнесоха.

Стоях оглупял, смазан, без да мръдна от мястото си, докато вратарят не ми каза, че трябва да си вървя.

— Няма ли да мога да я виждам?

— Ще можеш. В неделя и в четвъртък!

И вратата се затвори зад гърба ми.

Скоро щеше да настъпи нощта и в някои къщи лампите бяха вече запалени. Първият въпрос, на който трябваше да си отговоря, бе къде да преспя. Що се отнася до това как щях да преживея в Париж, докато чакам Диелет да оздравее, оставих тези мисли за другия ден. Минало беше времето, когато ми трябваше строен план, с всички предпазни мерки. Нищетата на настоящето ни прави доста безчувствени към бъдещето.

Макар да мислех само за това, умът ми не намираше никакво разрешение. Не знаех, че в този голям град имаше нещастници като мен, които в същия този час не знаеха къде ще спят и които все пак щяха да намерят къде да си легнат, а може би и как да вечерят. Израснал на село, аз намирах средства, достъпни за селянин: хамбар, конюшня, купа сено. В квартала, където вървях сега, нямаше нищо подобно — само къщи, стени и пак къщи!

На излизане от болницата бях завил надясно. На ъгъла прочетох „Улица Севр“ и се намерих на широк булевард с големи дървета. Къде ли водеше той? Нищо не знаех. Всичко ми беше безразлично.

Тъй като нямах цел, все едно ми беше по кой път щях да тръгна. Крачех бавно. Изтощен от умората, вече с мъка влачех нозете си. Без обувки, зарити в снега, те още от сутринта бяха станали безчувствени, като мъртви. На алеята, успоредна с булеварда, децата бяха направили пързалка. Спрях неволно да ги погледам.

Каква беше изненадата ми, когато между минаващите пред мен съзрях познато лице! Беше едно дете на име Бибош, което бях виждал във Фалезия. Там то участваше в трупата на Виняли. Тяхната барака опираше до тази на Лаполад и бяхме играли заедно.

Понеже бях единственият зрител, той ме погледна и ме позна. Дойде при мен.

— Я виж ти, какво правиш в Париж? Пристигна ли лъвът? Ще дойда да видя Диелет.

Казах му, че съм напуснал Лаполад, че съм в Париж едва от тази сутрин и че се чувствам много затруднен, защото не знам къде да спя. Не споменах нищо за Диелет и свърших като го попитах как мисли той, дали биха ме взели в неговата трупа.

— Разбира се, стига да бъдеш добър авер. Добър ли си? — попита той.

Не ми беше ясно какви бяха качествата, които трябваше да има един авер, но виждайки пред себе си легло, отговорих, че навярно имам тези качества.

— Тогава дай си ръката! — каза Бибош.

— А господарят?

— Откачен хлапак! Сега аз ангажирам! Смятай се член на нашата трупа. Ще те изпраскам в занаята.

Не познавах този нов език. Несъмнено това бяха парижки думи. Не исках да се покажа много учуден, въпреки че бях изненадан да видя Бибош, който нямаше единадесет години и на ръст не беше по-голям от пор, шеф на трупа.

— Студено ли ти е? — попита Бибош, виждайки, че треперя. — Ела да се стоплиш.

Заведе ме при един търговец и ме накара да изпия чаша топло вино.

— Сега, ако си се съвзел, да вървим да вечеряме!

Вместо да се отправим към центъра на Париж, който беше вдясно от нас, ние завихме наляво и дълго вървахме по улици, където рядко минаваше някой, а къщите имаха нечист и беден вид. Бибош забеляза изненадата ми.

— Да не си си помислил, че ще ти предложи гостоприемство в двореца Тюйлери? — попита той със смях.

И действително съвсем не ме заведе в Тюйлери, а на едно пусто поле. Нощта вече бе настъпила, но не беше съвсем тъмно. Оставихме пътя и тръгнахме направо през полето по някаква утъпкана пътека. Пред един трап Бибош се спря:

— Тук е — каза той. — Дай си ръката и внимавай да не паднеш.

Слязохме в нещо като кариера. После, след няколко завоя между късове скали, влязохме в някакъв подземен ход. Бибош извади от

джоба си восъчна свещ и я запали. Аз все повече и повече се учудвах.

— Още минутка — каза той — и пристигаме.

И наистина, почти веднага забелязах червена светлина, която осветяваше галерията. Беше мангал с въглища, а до него се беше проснало едно дете на възрастта на Бибош.

— Никой ли няма още? — попита той.

— Никой!

— Добре, ето един приятел, постарай се да му намериш обувки, има нужда.

Детето се отдалечи и почти веднага се върна с цял куп обувки. Човек можеше да си помисли, че се намира в дюкяна на някой обувчар.

— Избери си! — каза Бибош. — Ако си свикнал с чорапи, не се стеснявай, ще ти дадем. Трябва само да поискаш.

Не бих могъл да кажа колко добре се почувствах, когато измъчените ми и замръзнали крака се стоплиха в хубавите вълнени чорапи и в съвършено новите обувки.

Привърших с обуването, когато пристигнаха две други деца, после трето, четвърто, после още три. Всичко девет. Бибош ме представи.

— Това е приятел, с когото се запознах в трупата — каза той. Добър авер. А вие какво направихте?

Всяко от тях изпразни джобовете си около мангала. Едно носеше шунка, друго бутилка, трето извади от джоба си малко шише със сребърен биберон.

В групата настъпи общо оживление, смях, шеги.

— Хубаво — каза Бибош, — той ще пие с него.

Всички седнаха около мангала, разбира се, не на столове, а просто на земята.

Бибош ме почете и на вечерята бях обслужван първи. От много време не бях виждал такова изобилие. Трябва дори да призная, че нито вкъщи, нито при господин дьо Биорел бях участвал в подобна гощавка. След шунката започнахме една студена щука, а след пуйката пастет от гъши дроб. Аз бях толкова гладен, че учудих всички членове на дружината.

— На добър час! — каза Бибош, обобщавайки впечатлението на другарите си. — Удоволствие е да поканиш приятели, които нагъват така.

Но храната, топлината и най-вече умората не закъснях да ме замаят.

— На теб ти се спи — каза Бибош като видя, че очите ми се затварят. — Не се стеснявай. Съжалявам, че не мога да ти предложа ни кол, ни кравай. Но ти пак ще спиш добре, нали?

С какво можеха да ми бъдат полезни, за да си легна, колът или краваят не знаех. Не посмях и да попитам. А това несъмнено бяха особени думи, които не се употребяват в провинцията.

— Чашка пунш — каза Бибош — и лека нощ!

Отказах пунша, което, изглежда, силно учуди компанията, и попитах Бибош къде мога да легна.

— Ще те заведа! — отговори той.

След това запали от жарта една свещ и като мина пред мен, поведе ме из някаква странична галерия на кариерата. Там на земята имаше дебел пласт слама, а отгоре ѝ две или три вълнени одеяла.

— Наспи се хубаво — каза той, — а утре ще поговорим.

И ме остави, като изнесе и свещта.

Не бях много спокоен в тази кариера, чиято дълбочина очите ми не можеха да измерят. Същевременно много ме интересуваше да узная какви бяха новите ми другари. Тези джобове, пълни с шунка, биберонът и всичко друго, ми се виждаха съмнителни. Но аз бях така смазан, че умората надви безпокойството. Едва се бях мушнал под покривката и сънят ме отнесе. „Утре ще поговорим“ — ми беше казал Бибош. Утре имаше време да се обясним. Имах подслон и бях вечерял добре. Денят беше много труден, за да го удължавам. Заспах, без да ме смущават виковете на групата, която чувах да пие и да се смее на няколко крачки от мен.

На другия ден ме събуди Бибош. Ако не беше той, бих спал може би двадесет и четири часа.

— Ето дрехи, вземи ги и се облечи!

Освободих се от моите дрипи и надянах дрехите, които той хвърли на сламата. Бяха панталони и риза от хубав, дебел и мек вълнен плат. Слаба бяла светлина падаше от свода. Това беше денят, който мъчно проникваше на такава дълбочина.

— Слушай, моето момче — каза Бибош, докато аз се занимавах с обличането. — Мислих за теб и ето какво реших. Ти не си отракан в занаята, нали?

— Не много!

— Предполагах. Вижда се веднага. Ако искаш да работиш като нас, без да чиракуваш, ще ти се случи нещо лошо. За да предотвратим това, ще те сложа с едно добро момче и ти ще му служиш за „мишок“.

Въпреки желанието ми да не се изложя, показвайки, че не съм в течение на парижкия говор, беше ми невъзможно да отмина тази дума без обяснение. Тъй като се налагаше да бъда мишок, трябваше преди всичко да узная какво е това.

— Облече ли се? — попита Бибош като видя, че го гледам.

— Да!

— Е, добре, ще закусим и ще те заведа при моя приятел.

Последвах го. Огънят беше угаснал и нямаше никаква следа от снощния пир. Светлината тук беше малко по-силна, защото бяхме по-близо до изхода, но позволяваше да се видят само двете греди, които крепяха свода, и тук-там купчини камъни.

От една вдлъбнатина в стената Бибош взе бутилка, хляб и останки от шунка.

— Да хапнем — каза той. — Ще обядваме при новия ти шеф.

Събрах всичката си смелост.

— Не ми се подигравай — казах му аз, — знаеш, че не съм от Париж. Обясни ми впрочем какво е това „мишок“.

Този въпрос така го развесели, че щеше да се задуши от смях.

— Ама че балами живеели в твоето село! — каза той. — Е, добре, драги, „мишок“ е малчуган, другояче казано, дете като теб и като мен, не много тежко, но ловко. Ти може би не знаеш също така как много търговци затварят дюкяните си, докато се хранят в кухнята си?

Макар никак да не разбирах каква връзка можеше да има между тези две работи, отговорих, че наистина не знам как търговците затварят дюкяните си.

— С една малка ниска преграда — продължи Бибош, показвайки ми бутилката вино, която беше преполовил. — Тази преграда е скачена с пружина, която е свързана пък със звънец. Ако някой влезе, трябва да бутне преградата. Тогава звънецът звъни и търговецът, който си стои спокойно в стаичката зад дюкяна или в кухнята си, идва да види кой е. Отгатваш ли сега за какво служи „мишокът“?

— Съвсем не. Освен ако не е натоварен да замества звънца.

Бибош отново изпадна в пристъп от смях, който този път едва не го задуши. Когато престана да кашля, той здравата ме плесна по главата.

— Ако ще ми ги разправяш все такива, предупреди ме, защото ще ме умориш. Вместо да замества звънеца, „мишокът“ е натоварен да му попречи да звъни. За тази цел го прехвърлят над преградата, той пристъпва безшумно, пропълъзвявайки до чекмеджето и вдигайки касата, подава я на този, който чака отвън. Той го хваща за ръцете, помага му да мине отново над преградата и готово: търговецът е ошушкан, без да разбере. Как ти се струва?

Бях поразен.

— Но това е кражба!

— Е, и!

— Но тогава ти си крадец?

— Е, добре, а ти, ти си глупак!

Стоях, без да отговоря. Мислех си за това, което видях снощи, и си казвах, че Бибош имаше пълно право да ме нарича глупак. Обаче трябваше да се реша:

— Слушай! — казах му аз. — Ако си разчитал на мен за това, лъгал си се.

Този път той не избухна в смях, а изпадна в бесен гняв: аз съм го бил измамил, ако ме оставел да си тръгна, щял съм да го издам и така нататък, и така нататък.

— Но, не! — извика Бибош. — Ти няма да ме издадеш, а за да не ме издадеш, няма да излезеш оттук.

— Ще изляза!

Преди да успея да кажа нещо друго, той се нахвърли върху мен. Но ако Бибош беше по-гъвкав и по-ловък, аз бях по-силен. Борбата не продължи дълго. След първоначалната изненада, благодарение на която той успя да ме събори, аз взех надмощие и го натиснах под себе си.

— Ще ме оставиш ли да замина?

— Ще ме издадеш ли?

— Не!

— Закълни се!

— Заклевам се.

Станах.

— Разбира се, ти си глупак — каза той с яд, — истински глупак. Ще видиш дали можеш да живееш с твоята честност. Ако не ме беше срещнал снощи, днес щеше да бъдеш мъртъв, а ако си още жив, то е само защото яде крадена шунка и пи крадено вино. Ако краката ти не са замръзнали, то е защото ти дадох крадени обувки. Ако не умреш от студ, когато излезеш оттук, то ще бъде, защото ще имаш на гърба си крадени дрехи.

Тези хубави и така топли дрехи! Бях забравил за тях, а толкова добре ме топлеха те.

— Може ли да ми дадеш свещта? — попитах Бибош.

— Защо?

— За да отида да си взема старите дрехи.

— Не те упреквам за това, аз ти ги давам.

— Да, но аз не искам да ги задържа.

Той ме последва, вдигайки рамене, в галерията, където бях прекарал нощта.

Свалих дрехите, които ми беше дал, и взех отново моите влажни дрипи. Не беше приятно усещане, уверявам ви. Когато поисках да си сложа старите обувки, забелязах, че едната беше изцяло разпрана.

Бибош ме гледаше и мълчеше. Поисках да се обърна, защото ме досрамя от нищетата ми.

— Че си глупак — каза той меко, — глупак си. Но това, което правиш там, виждаш ли, то ме развълнува — и той се потупа по гърдите. — Трябва да е много хубаво да се почувстваш честен, нали?

— Защо не опиташ и ти?

— Много е късно.

— Ако те хванат и осъдят, какво ще каже майка ти?

— Майка ми? О, ако имах майка! Хайде да не говорим за това!

И понеже щях да го прекъсна, развика се:

— Проповеди ли искаш да ми държиш? Остави ме на спокойствие! Само че не искам да си отидеш така. Щом не желаете тези дрехи, защото са крадени, ще приемеш ли онези, които носех, когато работех във Фалезия. Тях съм си спечелил сам. Вземи ги, ако имаш сърце!

Отговорих, че приемам.

— Добре — продължи той тогава, очевидно доволен. — Да излезем заедно и ще ти ги дам.

Навлязохме отново в Париж и той ме заведе в една къща, разположена близо до бариерата. Накара ме да се кача в някаква стая и извади от един долап риза и панталони, които много добре си спомнях да съм виждал на него във Фалезия. Даде ми също чифт обувки, които, без да бъдат нови, бяха още запазени.

— Сега сбогом — рече той, когато бях вече облечен. — Ако срещнеш някои от другарите, постарай се да не ги познаеш.

Нямаше още десет часа. Пред себе си имах цял ден, за да измисля къде да прекарам следната нощ.

Времето беше сухо. Топло облечен, добре обут, с пълен стомах, не ме измъчваше мисълта за това колко трудно оставаше да се намери подслон в Париж.

Не можех да посетя Диелет.

Тръгнах право пред себе си. Може би случайността щеше да ми дойде на помощ.

Но след два часа още нищо не бях намерил, нищо не бях измислил, а междувреме бях прекосил най-различни квартали. Тогава си казах, че навярно би било по-мъдро, ако сам помогнех на случайността, и се отправих към Сена. Намерението ми беше да отида в халите. Може би добрата жена, която ми беше дала двадесетте су, би могла да ми даде работа или най-малкото да ме насочи къде да потърся.

Изпърво тя не ме позна в дрехите на Бибош. После, когато ѝ напомних кой съм, попита ме какво съм направил със сестра си. Разказах ѝ случилото се снощи и видях, че остана развълнувана. Тогава ѝ казах, че не искам да изоставя Диелет в Париж, че искам да дочакам нейното оздравяване, но че за тази цел би трябвало да работя, а не знам към кого да се обърна, че съм вярвал, надявал съм се...

— Мислил си да се обърнеш към майка Берсо — прекъсна ме тя — и добре си направил, моето момче. Това ме ласкае, виждаш ли, защото си разпознал в мен жената, която не би оставила едно дете на улицата. Не сме богати, но имам сърце.

Тя извика две или три от своите съседки и започна да се съветва къде биха могли да ме настанят. Беше трудно да се измисли нещо, защото на халите обикновено не работеха деца. Накрая, след дълги прения, след като ме разпитаха поне десет пъти, признаха, че мога да

пиша и единодушно решиха, че бих могъл да бъда използван като писар на публичните търгове, ако все пак успееш да ми намерят място.

Аз не присъствах на тези постъпки, които, както ми казаха, били трудни. Знам само, че на другия ден в пет часа сутринта ме настаниха зад едно писалище на рибния пазар и ми наредиха да преписвам малки бюлетини. Нямах нищо по-лесно от това. Пишех бързо и четливо. Когато госпожа Берсо дойде да види дали бяха доволни от работата ми, казаха ѝ, че ще върви много добре и че ще мога да разчитам на тридесет су дневно. Това не беше много, но като се има предвид, че тя позволяваше да спя в магазина ѝ, дори надхвърляше нужното за храна.

Диелет беше влязла в болницата в понеделник: едва дочаках четвъртъка и щом свърших работата си на пазара, отпратих се към улица „Севр“. От халите ми бяха дали сума ти портокали и джобовете ми бяха пълни. Безпокойството ме караше да бързам. Пристигнах с отварянето на вратите. Как ли беше тя? Жива? Мъртва?

Щом ми показаха залата, в която я бяха настанили, аз се втурнах да тичам, но един болногледач ме спря и ми каза, че ако вдигам такъв шум, ще ме прати да си вървя. Тръгнах на пръсти. Диелет беше жива и вече по-добре! Никога няма да забравя израза на очите ѝ, когато ме видя:

— Знаех, че ще дойдеш — каза тя, — ако не си умрял от студа.

Накара ме да ѝ разкажа как бях живял след раздялата ни. Когато ѝ описах случката в кариерата, каза:

— Добре, добре, братко мой!

Никога не ме беше наричала брат.

— Целуни ме! — каза Диелет, показвайки ми бузата си.

А като научи какво беше направила за мен госпожа Берсо, очите ѝ се напълниха със сълзи и рече:

— Ах, добрата жена!

После на свой ред започна да отговаря на въпросите ми.

Била много болна, в безсъзнание, имала треска и бълнувала, но за нея се грижели добре. Имало една сестра, която била много мила с нея.

— Но все пак — каза ми съвсем тихо Диелет — бих искала да си изляза, защото ме е страх. Нощес едно момиченце умря, там, на крайното легло, и когато го поставиха в ковчег, аз припаднах.

Диелет се мамеше като се надяваше скоро да напусне болницата. Тя беше така силно засегната от болестта, че оздравяването ѝ продължи дълго време и остана повече от два месеца на легло.

Впрочем за нас това беше добро. През време на боледуването си тя спечели обичта на всички, които се грижеха за нея. Сестрата, лекарят, стажантите — всички бяха пленени от нейната миловидност. Те знаеха нашата история с всички подробности. Бяхме сметнали, че можем да я разкажем, и интересът, който тя възбуждаше, се отразяваше и върху мен. Когато отивах в неделя и четвъртък, посрещаха ме като приятел.

Най-после листът за изписването ѝ бе подписан. Връчвайки ѝ го, лекарят и сестрата ѝ съобщиха, че са се погрижили да не се връщаме пеш до Порт Дийо. Бяха намерили един водач на дойки, който бил съгласен да ни приеме в колата си и да ни заведе до Вир.

Във Вир той щял да ни плати места в пощенската кола до Порт Дийо. В залата, където лежеше Диелет, бяха направили подписка и бяха събрали двадесет и пет франка, което беше повече от достатъчно. С оглед на пътуването ни, което не се надявах да бъде така лесно, самият аз през тези два месеца бях спестявал от шест до осем су на ден, което правеше цели двадесет и два франка.

Каква разлика между нашето пристигане в Париж преди два месеца и заминаването ни сега! Добрата госпожа Берсо пожела сама да ни заведе до колата и ни снабди с всевъзможни провизии.

Колата за дойки не беше много удобно превозно средство: две дъсчени пейки по дължината и слама в средата — ето всичко. Но за нас то беше възхитително.

Беше в края на януари. Времето не беше кой знае колко студено. Пътуването мина много приятно. Ние не бяхме от изтънчените и прекарахме добре с дойките, които се връщаха по родните си места заедно с тумбестите си кърмачета. Когато те много плачеха или пък трябваше да ги преповиват, ние слизахме и извървявахме известно разстояние пеш.

Във Вир водачът ни настани в дилижанса, който ни свали на миля от Порт Дийо. Беше неделя. Точно седем месеца от заминаването ми.

Направихме неколкостотин крачки, без да си продумахме, защото и двамата се чувствахме смутени. Диелет първа наруши това

стеснително мълчание:

— Да вървим по-бавно — каза тя, — искам да ти кажа нещо.

Ледът беше счупен.

— Аз също искам да ти говоря. На, ето това писмо. Дай го на мама, щом влезеш у нас.

— Защо писмо? — каза тя кротко. — Защо не дойдеш и ти с мен? Защо не ме заведеш ти при майка си? Откъде знаеш дали ще ме приеме? Ако ме отпрати, какво ще стане с мен?

— Не говори така, ти не познаваш мама!

— Познавам я добре, но ти не знаеш ще ми прости ли тя, че не съм те задържала. Ще повярва ли, че дори след като съм те молила, пак си заминал? Как си се съгласил да ме доведеш дотук, а не си пожелал да влезеш, за да я прегърнеш. Това не е естествено!

— Точно това ѝ обяснявам в писмото си. Казвам ѝ, че ако продължавам пътя си, без да ѝ се обадя, то е, защото чувствам много добре, че ако я видя, няма да замина и ще трябва да се върна при чичо си. Има договор, а чичо ми не е от хората, които се отказват от правата си.

— Може би майка ти ще намери средство, за да не се върнеш при него.

— Ако мама се противопостави на чичо ми, тя ще трябва да плати за мен. А докато съм на парахода, той нищо не би могъл да направи нито срещу нея, нито срещу мен, когато се върна, защото един запасен моряк принадлежи на държавата, а държавата е по-силна от чичо ми. Мислил съм много за всичко това!

— Не знам, аз не разбирам всичките тия работи за държавата, но чувствам, че това, което вършиш сега, е лошо...

Съвестта ми не беше толкова непоколебима, за да слушам спокойно тези думи, които сам си бях повтарял много пъти.

— Лошо ли?

— Да, това е лошо! А ако майка ти те обвини, ако каже, че ти не я обичаш? Аз няма да мога да те защитя, защото и аз ще мисля като нея.

Крачех до Диелет, без да ѝ отговоря. Бях смутен и разколебан, почти готов да отстъпя, обаче се овладях.

— Бил ли съм лош с теб? — попитах аз.

— Не, никога!

— Вярваш ли, че мога да бъда такъв за другите?

Тя ме погледна.

— Отговори!

— Не!

— Мислиш ли, че не обичам мама? Вярваш ли, че искам да ѝ причиня страдание?

Тя се надяваше, че е победила, но видя, че се защитавам, и не отговори.

Тогава аз продължих:

— Е, добре, ако си ми малко признателна, ако вярваш, че не съм лош, не ми говори вече така. Ти може би ще ме убедиш да остана и това ще бъде лошо за всички ни.

Тя не прибави повече нито дума и продължихме да вървим един до друг в мълчание, и двамата развълнувани и смутени.

Избрал бях един път през степта, където бях почти сигурен, че няма да срещнем никого. Така стигнахме до рова, който служеше за граница на нашия двор. Камбаната бе известила края на неделната служба. Навярно майка ми се беше вече прибрала.

— Ето, там е! — казах на Диелет като ѝ показвах над стръковете жълтуга къщата, в която бях живял така щастлив и обичан.

Тя почувства вълнението ми по трепета на гласа ми.

— Ромен!

Но аз се престорих, че не разбирам колко настоятелна молба имаше в тази единствена дума.

— Ще слезеш — казах ѝ бързо, — влизайки, ще подадеш писмото на мама и ще ѝ кажеш: „Ето, това писмо е от сина ви!“. Ще видиш, че след като го прочете, тя няма да те отблъсне. След шест месеца аз ще се върна. Ще ви пиша от Хавър. Сбогом!

Исках да избягам, но тя се спусна към мен.

— Не ме задържай, остави ме, виждаш добре, че ме разплака!

Тя отпусна ръце.

— Не искаш ли поне да я целуна вместо теб?

Бях направил вече няколко крачки назад, приближих се отново и като обгърнах с ръка шията ѝ, я целунах. Усетих сълзите ѝ да се стичат по бузите ми.

Ако не побегнех, сигурно вече нямаше да тръгна. Отскубнах се и започнах да тичам, без да се обръщам назад.

На края на пътя обаче се спрях и пропъльзях назад, за да се скрия в жълтугите. Диелет прекоси двора и влезе.

Дълго време остана вътре. Аз не виждах и не чувах нищо. Тревогата ме задушаваше. Ако мама не беше вече там, ако беше... като майката на Диелет...

В мига, когато тази нещастна мисъл ми мина през ума, Диелет се появи на прага, а почти веднага след нея и мама.

Беше жива. Диелет стоеше до нея и се държаха за ръцете. И двете бяха със зачервени очи. Спуснах се надолу по рова. Три часа след това се качих под гюрука на дилижанса и за два дни, през Каен и Онфльор, пристигнах в Хавър. В джоба ми имаше още седем франка.

XIII

Винаги съм мислил, че щом се представя на борда на някой кораб, веднага ще ме приемат.

Едва стигнал на пристанището, тръгнах бавно по кейовете, за да направя избора си. В първия док видях четири или пет парахода, но това не беше работа за мен. Във втория имаше големи американски кораби. От тях разтоварваха бали памук, които натрупваха като планини върху кея. И това не беше за мен. Аз исках френски кораб.

Обикаляйки търговския док, просто се захласнах. Там имаше кораби от всички страни на света — големи и малки, цяла гора от мачти, украсени с различни знамена. Това ми се видя по-хубаво и от Париж.

Имаше кораби, излъчващи мирис на захар, който пълнеше устата ми със слюнка. Други ухаеха на пипер и канела. Навсякъде бързаха да товарят или разтоварват. Митничарите гледаха как се търкалят балите с кафе и слушаха с тъжен вид моряшките песни.

Между всичките кораби един веднага привлече вниманието ми. Беше малък, с три мачти, боядисан в бяло и с небесносин ръб. На главния му стожер бе окачена табела, на която се четеше:

„С товар на Пернамбуко и Байа, «Утринна звезда»,
под командата на капитан фригар, ще тръгне незабавно“.

Как да не направиш едно хубаво пътешествие на такъв бяло-син кораб? Пернамбуко и Байа — има ли в географията по-съблазнителни имена?

Качих се на борда. Екипажът и пристанищните работници бяха заети с товаренето. В широко отворения трюм спускаха тежки сандъци, които се люлееха на края на веригите. Отначало никой не ми обърна внимание, но тъй като аз упорито стоях на мястото си, без да посмея да се приближа много до господина, който записваше касите,

минаващи пред него, и който ми приличаше на капитан, той най-последно ме забеляза.

— Махни се оттам! — извика ми той.

— Господине, бих искал да ви говоря.

И му отпратих своята молба да бъде приет като юнга на борда на „Утринна звезда“.

Той дори не ми отговори и се задоволи да ми покаже с ръка моста, по който бях дошъл.

— Но, господине...

Той вдигна ръка и аз не настоях повече. Излязох много засрамен и да си кажа истината, много обезпокоен.

Дали пък няма да ме искат?

Не бях от тези, които се обезсърчават лесно. Отидох малко по-нататък. Несъмнено „Утринна звезда“ беше много хубав за мен. Този път избрах един чер и мръсен бриг, който товареше за Тампико и който се наричаше „Змиорка“. Отговориха ми просто, че нямат нужда от никого. На трети един кораб, вместо да се отнесе към капитана, обърнах се към някакъв моряк. Като изложих молбата си, той вдигна рамене и всичко, което можах да изкопча от него, беше, че съм малко смешно човече. Накрая капитанът на едно корабче, заминаващо за бреговете на Африка, чието лице съвсем не вдъхваше доверие, пожела да ме приеме. Но когато научи, че нямам баща, който да подпише моя договор, че не съм записан в морската служба, че нямам сак за дрехите си и че изобщо нямам дрехи, подкани ме да сляза колкото се може по-бързо, за да не опитам ритника на ботушите му.

Работата ставаше неприятна и започвах да се чувствам неудобно. Трябваше ли да се върна в Порт Дийо? Ако можех да мисля само за мама и за Диелет, тази необходимост би се превърнала в радост. Но чичо ми и задължението, което ме обвързваше с него... можех ли да забравя всичко това? И аз продължих да търся.

Обикаляйки доковете, бях стигнал до вълнолома. Морето започваше да приижда и вече някои малки рибарски лодки излизаха на открито. Наблюдавах влизането и излизането на корабите. От дълго време не бях присъствал на тази гледка и движението на прилива, прекрасният хоризонт, който погледът ми обгръщаше, идването и отиването на корабите от Каси, от Руан и от Онфльор, големите кораби за далечни плавания, които вдигаха котва, сбогуванията, размаханите

кърпички на пътниците, виковете на моряците и скърцането на макарите, цялата смесица от платна в пристанището — от брега до крайната извивка на морето — ме накараха да забравя грижите си.

Вече повече от два часа стоях, опрял лакти на парапета, когато усетих, че някой ме дръпна за косата. Обърнах се изненадан и се намерих срещу един от музикантите в трупата на Лаполад — Херман.

— В Хавър ли е Лаполад?

Задах този въпрос с такъв изплашен вид, че на Херман му бе потребно повече от минута, за да ми отговори — така се беше разсмял. Като дойде на себе си, той ми каза, че също напуснал Лаполад, за да отиде при един от братята си, който живеел в република Еквадор. Що се отнасяло до Лаполад, да не съм се страхувал. Той получил голямо наследство и продал менажерията си, или по-скоро останките от менажерията, защото петнадесет дни след нашето бягство Мутон, бедният Мутон, умрял от глад и мъка. След заминаването на Диелет той станал съвсем мрачен, страшен и упорито отказвал всякаква храна. Изглежда, бил гладен само за Лаполад, върху когото се нахвърлял с ярост винаги щом го видел. Но тъй като Лаполад не се решил да спаси живота на лъва си за сметка на своя, нещастният Мутон свършил, смазан от своята слабост, жертва на привързаността и верността си към Диелет. Херман ме попита дали най-после съм станал моряк и аз му разказах за трудностите, които ми се изпречваха. Той беше прекарал доста време в цирка и имаше находчив ум.

— Ако искаш — каза Херман, — ще ида да те пазаря като мой брат.

А дрехи? Това осуетяваше предложението му. Херман не беше по-богат от мен. Неговото пътуване предварително беше платено от брат му до Гиакил, а ние двамата не можехме да дадем толкова, дори ако съберяхме всичките негови и мои пари.

Трябваше да се откажем от тази мисъл. За да ме утеши, той ме заведе да вечерям с него, а след вечерята и на театър, за който един негов съотечественик музикант в оркестъра ни даде две места. Като първа пиеса играеха комедията със заглавие „Открита война“, в която донасяха на сцената едно от действащите лица в сандък.

— Ето твоята работа — каза Херман. — През почивката ще ти обясня какво ми хрумна.

Идеята му беше да купи един голям сандък, аз да се скрия вътре един час преди заминаването и той да го занесе на борда, добре затворен и завързан. Когато излезем в открито море, ще го отвори и капитанът при невъзможността да ме свали на суша, а още по-малко да ме хвърли в морето, ще бъде принуден да ме остави. Веднъж тръгнал, ще трябва сам да намеря начин да ме приемат на работа.

Това беше безумно, но в него имаше нещо авантюристично, което ме съблазни.

На другия ден ние посетихме всичките оказионни магазини на града и намерихме за десет франка един голям сандък, обкован с железни обръчи, който беше точно за моя ръст — сякаш ми беше правен по мярка. Херман го занесе у дома си, където беше подслонил и мен, и проби в него много дупки, за да мога да дишам. Аз се наместих вътре, той го затвори и останах така два часа. Чувствах се съвсем удобно. Можех да движа ръцете и краката си, да се обръщам на страна и на гръб, а когато искам — да сменя и положението си.

Корабът, с който щеше да пътува Херман, тръгваше на другия ден в два часа следобед. Употребих това време, за да разгледам кораба, който се казваше „Ориноко“, и да напиша дълго писмо на мама, за да ѝ съобщя, че най-после тръгнах по море, и за да ѝ поискам прошка, загдето действах против волята ѝ, като се надявах, че така ще бъде по-добре за всички ни. Към това писмо прибавих друго, за Диелет, в което ѝ разказвах всичко, което бях научил от Херман, и ѝ поръчах да бъде нежна към мама.

Два часа преди прилива, точно по пладне, Херман ме накара да вляза в сандъка и подавайки ми парче хляб, каза със смях:

— До утре. Ако огладнееш много, можеш да ядеш.

Трябваше да остана двадесет часа в тази кутия, защото разсъдихме, че ако се покажех много рано, в околността на Хавър, капитанът можеше да ме качи на някоя рибарска лодка или на някой кораб пилот, докато в открито море тази опасност беше много по-малка. Вече дълги дни южният вятър духаше доста силно. За двадесет часа ние трябваше да бъдем оттатък Шербург, насред Ламанша.

Отвътре бяхме заковали две кожени дръжки и аз се улових за тях, за да не бъда много силно подхвърлян при пренасянето. Херман заключи двете брави, уви многократно въжето около сандъка и ме качи на гръба си. Смееше се така силно, че аз се друсках като на кон.

Това веселие беше прекъснато изведнъж с пристигането ни на борда на „Ориноко“.

— Какво е това, което носите? — извика капитанът.

— Куфарът ми.

— Много е късно. Отделението за багаж е затворено.

Точно на това разчитахме и ние. Ако то беше отворено, щяха да ме свалят на дъното на кораба, да натрупат други сандъци върху моя и да остана там чак до Гиакил. Сега щяха да ме оставят на палубата или в кабината на Херман.

Но нещата не се уредиха така лесно. Дълго време капитанът отказваше да приеме сандъка и аз вече мислех, че ще ме върнат на сушата. Най-последно ме свалиха в долния етаж на кораба заедно с други сандъци, донесени в последния час.

— Ще ги наместим по пътя — каза един моряк.

По пътя, това нямаше значение. Надявах се, че не ще остана дълго в сандъка.

Скоро чух как въжетата падаха във водата. В същото време завъртяха макарите и над главата ми останаха отмерените стъпки на моряците, които извеждаха кораба вън от дока.

Чрез шумовете аз можех да следя маневрирането от сандъка, както ако гледах с очите си на палубата.

Когато чух шум от движение на коли и неясни гласове, разбрах, че сме вече в шлюза. За няколко минути корабът остана неподвижен, после усетих как бавно бе повлечен напред — това беше влекачът, дошъл да го поеме. По лекото клатушкане, което ме наклони назад, разбрах, че бяхме стигнали входа на пристанището. А щом клатенето стана по-чувствително, знаех, че се намираме между вълноломите. После макарите изскърцаха — това значеше, че вдигаха платната. Корабът се наклони на една страна, въжето за теглене падна във водата, кърмилото изпъшка, навлизахме в откритото море.

И тъй, свърши се! Моряшкият ми живот започваше! Този толкова желан миг, изкупен с цената на толкова мъки, който трябваше, както вярвах, да ми достави много голяма радост, ме остави тъжен и неспокоен. Вярно е, че положението, в което се намирах, не даваше основания за радост.

Може би, ако бях на палубата заедно с моряците, зает с маневрирането, виждащ пред себе си откритото море, а назад сушата и

пристанището, щях с радост да се хвърля към неизвестното. Но затворен между четирите дъски на сандъка, аз не можех да прогоня обхващащото ме чувство на ужас.

Три или четири почуквания върху сандъка ме отвлякоха от тъжните размисли. Но тъй като никой не ме повика, не посмях да отговоря от страх да не е някой моряк. Когато чуването се повтори така, щото да разбере, че това е Херман, аз също почуках с ножа си.

Тези почуквания усмириха безпокойството ми.

Най-после, не бях забравен, трябваше само да прекарам няколко часа в този сандък. Когато излезех от него, щях да се намирам в открито море и светът щеше да бъде мой.

Вятърът духаше силно. Корабът, който вървеше пряко вълните, се люлееше целият. Свикнал от малък да ходя на риболов и да се клатя в закотвените лодки, аз никога не бях страдал от морска болест. Мислех се недосегаем за това неразположение и бях много неприятно изненадан, когато скоро се почувствах зле.

Първоначално помислих, че прилошаването ми се дължи на трудността, която изпитвах при дишане, защото въпреки дупките, които предвидливо бяхме пробили в дъските, въздухът трудно проникваше в сандъка и излизаше още по-трудно, така че вътре беше станало много топло. Причината на прилошаването ми обаче скоро се изясни. Замайването и непреодолимото виене на свят, което изпитвах, когато корабът се клатеше надлъж, ми отнеха всяко съмнение.

Това живо ме обезпокои, защото бях виждал как хора, обхванати от това глупаво заболяване, реват като животни. Ако и аз стигнех дотам и някой моряк ме чуеше, минавайки покрай сандъка през време на такава криза?

Често бях слушал да казват, че най-доброто лекарство против морската болест било сънят. Тъй като това беше единственото средство на мое разположение, зарових глава между ръцете си и с всички сили се помъчих да заспя. Дълго време не успях — леглото ми никак не беше меко. Ако бях имал предвидливостта да снабдя затвора си с малко слама! Сърцето ми следваше движенията на кораба, като се повдигаше и пропадеше заедно с него. Но най-накрая дрямката ме обхвана.

Колко време съм спал, не знам, защото светлината не проникваше в моята кутия и аз бях потопен в пълна тъмнина, която не

ми позволяваше да разбере ден ли е или нощ. Само по мълчанието, което цареше на кораба, разбирах, че по-скоро трябва да е нощ. Чувах единствено равномерната стъпка на дежурните върху палубата и от време на време скърцането на кормилото. Клатенето се беше увеличило. Въжетата пращяха, корабните принадлежности свиреха и бучаха, големи вълни удряха тежко стените на кораба, а всичко това показваше, че вятърът се беше усилил.

Дали защото нощният хлад направи въздуха в сандъка по-годен за дишане, или понеже бях свикнал с клатенето, не чувствах вече морската болест и скоро заспах отново, люлян от тази тежка музика, която ме връщаше мислено в моята малка стаичка в бащината ми къща през нощите на големите бури.

Втория път се събудих от ужасен трясък. Чух скърцане, като че ли целият кораб се раздираше, после сгромолясване върху палубата, сякаш всички мачти изцяло рухнаха. Машинните въжета се късаха с шум, подобен на гърмеж, а мачтите пращяха.

— Стоп! — извика един глас на английски.

— Всички на палубата! — извика друг глас на френски.

Сред цялата бъркотия от викове и шум се разнесе пресипнало бучене, което веднага разпознах. Това беше съскането на парата. Вероятно бяхме засегнати от някой английски параход, който се бе блъснал в нас, и нашият кораб сега полягаше настрани, защото се търкулнах срещу една от стените на сандъка.

Преди да се съвзема от това слисване, бученето на парата престана, чу се ново пращане и на нашия борд се вдигна ужасна врява. Почти веднага корабът ни се изправи. Дали английският параход потъна, или пък се беше отдалечил?

Започнах да надавам отчаяни викове, за да повикам някой от екипажа, който да ме освободи. После се ослушах. Неясни гласове и бързи стъпки идваха и отиваха на всички страни върху палубата. Вълните със сила се разбиваха у кораба, а вятърът бучеше и се превръщаше в буря.

Питах се дали ще потънем? В тази кутия ли щеше да ме остави Херман? Не бих могъл да опиша какво ужасно чувство на мъка стегна сърцето ми. Кръвта ми се смръзна, ръцете ми се изпотиха, като че бяха потопени във вода. Инстинктивно поисках да се изправа и главата ми се удари в капака на сандъка. Застанах на колене, за да мога да бутам с

всички сили, но двете ключалки бяха здрави, а капакът, който беше слепен и сглобен с напречни дъски от дъб, дори не помръдна. Отново примрях от страх и ужас.

След няколко мига пак започнах да викам и да зова Херман, но на палубата се вдигна такъв голям шум, че не можех да чуя дори собствения си глас. Сечаха мачтите.

Защо Херман не идваше да ме избави? Какво правеше той?

В същото време, докато едни свличаха мачтите, а други работеха на помпите, аз чувах равномерното тиктакане на махалото.

Потъвахме. Започнах да блъскам отчаяно капака, но той не се разклати и аз паднах смазан от собственото си безсилие, полудял от яд и ужас.

— Херман! Херман!

Над главата ми, сиреч на палубата, се чуваха все същите гласове, но нищо не долавях от страната, където бях затворен. Гласът ми се губеше в сандъка. Дори да се чуваше някакъв звук навън, той биваше заглушен и отнесен от мощното бучене на бурята.

Дали Херман не беше паднал в морето? Дали не го беше отвякла някоя вълна? Или някоя мачта го беше премазала? Може би, обзет изцяло от мисълта за собственото си спасение, той не мислеше за моето? Това значеше да умра, удавен в тази кутия, където дори помощ не можех да очаквам.

Да чакаш смело смъртта и да я гледаш в лицето не е нещо невъзможно дори за дете. Когато човек е свободен, поне би могъл да се защитава, а борбата ще го крепи. Но затворен между четири дъски, както бях аз, едва може да се повдигне и да диша! Това ми изглеждаше едновременно жалко и чудовищно!

С гняв се хвърлих срещу стените на моя затвор, но те бяха здрави и дори не се огънаха. Поисках да извикам отново, но от засъхналото ми гърло не излезе дори звук. Не знам как един мъж би понесъл подобно положение. Аз бях само дете и припаднах.

Когато дойдох на себе си, след колко време не знам, имах странно усещане. Стори ми се, че съм мъртъв, на дъното на водата, клатен от вълните. Но шумовете на палубата ми припомниха действителността. Още помпаха и аз чувах от време на време странното клокочене на водата. Вятърът виеше в кораба, а вълните го връхлитаха с глухи удари, които го разтърсваха. Той се клатеше така

ужасно, че аз се блъсках ту в дясната, ту в лявата страна на моя сандък. Отново започнах да викам, като спирах от време на време, за да се ослушвам. Но чувах само оглушителния шум на бурята.

Чувствах, че се задушавам, и разхлабих дрехите си. Когато свалях жилетката си, едната ми ръка се натъкна на ножа. Бях го забравил. Беше здрав селски нож с рогова дръжка, със силно и наточено острие.

След като никой не ми идеше на помощ, трябваше да си помогна сам.

Отворих го и се нахвърлих върху една от ключалките на сандъка, не за да я изкъртя, защото така само бих счупил ножа, а за да изрежа дървото около нея. Това дърво беше буково, изсушено от двадесет или тридесетгодишна служба, и твърдо като желязо, така че острието с мъка го дълбаеше.

Вложих толкова жар в тази работа, че целият потънах в пот. Ножът се плъзгаше в пръстите ми и често бивах принуден да бърша ръцете си.

Никак не напредвах, защото люлеенето ме караше непрекъснато да го изпускам. Веднага щом натиснех по-силно, бивах отхвърлян към противоположната стена.

Най-после ключалката се разклати и аз реших, че с едно разтърсване ще мога да я откъртя съвсем. Тогавя се хвърлих върху втората. Острието така се беше сторецило, че разхлаждайки върха му с устата си, изгорих езика си.

Вече не помпах, но движението по палубата не беше престанало, а стъпките бяха по-бързи. Явно беше, че се работи усилено. Но за какво? Вече не можех да отгатна.

Чуваше се глухо търкаляне, като че ли влачеха нещо много тежко, нещо като голям сандък или лодка. Защо? Какво значеше всичко това? Нямах време нито да мисля, нито да слушам, заработих отново.

Ножът ми вече почти не режеше и аз още по-мъчно дълбаех дървото около втората ключалка. Употребих всичките си сили и устрем, но от време на време ръката ми се вдървяваше, кръстът ме болеше от притесненото положение, в което стоях, и бях принуден за малко да спра.

Тогавя чух бученето на урагана, ударите на вълните, стенанието на кораба, който скърцаше.

Навярно работата ми бе продължила повече от половин час. Но колко дълъг е бил той за мен, вие дори не можете да си представите. Най-последно и втората ключалка бе разклатена както първата.

Застанах на колене и като се опрях на ръцете си, напънах капака с гърба си и с всичките си сили се опитах да го отворя. Двете ключалки се откъртиха, но капакът ни най-малко не се отвори.

Забравил бях, че от всички страни той беше здраво свързан с едно въже.

Сега трябваше да отрежа въжето. Отначало помислих, че това ще стане лесно, ала се мамех, защото макар малко да се повдигаше, той не излизаше от дълбея и аз трябваше да преодоля и него, за да стигна въжето. Чакаше ме нова работа.

Не се отчаях и започнах веднага. За щастие сега режех по жилката на дървото. Най-последно стигнах до въжетата, отрязах ги и бях свободен.

Бутнах чевръсто капака, той се повдигна малко и падна обратно. Бутнах по-силно, но той не се отвори повече. Какво можеше още да го държи?

Изпитах такава жестока мъка, че се строполих като смазан на дъното на сандъка.

Но аз бях направил вече много и не можех да се откажа от борбата. Капакът се отваряше достатъчно, за да ми позволи да мушна ръката си. От тази височина нататък обаче нищо вече не можеше да го помръдне. Проврях ръката си през отвора и опипах наоколо, защото беше тъмно и виждах само някакво слабо, почти неосезаемо блещукане.

Така, опипвайки околността, разбрах с какво препятствие имах работа. Това беше голям, огромен сандък! Поставен върху друг, той покриваше наполовина моя и без да се опира изцяло отгоре му, не позволяваше на капака да се движи. Опитах се да го бутна, но той беше толкова тежък, че дори не се поклати. Впрочем в положението, в което се намирах, аз няхах никаква сила. Ръката ми, така да се каже, не можеше да се протегне. Да се мъча да го повдигна или само да го преместя, беше лудост.

Бях си дал толкова труд, за да стигна само дотук. Нима не можеше да се направи още нещо? Треперех от мъка и нетърпение. Струваше ми се, че кръвта кипи в главата ми като в пещ.

Може би сандъкът бе задушавал гласа ми и сега, когато можех да го отворя наполовина, щяха да ме чуят?

Нададох отчаяни викове. После се послушах. На палубата имаше голям тропот, после ми се стори, че нещо падна във водата. Щом ги чувах аз, трябваше да ме чуят и те. Започнах отново да викам. После пак се послушах, но вече нямаше нито търкаляне, нито шум от стъпки — нищо, освен бученето на вятъра. И странно, стори ми се, че виковете идеха сега откъм морето, срещу стената, на която бе опрян моят сандък.

Положително не ме чуваха. Реших да махна пантите на капака. Ако успееш, нямаше да има нужда да отварям, а само да хлъзна капака и щях да бъда свободен.

Започнах да работя с още по-голяма бързина. Това мълчание ме ужасяваше безкрайно. Дали морето не беше отнесло екипажа? Това беше възможно, защото силата на люлеенето и виенето на вятъра ми показваха, че бурята бушуваше с пълна сила.

Пантите бяха по-слаби от ключалките и нямаше нужда да изрязвам дървото. Ако бях почнал от тях, те бяха само заковани. С върха на ножа си успях да откача едната и след като направих това, разклащайки силно капака, изкъртих пироните на другата.

Бутнах капака и той свободно се хлъзна. Изскочих въвн от ужасния си затвор. Каква радост почувствах от това, че можех свободно да се движа! Да умреш в ковчег, значеше да умреш десет пъти!

Този относителен успех почти ми беше възвърнал надеждата. Но, уви, не бяха свършили моите изпитания! Воден от струйка светлина, аз се отправих пипнешком към стълбата. Капакът беше спуснат, но за щастие не и залостен. Бутнах го и се намерих на палубата. Едва започваше да се разсъмва, но очите ми бяха свикнали на тъмнина в сандъка. Обгърнах с поглед палубата: никой. Корабът беше напуснат от екипажа. Скочих на юта и гледайки в далечината, забелязах под бледите лъчи на утрото една черна точка в морето. Това беше голямата лодка.

Извиках колкото можех по-силно, но тя беше твърде далеч, а бурята твърде силна, за да може да бъде чул моят слаб глас.

Бях сам на този изоставен, разглобен и потъващ сред морето кораб. И все пак мъката ми в този нещастен сандък беше такава, че тук

се почувствах по-малко ужасен.

Разглеждайки наоколо си, видях, че „Ориноко“ беше ударен отстрани, в средата на кормилото, и по някакво чудо не се бе разцепил на две. Английският параход ни беше блъснал косо. При този удар той беше скъсал въжетата на голямата и на кормилната мачта и тъй като нямаше вече какво да ги крепи под вятъра, който надуваше платната, те се бяха счутили като кибритени клечки. Непокътната оставаше само половината на предния стожер и предната хоризонтална мачта. От платната стоеше едничко триъгълното, а горното четвъртито платно се беше накъсало на парцали.

Денят настъпваше. Откъм изток очертанятията на облаците осветяваха бледи, бегли,менящи се като светкавица светлини, които бързо се губеха в черното небе. Докъдето стигаше погледът, морето беше бяло от пяна и под тази бледа светлина имаше страшен вид. Вятърът, който се превръщаше в буря, сплескваше вълните.

Ако екипажът беше напуснал кораба, това значеше, че той се намира в опасност. Не бяха необходими дълги размисли, за да се разбере това.

Оставен на прищявката на вятъра и на вълните, без кормило и без платна, той се люлееше ужасно и водната стихия го блъскаше така, сякаш всеки миг щеше да го потопи. За да стоя прав на палубата, аз трябваше да се държа някъде и вече толкова се намокрих, като че бях падал във вода.

Поисках да разбера какви бяха точно повредите от сблъскването. Покатерих се и видях, че цялата страна на кораба беше разкъсана. Дали тази цепнатина слизаше и под линията на потопяването, ми беше невъзможно да разбера. Питам се колко вода има на дъното, но не можах да узная повече, защото не можех да си послужа с помпите. Те бяха много тежки за мен.

Колко ли време още „Ориноко“ можеше да устои на вятъра в това състояние? Тук беше главният въпрос.

Че щеше да потъне, в това според мен нямаше никакво съмнение. Но може би нямаше да потъне веднага. Някой кораб все щеше да го забележи и да ме спаси. Не губех всяка надежда. И като си спомних, че с борба можах да изляза от моята ужасна кутия, реших да се боря още и да не се предавам.

Имах достатъчни познания по мореплаване, за да знам, че ако корабът останеше така, без направление, не след дълго щеше да се разпадне или пък да потъне при някоя дълга вълна. Трябваше да застана на кормилото и без да се грижа за посоката, да се опитам с помощта на триъгълното платно да го държа срещу вълните.

Досега бях управлявал само малки лодки. Едва докоснал кормилото на този голям кораб, една силна вълна така неудържимо го завъртя, че аз го изпуснах и се намерих паднал на четири-пет крачки от него.

За щастие, на борда бяха взети всички мерки, за да се устои на бурята. Дръжката на кормилото беше снабдена с въжета, прекарани през макари, което позволяваше да се управлява, без да се излагаш на опасност. Тъй като нямаше да следвам определена посока, понеже не знаех къде съм, нагласих дръжката така, че просто да има попътен вятър.

Много се надявах да срещна някой кораб и се постарях да се настаня колкото се може по-добре на юта, така, че да виждам в далечината и да обгръщам с поглед всичките точки на хоризонта.

Стори ми се, че силата на вятъра започваше да намалява. Беше се съмнало и небето изглеждаше по-малко облачно. Тук-там имаше празнини, в които просветваше бледа синева. И макар че морето беше все така бурно, надеждата ми се върна. Така близо до брега не можеше да не се появи кораб.

Най-малко три часа стоях с очи, впити в хоризонта, без да съзра каквото и да било. Вятърът отслабваше чувствително. Морето се успокояваше. Вълните не се удряха вече в безредие, а на промеждутъци, което даваше на кораба време да се издига и снишава.

Изведнъж ми се стори, че забелязвам някаква бяла точка, която пълзеше в морето върху черния фон на един голям облак. Точката наедря — беше кораб, който още се уголеми. Плуваше с попътен вятър, ще рече в посоката на „Ориноко“.

Спуснах се към кормилото, за да се помъча да му пресека пътя, но той беше разпънал всичките си големи платна, а аз имах само едно малко, което не предлагаше почти никаква плоскост на вятъра.

Гледах как за половин час той нарасна дотам, че можах да преброя платната му, после ми се стори, че започна да намалява.

Изтичах към кабината и яростно започнах да звъня, после, скачайки върху преградата, се вгледах. Корабът се смали още повече и продължи пътя си! Явно беше, че нито ме видяха, нито чуха...

Разочарованието беше жестоко: цял час го гледах с очи. Той намаляваше, намаляваше, стана само точка и изчезна. Намерих се отново сам в безкрая.

Не беше достатъчно само да мине някой кораб, нужно беше той самият да забележи „Ориноко“. Не трябваше да чакам неговата помощ — трябваше да я улесня, да я подготвя, да я приближа до себе си.

Взех от сандъка със сигналите най-голямото знаме, което можех да намеря. После, тъй като въжетата бяха скъсани, покатерих се да го закача високо върху горната част на мачтата. Поради люлеенето изкачването бе много трудно, но за щастие аз бях свикнал на този занаят и слязох благополучно, изпълнен с надежда от това широко знаме, което се вееше на вятъра. То щеше да каже на тези, които го видят, че един кораб се намира в беда.

Най-големият ми страх сега, когато морето започна да се успокоява, беше цепнатината. Нищо не показваше тя да се е увеличила. Корабът нямаше вид на потъващ. Но за да не пренебрегна нищо, в случай че „Ориноко“ потънеше под мене, аз събрах дъските и сандъците, които можах да намеря, и свързвайки ги здраво, направих нещо като сал.

Наближаваше пладне, а не бях ял от предния ден. Гладът започваше да ме измъчва. Кантината на кораба беше изнесена в морето, когато бяха строшени мачтите. Реших да сляза и да потърся собствената си храна.

Но това решение бе взето едва след дълги колебания. Ако корабът потънеше, докато аз бях на долния етаж? Гладът надви страха.

Слязох. Не бях направил и две крачки, когато чух ръмжене. Отдръпнах се уплашен. С внезапно и силно движение животното, което беше изръмжало, също се отдалечи. Беше кучето на капитана, което бяха забравили. И то излизаше от сандъка си, но по свой начин. Стигна по-бързо от мен на палубата. Там се обърна и ме гледа дълго и недружелюбно. Ала изследването несъмнено го успокои, защото скоро се приближи и ми протегна муцуната си. Веднага станахме добри приятели и то тръгна подире ми. Кучето също беше гладно.

Намерих всичко, което можех да пожелаю: хляб, студено месо, вино. Грабнах това, което ми попадна под ръката, и бързо се изкачих обратно.

Бях на две крачки от смъртта, обаче се храних с апетит. Кучето тичаше подир зальците, които му хвърлях. Бяхме вече свързани и не се чувствах сам. Когато се нахранихме, то легна в краката ми и остана до мен. Гледаше ме с такива добри очи, че го целунах.

Минавайки през кабината на капитана, бях видял върху една маса няколко пистолета. Отидох да ги потърся — ако видех кораб, щяха да ми послужат, за да привлека вниманието му.

Денят изтече, без да се появи платно. Морето беше вече само леко развълнувано и вятърът почти не се чувстваше. „Ориноко“ се държеше добре и цепнатината трябва да се беше запушила. Затова посрещнах без много страх настъпването на нощта. Струваше ми се, че не бяхме много далеч от брега, и се надявах да забележа в тъмнината някой фар. Тогава оставаше само да насоча към него кораба и щях да бъда спасен.

Настана нощ. Надеждата ми не се осъществи. Постепенно високо на небето се запалиха звездите, фар не забележах. Заедно с пистолетите бях взел от кабината на капитана куп дрехи. От тях си направих топла постеля, настанах се отгоре ѝ и реших да не затварям очи цялата нощ, за да наблюдавам хоризонта.

Останах дълго време така, с поглед, загубен в тъмнината, която напразно се мъчех да пробия. Легнал до мен, Тюрк заспа. Вятърът утихна, корабът се поклащаше равномерно, но в това нямаше нищо обезпокоително. Към десет или единадесет часа луната изгря и откри наоколо ми спокойно море, което се плискаше леко, отразявайки светлината като огледало. Несъзнателно спокойствието ме обгърна. Хъркането на кучето ме унесе и въпреки усилията ми да стоя буден, заспах.

Но това спокойствие не беше край на лошото време. На разсъмване ме събуди хладината на вятъра. Облаците се спуснаха, а морето започваше да се бунтува.

Вятърът бързо се усили. Отидох да видя компаса. Показваше, че е от северозапад. Нагласих кормилото на попътен вятър, защото като не знаех къде съм, струваше ми се, че това е добра посока, за да стигна брега на Нормандия или Бретан.

За по-малко от един час морето стана така бурно, както беше предния ден, и започна да залива борда на „Ориноко“, който мъчно се повдигаше срещу вълните, или по-скоро съвсем не се повдигаше, така че те метяха палубата от единия край до другия.

Под силния вятър, вече видимо разклатена, предната мачта скърцаше със странни звуци. Мачтовите и корабните въжета бяха разхлабени и при всяка нова вълна се плаших, че ще ги видя да падат... Тогава щеше да бъде страшно и „Ориноко“ щеше да потъне.

Не изпусках мачтата от очи, когато ми се стори, че забелязах пред себе си някаква тъмна ивица, която продължаваше надалеч. Спуснах се към въжето въпреки опасността. Беше суша!!!

Изтичах на кормилото и поставих ръчката право на тази линия. Нозете ми трепереха, а от голямата радост очите ми се изпълниха със сълзи. Спасен! Бях ли спасен?

Твърде скоро линията се очерта съвсем ясно. Щеше ли да стигне „Ориноко“ до нея? Щеше ли да издържи мачтата?

Прекарах цял час в мъчително безпокойство, защото силата на вятъра непрекъснато нарастваше и мачтата се тресеше със скърцания, които свиваха сърцето ми. Сгушен до мен, Тюрк не ме изпускаше из очи. Като че ли търсеше да прочете нещо в погледа ми. Брегът, към който отиваше корабът, беше нисък. На известно разстояние от морето той се издигаше в мек наклон и ставаше хълмист. Не виждах нито селища, нито пристанище.

Надеждата ми, вие го разбирате добре, съвсем не беше да вляза с „Ориноко“ в някое пристанище, дори ако пред мен се намереше такова. Това беше задача свръх моите сили и дори мисля, че би била свръхсилите на истински моряци с кораб в подобно състояние. Аз исках само да заседна и да се спася с плуване.

Но щеше ли да ми се удаде да стигна брега? Дали той не беше защитен от подводни скали, които не допускат приближаването на кораб?

В това ужасно съмнение разглобих сала, който бях стъкмил вечерта, на съставните му части и ги поставих около мен, така че да намеря поне една под ръка, ако корабът потънеше. После се съблякох, като оставих панталоните си, и зачаках.

Брегът се виждаше ясно с всичките му подробности и аз много добре съзирах как в него вълните са разбиват и образуват дълга

пенеста верига. Имаше отлив.

Още четвърт час, още десет минути, още пет и съдбата ми щеше да се реши. О, майко! О, Диелет!

В мига, когато се почувствах развълнуван от тази мисъл, корабът се повдигна неудържимо, чух силно пращане, ръчката се изтръгна от кормилото, камбаната иззвънтя няколко пъти, мачтата залитна, падна напред, а аз бях захвърлен по корем върху палубата. „Ориноко“ беше заседнал.

Надигнах се, но втори тласък ме повали отново. Целият кораб скърцаше. С ужасен удар той рязко се спря и легна настрани.

Поисках да се повдигна и да се уловя за нещо, но не успях, защото една вълна се разби в бедния кораб, който беше препречил пътя ѝ, и аз се почувствах повален във водовъртеж.

Когато успях да се измъкна от него, бях вече на петнадесет или двадесет метра от „Ориноко“. На няколко крачки зад мен плуваше кучето и отчаяно ме гледаше. Извиках, за да го насърча.

До брега нямаше повече от двеста метра. При обикновено време това разстояние не би ме затруднило, но при планините вода, които се изливаха върху брега, беше страшно.

Без да губя смелост, аз плувах леко, стремейки се преди всичко да оставам над вълните. Но в този въртоп от пяна това беше почти невъзможно и аз едва успявах да си поема дъх между две вълни.

На плажа нямаше никой и съвсем очевидно не можех да се надявам на помощ. За щастие вятърът и морето ме тласкаха към брега. При оттеглянето на една вълна усетих, под краката си дъно. Мигът беше решителен. Вълната, която последва, ме тласна към брега така, както би направила с куп водорасли. Опитах се да забия пръстите си в пясъка, но буйното ѝ оттегляне ме повлече със себе си. Втората вълна ме изхвърли повторно на пясъка и оттеглянето ѝ отново ме повлече, без да успея да се вкопча.

Разбрах, че ако тази борба продължи, скоро щях да се удавя. Отново се отдалечих от брега. Можех да се спася само по един начин, за който някога ми бе разказвал баща ми. В покоя между две вълни хванах ножа си и го отворих. Тогавя заплувах към сушата и когато вълната ме изхвърли на плажа, забих ножа си в пясъка. Отдръпването на вълната ме повлече със себе си, но аз имах опорна точка и можех да се противопоставя. Когато тя се оттегли, станах и изтичах напред.

Следващата заля само нозете ми. Направих още няколко крачки и паднах на пясъка.

Бях спасен, но силите ми бяха така изчерпани, че загубих съзнание.

Моят приятел Тюрк ме накара да дойда на себе си, ближейки лицето ми. Очите му блестяха и имаше вид, като че ли ми казваше: „Бъди доволен, отървахме се“. Седнах и забелязах митничаря и селяните, които идеха по брега.

XIV

„Ориноко“ бе изхвърлен на изток от нос Леви и на четири или пет мили от Шербург.

Селяните, които бяха дошли да ми помогнат, ме заведоха във Ферманвил, най-близкото село, и ме настаниха при свещеника.

Бях така жестоко разтърсен от вълненията и умората, че спях непробудно повече от двадесет часа. Мисля, че Тюрк и аз бихме спали и сто години, както спящата красавица, ако комисарят от мореплаването и агентите от осигурителното дружество не бяха дошли да ни обезпокоят. Трябваше да се явя пред тях и да им разкажа всичко, което се беше случило след заминаването от Хавър до деня, в който „Ориноко“ беше заседнал. Наложих се също да разкажа как и защо съм бил в сандъка. Реших се не без известен страх. Трябваше да призная истината, колкото и невероятна да беше тя, и каквито и последици да имаше.

Последва това, че се наложи да отида в Хавър, при собственика на „Ориноко“. Три дни по-късно ме качиха на кораба „Колибри“ в Шербург и същата вечер пристигнах в Хавър.

Там моята история беше вече известна, вестниците я бяха описали, а аз бях нещо като герой или поне предмет на любопитство. Когато се появих горе на стълбата на „Колибри“, на кея имаше тъмна хора, които сочеха с пръст Тюрк и мен, викайки: „Ето ги, ето ги!“.

В Хавър научих, че екипажът на „Ориноко“ не бе загинал — бил прибран в открито море от английския кораб „Саухтямптън“, който го върнал в отечеството. Колкото до бедния Херман, той бил изхвърлен в морето при сблъскването и било поради това, че не знаел да плува, било защото бил вече убит или ранен от парчетата на мачтите, които го били повлекли, той не се показал отново. Това обясняваше защо не беше дошъл да ме освободи.

Изглежда, че моят разказ беше твърде тежко показание срещу капитана. Застрахователите казаха, че ако той не бил напуснал кораба, можел да го спаси. Щом едно дете съумяло да го доведе до брега,

екипажът с положителност щял да го вкара в пристанището. Въпросът се разискваше. В Хавър говореха само за това и ме разпитваха от всички страни.

По същото време в театъра се играеше „Корабокрушението на Медузата“ и на директора му беше хрумнало да ме направи участник в пиесата, давайки първото представление в моя полза. Връщаха хора от вратата. Бяха ми поверили, разбира се, нямата роля на юнгата. Когато се появих на сцената заедно с Тюрк, публиката така ни аплодира, че артистите бяха принудени да спрат. Всичките лорнети бяха насочени към мен и аз глупаво започвах да вярвам, че наистина съм важна личност. Може и Тюрк да си е мислил същото.

Като извадиха от прихода разносните по представлението (а директорът едва ли се беше ограничавал, пресмятайки ги), то ми донесе двеста франка. Пиесата се игра още осем пъти и всеки път ми носеше по пет франка. Така събрах общата сума от двеста и четиридесет франка, ще рече цяло състояние.

Реших да употребя голяма част от тях, за да си купя екип, защото страстта ми към морето и ужасът от чичо ми бяха издържали на всичко. Изоставен на „Ориноко“, люлян от бурята, изхвърлен на брега, ще рече почти обречен на смърт, неведнъж изпадах, признавам си, в тъжни размисли и съдбата на онези, които си живееха спокойно под собствения покрив, ми изглеждаше тогава по-завидна от тази на моряка. Но стъпил отново на краката си, страховете ми се изпариха така, както водата, намокрила дрехите ми, се изпаряваше с първия слънчев лъч. И когато пристигнах в Хавър, отново мислех само за това как да намеря кораб, на който да ме вземат като юнга.

Наемодателят на „Ориноко“ беше уредил да ме приемат на един друг от неговите кораби — „Амазонка“ — и тези пари тъкмо ми стигаха да си купя необходимите за пътуването неща.

Вие си спомняте навярно, че при срещата ми с нещастния Херман той ме заведе да спя у него. Това „у него“ беше малка тъмна стаичка в дъното на един двор при кея на Казармите. Върнах се отново там. Хазайката се съгласи да ми я даде под наем като ме предупреди, че няма да може да ми готви, защото била болна. Но това не ме тревожеше, защото въпросът за храната беше за мен второстепенен и дори не съществуваше, когато бях обезпечен с парче хляб.

Хазайката беше прекрасна жена. Макар че едва се движеше, тя ми правеше всякакъв вид услуги и добрини, които ми напомняха за родната къща. Вдовица, още млада, тя имаше син, с две години по-голям от мен, който беше по море. Бил заминал преди осем месеца за Индия и връщането на кораба му „Нистрия“ се очакваше всеки ден.

Между нея и майка ми нямаше само далечното сходство на положението им: и тя като мама ненавиждаше морето. Мъжът ѝ умрял от жълта треска далеч от нея, в Сан Доминго, и тя ужасно се измъчваше от това, че синът ѝ беше пожелал да тръгне по море. Единствена утеха ѝ беше надеждата, че това първо пътуване, което се оказало много мъчително на отиване, щеше да го отвърне от занаята и че той щеше да се завърне, решен да остане на сушата.

С какво нетърпение го очакваше тя! Всеки път, когато се връщах от вълнолома, където прекарвах почти целия ден, тя искаше да знае какво е времето, какъв е вятърът, дали са пристигнали много кораби.

Пътуването до Индия е много дълго, несигурно, пълно с изненади и „Нистрия“ можеше да пристигне днес, утре, след петнадесет дни, след месец, както и всеки друг ден.

Бях живял у тях малко повече от седмица, когато болестта ѝ обезпокоително се влоши. Съседките, които идваха да я навещават и да се погрижат за нея, ми казаха, че се намирала в опасност и че лекарят не поемал повече отговорност. Действително тя отслабваше все повече и повече, беше много бледа, почти без глас и когато влизах в стаята ѝ, за да ѝ кажа какво е морето, и я погледнех в леглото, изпитвах нещо като чувство на страх.

След бурята, която преживяхме и която погуби „Ориноко“, времето се беше оправило. Морето беше тихо, както през най-хубавите дни на лятото. Цареше пълно затишие, необичайно за това годишно време.

Безветрието я отчайваше и всеки път, когато, влизайки, повтарях това, което ѝ бях съобщил предния ден:

— Няма вятър — или — слаб ветрец от изток.

Тя поклащаше лекичко глава и казваше:

— Господ ми се сърди. Ще умра, без да го прегърна.

Тогава съседките или приятелките, които бяха там, ѝ се скарваха, че мисли за смъртта, и се опитваха да я успокоят с всевъзможните

лъжи, които се измислят за опасно болните. Но те не я убеждаваха и тя непрекъснато повтаряше:

— Няма съмнение, не ще го видя вече!

Очите ѝ се изпълваха със сълзи, от което се доплакваше и на другите. Аз не си давах добре сметка за състоянието ѝ, но от това, което чувах да се говори, разбрах, че то беше безнадеждно, и не смеех да вляза, преди предварително да съм попитал как е тя.

Една сутрин, беше вторник, бях ходил да видя пристигането на корабите и се връщах да закуся. Стигайки преди съседката, от която обикновено се осведомявах за нея, тя ми направи знак да вляза.

— Лекарят дойде.

— Е, и?

— Каза, че няма да изкара деня.

Не смеех да се кача по стълбите, но най-после се реших и си свалих обувките, за да не вдигам шум. Но когато минавах пред вратата ѝ, тя позна стъпките ми.

— Ромен! — извика ме слаб глас.

Влязох. Една от сестрите ѝ, която не я напускаше, беше до нея. Тя ми посочи къде да седна, но болната ме повика до леглото си, погледна ме безмълвно и аз я разбрах.

— Все същото време.

— Няма ли вятър?

— Не!

— Кои кораби?

— Риболовни лодки, корабите от Сена и параходът от Лисабон.

Едва бях изрекъл тези думи, когато вратата живо се отвори и влезе мъжът на сестра ѝ, който работеше на пристанището. Изглеждаше развълнуван.

— Параходът от Лисабон пристигна — каза той.

— Да, Ромен току-що ни съобщи.

Тя каза това небрежно, но същевременно очите ѝ срещнаха очите на зет ѝ и видя, че в тях имаше нещо необичайно.

— Божичко! — извика болната.

— Е, да, има новина. Срещнали кораба „Нистрия“ при остров Сен. На борда всичко било добре.

Тя лежеше простряна на леглото си, така бледа и слаба, че човек можеше да я помисли почти умряла. После се повдигна на ръката си.

— Боже мой! Боже мой! — каза тя и очите ѝ се оживиха. Кръв обagri лицето ѝ.

Пожела да ѝ бъде обяснено колко време беше необходимо на кораба „Нистрия“ да дойде от остров Сен до Хавър. Това беше доста трудно: два дни при благоприятен вятър; шест до осем дни, ако вятърът не бъде благоприятен. Но параходът от Лисабон беше взел разстоянието за тридесет часа, следователно „Нистрия“ можеше да пристигне и утре.

Изпрати да потърсят лекаря.

— Трябва да живея дотогава — каза тя, — бог не ще позволи да умра, преди да съм го прегърнала.

Силите ѝ се бяха възвърнали, а с тях разсъдъкът и енергията. Като я видя, лекарят не искаше да повярва на чудото.

Къщата ѝ беше дом на бедни хора. Помещението, в което лежеше, служеше едновременно за кухня и за стая. Не беше чудно, че след петнадесетдневно боледуване то беше в безредие, затрупано от хиляди предмети, съдове, чаши с варени билки и стъкленици, потънали в прах. Откровено казано, нямаше кой да се грижи за болната — само няколко приятелки, съседки и сестра ѝ, но те идваха за няколко часа и бързаха да се върнат у дома си, където ги чакаше работата им или децата.

Сега тя ни помоли да почистим малко и да подредим. Пожела също така да отворим прозореца и тъй като сестра ѝ отказваше от страх да не се влоши положението ѝ, тя настоя:

— За мен това няма значение, а не искам да дъха на болест, когато той пристигне.

Кога щеше да пристигне той? Времето не се променяше — все още цареше това пълно затишие, без ни най-малък ветрец, който да подкара „Нистрия“.

В търговските пристанища винаги се съобщава кои кораби са се появили в околностите. За Хавър сигналите се даваха от нос Ев, в града ги повтаряха и веднага ги обявяваха. Тя ме попита дали не бих отишъл да прочета съобщенията. Разбира се, дори на ум не ми мина да откажа и час по час аз отивах до улица „Орлеан“, където се намираше тогава бюро на осигурителното дружество, получаващо сигналите. Но никакъв кораб не се появи при това мъртво затишие, защото всички бяха задържани на входа на Ламанша.

Хазайката ми не се обезсърчи и когато настъпи вечерта, накара ни да преместим леглото ѝ до прозореца. На покрива на отсрещната къща имаше голям ветропоказател. Каза ни, че искала постоянно да бъде пред очите ѝ, защото предчувствала, че вятърът ще се промени. При друг случай това би ни разсмяло, защото на синьото небе, осветено от пълнолунието, ветропоказателят се открояваше чер и неподвижен, като споен с оста.

Сестра ѝ, която беше останала да бди над нея, ме изпрати да си легна. През нощта се събудих от шум, какъвто още не бях чувал, откакто живеех в малката стаичка. Беше нещо като скърцане. Станах; стенойки, ветропоказателят се въртеше около желязната ос. Беше вятърът.

Излязох на улицата и отидох до вълнолома. Морето започваше да шуми. Свеж вятър подухваше от север; един митничар, с когото заприказвах, ми каза, че ще се усили още и вероятно ще се обърне на запад.

Върнах се вкъщи да занеса добрата новина, защото вятър от запад значеше, че „Нистрия“ ще бъде в Хавър през деня или надвечер с прилива.

— Виждаш ли, че бях права — ми каза тя. — Уверена бях, че вятърът ще се промени. Ах, добър е господ!

Сестра ѝ ми каза, че през нощта не спала. Стояла неподвижно, с очи, устремени във ветропоказателя, произнасяйки само едни и същи думи.

— В колко часа е приливът?

Пожела да пийне малко вода. Лекарят беше казал, че може да ѝ се дава всичко, каквото пожелае. Едва пое една глътка, дишайки трудно и шумно — толкова беше слаба.

— Това ще ме крепи дотогава — каза тя.

После обърна поглед към ветропоказателя и повече не продума. Само от време на време прошепваше:

— Бедният Жан, бедният Жан!

Жан беше синът ѝ. Когато небето започна да просветва, тя ме извика до леглото си и ми каза:

— Ще отидеш при месаря и ще му поискаш три либри месо за варено, от най-хубавото. Ще купиш и зеле.

— Зелето не е добро за теб — каза сестра ѝ.

— За Жан е! Той го обича и много време не е ял. Вземи, ето пари!

И тя с мъка извади изпод възглавницата си една монета от сто су.

На сутринта дойде лекарят. Каза ни, че никога не е виждал такава твърдост срещу смъртта, че тя живее само благодарение на волята и надеждите, че щом е издържала дотук, вероятно ще издържи и до вечерта. Надали щеше да умре преди отлива.

Изтичах на улица „Орлеан“ веднага щом дойде време за отваряне на бюрото. Започнаха да обявяват кораби, но „Нистрия“ не беше между тях. От осем часа сутринта до три часа следобед отидох двадесет пъти до улица „Орлеан“. Най-после в три часа прочетох на обявата: „Нистрия, идващ от Калкута“.

Беше крайно време да занеса добрата новина, защото болната отиваше на зле и разочарованието, че не можа да види сина си при утринния прилив, ѝ причини гибелен удар. Като разбра, че „Нистрия“ вече иде, тя се оживи.

— В колко часа е приливът? — попита ме хазайката.

— В шест часа.

— Вярвам, че ще доживея дотогава — и поиска малко вино.

Отидох на вълнолома.

Виждаха се повече от двадесет кораба, които лъкатушеха, очаквайки прилива. В четири часа тези, които не газеха на дълбоко, започнаха да влизат. Но „Нистрия“ беше с голяма водоизместимост и потегли към входа едва в пет.

Изтичах къщи. Нямаше нужда да говоря.

— Влезе ли?

— Влиза.

— Нагласи ме! — каза тя на сестра си и накара да я подпрат с възглавници. Само очите ѝ още горяха, но устните ѝ бяха обезцветени.

След четвърт час перилата на стълбите се разклатиха, като че ли някой ги вадеше. Беше синът ѝ. Тя намери сили да се повдигне и да го обгърне с ръцете си.

Почина вечерта в единадесет часа, при отлива, както беше казал лекарят.

Тази смърт, тази обич на майка към син, тази борба с агонията, това отчаяние подействаха на ума и сърцето ми така, както нито молбите на Диелет, нито корабокрушението на „Ориноко“.

Моята майка също можеше да умре, докато аз бях далеч от нея. За първи път разбрах и почувствах това.

Не спях цялата нощ. Тази мисъл ме притискаше, задушаваше ме. „Амазонка“ тръгваше след петнадесет дни, корабът от Онфлър тръгваше сутринта в пет часа. Приключенският дух и страхът от чичо ми ме тласкаха към морето. Мисълта за майка ми ме привързваше към Порт Дийо. В края на краищата чичо ми нямаше да ме изяде. Бях успял да се защитя срещу глада, срещу студа, срещу бурята, смело щях да се защитя и срещу чичо си. Ако мама не искаше да ставам моряк, тя си имаше основания за това.

Имах ли право аз да бягам без нейно съгласие? Нямаше ли да ми се сърди тя, когато се върна? А ако не се върнех, кой щеше да се погрижи за нея, когато нямаше да може вече да работи? В четири часа станах и стегнах вързопа си. В четири и половина се качих на кораба от Онфлър, в пет часа напуснах Хавър и тридесет и шест часа покъсно забелязах първите къщи на Порт Дийо.

Тръгнах през степта, ще рече по същия път, по който бях минал с Диелет. Но времето беше напреднало и всичко се беше променило. Тревата зеленееше, жълтугите цъфтяха и в мъха над рововете се виждаха теменужки, които също започваха да цъфтят. След топлия ден от земята и от растенията лъхаше миризма, която разширяваше дробовете и възбуждаше сърцето.

Никога не се бях чувствал така щастлив, така радостен!

Как щеше да ме прегърне мама!

Стигнал до нашата ограда, веднага скочих върху стръмнината. На двадесет крачки пред мен Диелет събираше кърпи, прострени на едно въже.

— Диелет!

Тя се обърна към посоката, откъдето идеше гласът ми, но не можа да ме види, защото оградата ме скриваше.

Тогава забелязах, че беше в черно, в пълен траур.

Защо в траур? И за кого?

Един вик се изтръгна от мен:

— Мама!

Но преди Диелет да успее да ми отговори, майка ми се появи на прага на къщата и аз се успокоих.

В същото време зад нея се показва висок старец с бяла брада. Беше господин дьо Биорел. Той при майка ми! Не знам какво стана с мен. Помислих, че виждам два призрака.

За щастие това беше само за миг.

— Какво има Диелет? — попита господин дьо Биорел.

Той говореше, беше жив. Не се мамех. Строших плета и минах през жълтугите. Каква радост!

Когато първото вълнение отчасти премина, трябваше да им разкажа приключенията си след раздялата ми с Диелет. Но аз толкова бързах да узная как умрелият господин дьо Биорел можеше да бъде жив, свършено жив, тук, пред нас, че разказах всичко с няколко думи.

Историята на господин дьо Биорел беше от най-простите.

Връщайки се от остров Трюн при силен вятър, лодката му се обърнала. Той успял да възседне като кон кила и в това положение бил прибран от един тримачтов кораб, който пътувал от Хавър за Сан Франциско. Капитанът на този кораб, който беше имал човечността да пусне лодка в морето, за да го спаси, не се съгласил да се отбие в някое пристанище, за да го свали, и господин дьо Биорел, волю-неволю, се беше отправил към Калифорния. Ако не срещнели кораб, който да го върне в родината, това значело пътуване от пет до шест месеца. Такъв щастлив случай не се оказал. На нос Хорн той пуснал за нас едно писмо в кутията, която мореплавателите били устроили на остров Огнена земя, но това писмо тъй и не е стигнало до Франция. След като пристигнал в Сан Франциско, той прекосил Америка, минавайки през прииите, и се завърнал само преди два месеца.

Аз не станах моряк.

Индийският ми чичо бил умрял. Траурът бил за него. Той беше оставил голямо богатство, което замогваше всичките му наследници.

Господин дьо Биорел пожела да ме вземе отново при себе си, за да се продължи образованието ми. Що се отнася до Диелет, тя влезе в пансион. Дали се е възползвала от уроците, които е получила там, дали е станала достойна жена и добра майка, ще прецените сами, когато след малко тя се върне с децата си, с нашите две бебета, момченце и момиченце, които обичат господин дьо Биорел като свой дядо. Всеки ден те отиват да го посетят на скалата Гант.

Аз самият не мореплавателствах, но запазих страстта си към всичко, което имаше връзка с морето. От тридесетте кораба, които

всяка година Порт Дийо изпраща за риболова в Нова Земя, шест ми принадлежат.

Майка ми не напусна Порт Дийо и още живее в нашата къща. На два пъти преустройвах руфа, та всичко да остане, както си беше. Картината, която виждате, представлява именно нашата къща. Тя е от Люсиен Ардел, който стана наш приятел. Всяка година той идва да прекара два месеца у нас и въпреки усилията му, не можа да намери в околността полицаи, които да го арестува.

Господин дьо Биорел е все още жив. Днес той е на деветдесет и две години. Възрастта не отслаби нито здравето му, нито ума му. Високият му ръст е превит, но сърцето му се е запазило младо и добро. Дърветата, които посади, пораснаха и онази част на острова, която се намира на завет от ветровете, е кичеста като гора. На западната страна пак има черни овце, същото семейство крави и зайци. И чайките пак кръжат около скалите.

Без съмнение богатството на индийския ми чичо дойде навреме. Но не по-малко вярно е, че без господин дьо Биорел, без неговите уроци, без примера му, без грижата, която той пое за моето образование, без неговото ръководство днес аз щях да бъда само един забогатял селянин, защото не богатството създава човека.

Ако тази истина има нужда от подкрепа, животът на чичо ми Симон може да послужи за доказателство.

Наследството от брат му, прибавено към богатството, което той имаше, създаде у него треска за пари. Чувствайки се вече много богат, за да се занимава с бедните селяни, от които в ръцете му не влизаше достатъчно, той се хвърли в големи спекулации. Но там намери похитри от себе си и за кратко време съдружниците му го разориха така, че и след като бе продадено всичко, което притежаваше — бюрото, къщата в Дол, имението, което му струваше толкова мъки и пот, трябваше му още десетина хиляди франка, за да приключи с погасяването на дълговете си.

Точно по това време аз навършвах осемнадесетте години и ме бяха освободили от настойничество, което ми позволяваше да разполагам свободно с богатството на индийския ми чичо. Според съветите на майка ми и на господин дьо Биорел аз трябваше да помогна на чичо Симон. Но той прие зле моето предложение, та кредиторите му трябваше да бъдат обезщетени тайно, против волята

му. Тогава той дотича у нас и ни направи страшна сцена. Били сме глупци, палачи на парите.

Сега чичо живее от пенсията, която му отпускаме ние. И това трябва да правим по особен начин.

В началото бе уговорено, че всяка година той ще получава известна сума. Но скоро научихме, че вместо да употребява тези пари за нуждите си, той раздавал по-голямата част в краткосрочни заеми с голяма лихва и продължавал търговията с вехтории. Сега пращаме пенсията му у едни добри хора, които му дават подслон и го хранят. Но въпреки тази мярка той намира начини да се лиши от необходимото, за да си направи удоволствието да събере няколко су: продава дори новите си дрехи, когато му дадем такива.

Когато го упрекваме, той ни отговаря, че нашето разточителство някой ден ще ни разори и тогава ще бъдем щастливи да намерим парите, които той с мъдра предвидливост слага настрана.

ЗА КНИГАТА И АВТОРА

Хектор Мало е роден през 1830 г. Син е на нотариус. Следва право в Руан и Париж, но не става юрист. Избира за своя професия журналистиката. Особено го вълнуват проблемите, свързани с възпитанието и образованието на децата. Занимава се с литературна критика, но най-голям успех постига като писател. Автор е на много романи за деца и юноши, най-известни, от които са „Малкият моряк“ (1869), „Без дом“ (1878) и „У дома“ (1893).

Хектор Мало е обичан и търсен писател от българските деца — пише преводачът на романа „Малкият моряк“ Драгомир Петров. — Той е истински майстор на словото. Разказва плавно, увлекателно. И „Малкият моряк“, както и широко известната му книга „Без дом“, е изпълнен с напрежение, учи на добро, на труд и благородство. Приключенията на Ромен Калбри — малкия моряк — извикват в детското сърце състрадание и съчувствие.

Романите на Хектор Мало са класически литературни произведения, по който децата във френските училища изучават родния си език.

Издание:

Хектор Мало. Малкият моряк
ИК „Пан 96“ ООД, София, 2002

Редактор: Любомир Русанов

ISBN: 954-657-446-5

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.